

MALAYZIYA

International conference on education and innovation

International Conference on Education and Innovation

Prof. Esteban Vázquez Cano

Universidad Nacional de Educación a Distancia Prof. Glenda Crosling Monash University

Assoc. Prof. Chew Fong Peng

University of Malaya

Assoc. Prof. Elisa Monteiro

University of Saint Joseph

Assoc. Prof. Marta Pérez Pérez

University of Cantabria

Dr Siu-Lun Lee

The Chinese University of Hong Kong

Dr. Nhung Nguyen

Deakin University

Dr. Leo F.H. Ma

The Chinese University of Hong Kong

Dr. Dobrila Lopez

Eastern Institute of Technology,

Dr. Rosinah Binti Mahmood

Open University Malaysia (OUM)

Asst. Prof. Vridddhi Vridddhi

Christ University

Prof. Phongsak Phakamach

Rajamangala University of Technology Rattanakosin,

Asst. Prof. Ronina Caoili Tayuan

University of Santo Tomas,

SPORTCHILAR FAOLIYATIDA O'ZINI-O'ZI PSIXOLOGIK BOSHQARISHING AHAMIYATI

Raxmonova Go'zal Bobir qizi

*O'zbekiston davlat sport akademiyasi huzuridagi
Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni
qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti doktaranati
gozalraxmonova70@gmail.com*

Anatatsiya Mazkur maqola sportchilarni psixologik o'zini – o'zi boshqarishini yaxshilashdagi o'rnini tahlil qiladi. Umuman inson ayniqsa sportchilarni psixologik holatlarini to'g'ri boshqarishi juda muhim hisoblanadi. Sportchi qanchalik o'zini har qanday holatda muvozanatda bo'lishi ularni yuqori natijalarga olib keladi. Shuningdek, maqolada o'zini boshqarishning asosiy elementlari, psixologik boshqarishning rollari, texnikalari va metodlariga ham e'tibor qaratadi. Natijalar sportchilarni psixologik boshqaruvi ularni muvaffaqiyatlarini yaxshilashdagi ahamiyatini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: Sportchi, psixologik, o'zini – o'zi boshqarish, stress, motivatsiya, emotsionallik, barqarorlik, diqqatni jamlash, trening, nafas olish, musobaqa. Ushbu so'zlar matnda muhim mavzular va asosiy g'oyalarni ifodalaydi.

Kirish

Hozirgi zamon jahon sporti uchun xos bo'lgan xususiyatlar sifatida sport natijalarining izchil va sezilarli darajada o'sishi sport musobaqalari ishtirokchilari tomonidan nafaqat jismoniy, balki ayni paytda juda kata psixik kuch–quvvatni sarflashni tilga olish mumkin.

Agar sportchi shaxsining psixik funksiyalari va psixik xususiyatlari kerakli darajada rivojlanmagan bo'lsa hatto jismoniy va texnik jihatdan juda yaxshi tayyorgarlik ko'rgan sportchining imkoniyatlari baland bo'lganda ham musobaqada g'alabaga erisha olmasligi mumkin. Bundan shunday xulosa qilish mumkinki, sportchining takomillashishida psixologik tayyorgarligi xuddi uning jismoniy, texnik va taktik tayyorgarligi kabi o'ta muhim ahamiyat kasb etadi. Buning uchun sportchi o'zini–o'zi psixologik boshqarish qobiliyatiga ega bo'lishi zarur. O'zini–o'zi psixologik boshqarish (OOPB) – bu individning o'z ruhiy holatini, hissiyotlarini, va motivatsiyasini samarali boshqarish qobiliyatidir. Sportchilarda bu qobiliyat, musobaqalar va jismoniy faoliyat davomida yuqori natijalarga erishish uchun juda muhim hisoblanadi. Psixologik boshqarish sportchilarga stress, xavotir va asabiylikni yengish, o'zlariga ishonchni oshirish va muvaffaqiyatga erishish imkoniyatlarini yaratadi.

Asosiy qism. O'zini o'zi boshqarishni tiklash – bu odamning hozirgi holatini, kelajakdagi holatini aniqlash va tiklanish bosqichida (masalan, mashg'ulotlar yoki musobaqalar o'rtasidagi) ikkala holat o'rtasidagi tafovutni minimallashtirish uchun harakatlarni amalga oshirish harakati sifatida aniqlanadi. Ushbu jarayonga tegishli bir

nechta o'z-o'zini boshqarish ko'nikmalari joriy sharhda muhokama qilinadi. Birinchidan, o'z-o'zini nazorat qilish – bu ishlashdan keyingi holatlarni muvaffaqiyatli tartibga solish uchun markaziy o'z – o'zini tartibga solish qobiliyati. Ikkinchidan, idrok va his – tuyg'ularni tartibga solish uchun muhim rol mavjud, chunki to'liq tiklanish faqat jismoniy va aqliy resurslar to'ldirilganda amalga oshiriladi. Xususan, ajralish va aqliy dam olish (ya'ni, kognitiv harakatlarni to'xtatish) sportchilarga tugagan resurslarni tiklashga imkon beradi. Nihoyat, o'z – o'zini nazorat qilish ko'pincha tegishli va ba'zan mashaqqatli tiklanish faoliyatini boshlash uchun talab qilinadi.

Boshqaruvni quyidagi turlari mavjud:

– *O'z-o'zini anglash*: Sportchi o'zining hissiy holatini, kuchli va zaif tomonlarini tushunishi kerak. Agar sportchi o'z holatini tog'ri baholay olsa bu uning yana bir yutug'i hisoblanadi. O'z-o'zini anglash, o'z – o'zini tarbiyalash, o'z – o'zini, takomillashtirish ham psixologik tayyorgarlik bilan chambarchas bog'lanib ketgandir. Ular bir-birining ta'sirchanlik samaradorligini to'ldirib, oshirib turadi.

O'zini sportda anglash va o'zini sport uchun yaratishga faol intilmasdan turib, sportchilar o'zlarida sport xarakterini tarbiyalay olmaydilar.

– *Emotsional boshqarish*: Hissiyotlarni nazorat qilish, ularni salbiy ta'sirlaridan xalos bo'lish va kuchli tomonini boshqara olish. Bu o'z hissiyotlarini tushunish, boshqarish va ular bilan samarali munosabatda bo'lish qobiliyatidir. Bu nafaqat hissiyotlarni boshqarish, balki ularni tushunish, oqilona va ijobiy tarzda ifodalashga yordam beradi. Emotsional boshqarish hayotda muvaffaqiyatli bo'lish va shaxsiy rivojlanishda katta ahamiyatga ega. O'z hissiyotlarini samarali boshqarish orqali insonlar o'zlarining ruhiy holatini yaxshilash, muammolarga munosib javob berish va yanada salbiy va ijobiy holatlarni boshqarishda yanada muvaffaqiyatli bo'lishlari mumkin.

– *Stressni boshqarish*: Sportchi o'zining psixologik va jismoniy yukini boshqarishni o'rganishi zarur. Qachonki sportchi ruhan va ma'nan stressni yengishni o'z qo'lga ola bilsa, uni boshqaruv kuchiga ega bo'ladi. Stressni boshqarish har bir insonning ehtiyojlariga va vaziyatiga qarab o'zgaradi, shuning uchun turli usullarni sinab ko'rish va eng samarali bo'lganlarini tanlash muhimdir.

– *Motivatsiya*: Sportchilarning ichki motivatsiyasini oshirish, maqsadlarga erishish uchun energiya yaratish. Sportchi motivatsiyasi - bu sportchi o'z maqsadlariga erishish, o'z potentsialini to'liq ochish va cheklovlarini yengib o'tish uchun ichki va tashqi omillarni rag'batlantirish jarayonidir. Motivatsiya sportchilar uchun juda muhim, chunki u ularni yanada yaxshi natijalarga erishish, yuqori darajada ishlash va doimiy ravishda o'z maqsadlariga erishishga undaydi. Sportchi motivatsiyasi doimiy ravishda o'zgarib turadi va unga turli omillar, his – tuyg'ular, qo'llab – quvvatlovchi muhit va maqsadlar ta'sir qiladi. Shuning uchun sportchi o'z motivatsiyasini boshqarish va undan maksimal darajada foydalanish uchun ko'plab strategiyalarni qo'llashi kerak.

Shu bilan birgalikda sportchilarda psixologik boshqarishning rollari ham mavjud bo'lib, ular quyidagilardan iborat:

Raqobat muhitida o'zini boshqarish: Sportchilar ko'pincha stressli vaziyatlarga duch kelishadi. Ular o'zlarini ruhiy jihatdan mustahkamlash orqali, o'zlariga ishonch

hosil qilishlari kerak. Raqobat muhitida o'zini boshqarish – bu sportchi, ishchi yoki har qanday shaxsning yuqori darajadagi raqobat sharoitida o'z hissiyotlarini, fikrlarini va xatti-harakatlarini samarali boshqarish qobiliyatidir. Raqobat muhiti ko'pincha stress, bosim, nervozlik yoki hatto o'ziga ishonchsizlikni keltirib chiqarishi mumkin, shuning uchun bunday sharoitda muvaffaqiyatli bo'lish uchun o'zini boshqarish juda muhimdir.

Musobaqa paytida psixologik barqarorlik: Raqobat vaqtida xatoliklar va noqulay vaziyatlar yuzaga kelishi mumkin. Bularni oldini olish uchun esa sportchi psixologik barqarorligini ta'minlashi kerak. Bu psixologik barqarorlik sportchi yoki ishtirokchining stress, raqobat bosimi, muvaffaqiyat yoki mag'lubiyatga qarshi qanday munosabatda bo'lishini anglatadi. Psixologik barqarorlik, musobaqa jarayonida o'z hissiyotlarini boshqarish, aqliy va emotsional jihatdan tinchlanish, o'zining maksimal salohiyatini namoyish etish imkonini beradi. Bu ko'nikmalarni rivojlantirish, musobaqalar va raqobatdagi muvaffaqiyat uchun juda muhimdir. Musobaqa paytida psixologik barqarorlikni saqlash sportchining o'z hissiyotlarini boshqarish, stressni kamaytirish va muvaffaqiyatga erishish uchun juda muhimdir. Bu ko'nikmalarni rivojlantirish orqali, sportchi o'zining eng yaxshi natijalarini namoyish etishga va raqobatdagi qiyinchiliklarga qarshi muvaffaqiyatli kurashishga yordam beradi.

Sportchilarda psixologik boshqarishni rivojlantirish yo'llari:

Treninglar va mashg'ulotlar: Psixologik qobiliyatlarni rivojlantirish uchun maxsus psixologik treninglar o'tkazish. Sportchilarda psixologik boshqarishni rivojlantirish uchun maxsus treninglar yordamida sportchi o'z hissiyotlarini, stressni, motivatsiyani, diqqatni va o'ziga bo'lgan ishonchini samarali boshqarish qobiliyatini rivojlantirishi mumkin. Psixologik boshqarish – bu sportchining o'ziga va faoliyatiga bo'lgan ichki nazoratini oshiradi, natijada raqobat muhitida muvaffaqiyatga erishishga imkon yaratadi. Quyidagi treninglar psixologik boshqarishni rivojlantirishda yordam beradi:

Nafas olish va relaxatsiya treninglari

Nafas olish mashqlari va relaxatsiya (dam olish) metodlari sportchilarni stressdan ozod qilish va tinchlantirishda samarali bo'ladi. Bu usullar yordamida sportchi:

Stressni kamaytirish: Chuqur nafas olish va meditatsiya orqali tanadagi taranglikni kamaytiradi.

Emotsiyalarni boshqarish: O'z hissiyotlarini nazorat qilishda yordam beradi, ayniqsa musobaqa yoki og'ir treninglar paytida.

Chuqur nafas olish: Nafas olishni sekinlashtirish, 4 soniya davomida nafas olish, 4 soniya davomida ushlab turish, keyin 4 soniya davomida nafasni chiqarish. 5 - 10 daqiqa davomida takrorlash.

Tana relaxatsiyasi: Butun tana bo'ylab bosqichma-bosqich taranglikni his qilish va so'ngra uni bo'shashtirish.

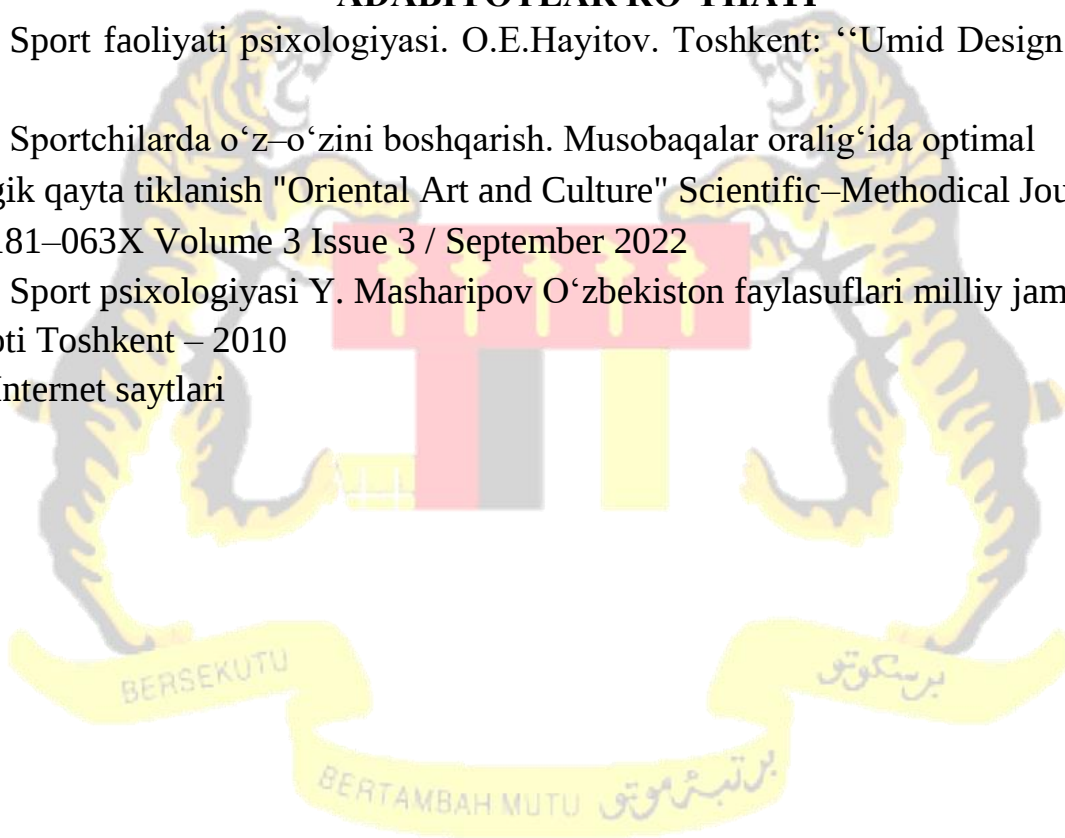
Psixologik maslahatlar va qo'llab-quvvatlash: Sportchilarni psixologik maslahatlar bilan ta'minlash, motivatsiyani oshirish va stressni boshqarish bo'yicha yordam berish
Mentorlik va sport psixologi yordamida o'zini boshqarish malakalarini o'rganish.

Xulosa

Sportchilarda o'zini – o'zi psixologik boshqarish sportdagi muvaffaqiyatni ta'minlaydigan muhim omil hisoblanadi. Bu jarayonning rivojlanishi va sportchilarni psixologik yordam bilan ta'minlash orqali, ular musobaqalardagi yuqori natijalarga erishishlari mumkin. O'zini – o'zi boshqarish psixologik salomatlikni mustahkamlash, motivatsiyani oshirish va psixologik barqarorlikni yaratishda sportchilarga katta yordam beradi.

ADABIYOTLAR RO'YHATI

1. Sport faoliyati psixologiyasi. O.E.Hayitov. Toshkent: "Umid Design", 2021.– 196 bet.
2. Sportchilarda o'z-o'zini boshqarish. Musobaqalar oralig'ida optimal psixologik qayta tiklanish "Oriental Art and Culture" Scientific-Methodical Journal / ISSN 2181-063X Volume 3 Issue 3 / September 2022
3. Sport psixologiyasi Y. Masharipov O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti Toshkent – 2010
4. Internet saytlari

TA'LIMDA SINERGETIK MUHITNI LOYIHALASHTIRISH

Muqumova Dilrabo Inatovna*“Professional ta'lim” kafedrasi dotsenti,
“Toshkent irrigatsiya va qishloq xo'jaligini
mexanizatsiyalash muhandislari instituti”*

Milliy tadqiqot universiteti.

d.mukimova.1975@mail.ru**Shovazova Olimaxon Adxam qizi***“Professional ta'lim” kafedrasi tayanch doktorant,
“Toshkent irrigatsiya va qishloq xo'jaligini
mexanizatsiyalash muhandislari instituti”*

Milliy tadqiqot universiteti.

o.shovozova@tiame.uz

Annotatsiya. Maqolada keltirilgan fikrlar sinergetika prinsiplari va ularni ta'limga qo'llash haqida chuqur tushunishni aks ettiradi. U o'quvchilar uchun ijodiy, xavfsiz va rag'batlantiruvchi muhit yaratish hamda o'quvchilarda tizimli va yaxlit fikrlash qobiliyatini rivojlantirishning muhimligini ta'kidlaydi. Quyida keltirilgan ta'lim jarayonida qo'llanishga mo'ljallangan yondashuvlar, ta'limga sinergetik yondashuvning dolzarbligini aks ettiradi va an'anaviy yondashuvlarning cheklanganligini yengib, o'quvchilarda yaxlit dunyoqarash, ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish va murakkab, barqaror, dunyoga moslashish uchun zarur bo'lgan ko'nikmalarni shakllantirishga qodir samaraliroq ta'lim tizimini yaratish zarurligini ta'kidlaydi.

Kalit so'zlar: ta'limda sinergetik yondashuv, ergonomika, ijodiy qobiliyatlar, ijodiy shaxs, fundamental paradigma, ratsional, irratsional.

FORMULATING A SYNTHETIC ENVIRONMENT IN EDUCATION

Abstract. This article explores the integration of synergetic into educational practices, offering a profound analysis of how its principles can reshape learning environments. The author highlights the critical role of creating a creative, safe, and stimulating space for students, fostering their ability to think both systematically and holistically. The article underscores the need to move beyond conventional educational paradigms, advocating for an approach that nurtures not just cognitive skills but also creative potential and adaptive capabilities. By adopting a synergistic framework, education can better prepare students for the complexities of a flexible, rapidly changing world, empowering them to develop a more comprehensive outlook, enhance creative abilities, and cultivate skills that integrate rational and irrational modes of thinking.

Keywords: synergetic approach in education, ergonomics, creative ability, creative personality, fundamental paradigm, rational, irrational.

Ta'limda sinergetik muhitni loyihalashtirish asosan sinergetika prinsiplarini ijodiy shaxsni rivojlantirish uchun qo'llaydigan pedagogik tizimni yaratishni anglatadi. Bunday tizim o'quvchilarni xavfsiz va rag'batlantiruvchi muhitda o'qitish, tarbiyalash va rivojlantirishga yordam beradigan informatsion-metodik, ergonomik, iqtisodiy va huquqiy o'quv vositalarini o'z ichiga olishi kerak. Ta'limda sinergetik yondashuv orqali talabalar ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishga qaratilgan tizimli yondashuvni talab qiladi.

Sinergetika - bu o'zini o'zi tashkil etadigan tizimlar haqidagi fan bo'lib, u samaraliroq va rag'batlantiruvchi o'quv muhitlarini yaratish uchun ta'limga qo'llanishi mumkin.

Ijodiy shaxs - bu sinergetik yondashuvning ta'limga bo'lgan asosiy maqsadi.

Sinergetik fikrlash uslubini shakllantirish asosan o'quvchilarda tizimli, yagona, chiziqsiz va ochiq fikrlash qobiliyatini rivojlantirishni anglatadi. Bunday fikrlash uslubi ratsional va irratsional komponentlarni birlashtirib, dunyoni yaxlit tarzda anglash va chuqur tushunishga asoslangan bo'ladi. Ratsional va irratsional komponentlar reallik algoritmini tuzishga qaratilgan jarayonni yaratishni talab qiladi.

Reallik algoritmi tizimining rivojlanish holatini baholash uchun yetarli bo'lgan, o'tmish, hozir va kelajak o'rtasidagi bog'lanishni hisobga oladigan, aniq dalillar orqali olingan ko'rsatmalar ketma-ketligidir. Aynan real xolatni taxlil qilish, o'tmish ma'lumotlaridan foydalanib uni real xolatga bog'lab xulosa qilish.

Yaxlit dunyoqarash - bu o'quvchilarning dunyoni o'zaro bog'liqlik va murakkabliklarida ko'rishiga imkon beradigan sinergetik fikrlash uslubining muhim elementi.

Umuman olganda, sinergetika prinsiplari va ularni ta'limga qo'llash haqida chuqur tushunishni aks ettiradi. U o'quvchilar uchun ijodiy, xavfsiz va rag'batlantiruvchi muhit yaratish hamda o'quvchilarda tizimli va yaxlit fikrlash qobiliyatini rivojlantirishning muhimligini ta'kidlaydi.

Ilmiy maqolada keltirilgan ma'lumotlarga asoslangan holda, tabiatshunoslikka bo'lgan qiziqish - bu davrimizning eng g'ayrioddiy ijtimoiy hodisalaridan biridir. Bu hodisaning sababi sivilizatsiyaviy inqirozlarning kuchayishi tufayli bilimning fundamentallik paradigmasining o'zgarishidadir.

Demak, texnogen sivilizatsiya sivilizatsiyaning ko'pgina muammolari haqiqatni to'g'ri aks ettirish imkoniyatining yo'qligi, bilim va faoliyatning differensiatsiyasi tufayli kelib chiqqan odamlarning tushunmovchiligi bilan bog'liq. Shu sababli tor nuqtayi nazarlar va tayyorlanayotgan modellarga asoslangan o'ziga xoslik, ixtiyoriylik, diqqatning to'g'ri taqsimlanishi, istiqbollar paydo bo'ladi.

Zamonaviy tabiatshunoslikning katta gumanitar salohiyatni o'z ichiga olganligi haqidagi tahlillarga ishora qiladi. Tabiat to'g'risidagi ta'limlar turli jihatlardan ko'riladi, chunki uni alohida sohalarga bo'lish narsalarning tabiati bilan bog'liq emas, balki inson bilimini uni ichki tomondan, fundamental darajada to'liq qamrab olish qobiliyatining cheklanganligi bilan bog'liq.

Ilmiy paradigmaning o'zgarishi asossan ta'limda bo'layotgan turli o'zgarishlar va yangilanishlar doirasida amalga oshiriladi. Ilmiy paradigmaning chiziqli determinizmdan (tarmoqli yondashuvdan) zamonaviy tabiatshunoslikning evolyutsion-sinergetik paradigmasiga o'tishi zamonaviy tabiatshunoslikning ta'lim jarayonini loyihalashtirish uchun katta didaktik va gumanitar salohiyatni ishlatishga olib keldi. Bu ta'lim, tarbiya va insonni barqaror bo'lmagan, paradoksal dunyo sharoitida xavfsiz hayot faoliyatiga moslashtirishga bo'lgan yuqori talablar bilan bog'liq.

Ta'limda sinergetik yondashuvni loyihalashtirish bo'yicha turli fikrlar bilimlar tahlili, ularning ahamiyati xorijiy olimlarni xam befarq qoldirmadi. K. Lukretsiyning "boylik va hokimiyat emas, balki sog'liq bilan birgalikda bilim haqiqiy qadriyatdir" degan gapini talqinda keltiradigan bo'lsak, albatta, bilim o'z-o'zidan maqsad emas, u ko'nikmalar, malakalarni egallash, hayotda to'g'ri qarorlar qabul qilish uchun kerak, bu qarorlar narsalarning tabiatini anglashga asoslangan.

Tabiatga moslik, madaniyatga moslik va jamiyatga moslik prinsiplari bo'yicha olimlar ta'limga bo'lgan muhit yondashuvlarida (A.A. Makareney, M.I. Bashmakov va boshqalar) rivojlantirilgan tabiatga moslik, madaniyatga moslik va jamiyatga moslik prinsiplarini eslatadi. Bozor iqtisodiyoti sharoitida pedagogni ishining ijtimoiy-iqtisodiy, hayotiy yo'nalishi ayon bo'lib qoladi, chunki u o'quvchilarini bozor va iste'molchiga moslashtirishga majbur bo'ladi, shuningdek, sifatsiz ta'lim, tarbiya va rivojlanishning ijtimoiy oqibatlarini ham hisobga olishi kerak.

Bugungi kunda sinergetik muhitning ta'limda kam baholanishi muammolarini olimlar dunyoning yanada nobarqaror va inqirozli bo'lib qolganini, buning ta'lim muhitiga ta'sir ko'rsatganini ta'kidlaydi. Sinergetik muhitning yo'qligining asosiy muammolaridan biri ham aynan ta'limdagi o'zgarishlarga qaramasdan, ta'lim tizimida sinergetik muhit yaratilmagan, bu muammolarning sabablaridan biridir.

Texnologik jihatdan tabiat, inson va jamiyat haqidagi tizimli bilimlar bilan kognitiv sohani to'ldirishga yo'naltirilgan ta'lim jarayonida ijodiy yondashuv yetishmaydi. Ta'limda texnologiyalarni qo'llash va ularda moxirona foydalanish sinergetik muxitni tashkil etilishini talaba etadi.

Pedagogik texnologiyalar yordamida ta'lim jarayonini insoniylashtirish, shuningdek, qat'iy tanlab olingan differentsiatsiyadan voz kechishning muhimligini ta'kidlaydi. Ushbu ilmiy maqolada ta'limda insoniylashtirish tamoyillari sinergetik muhitni loyihalashtirishni o'qitish, tarbiyalash va rivojlantirish uchun samarali vosita sifatida taklif qiladi, shuningdek, sinergetik muhitning kiritilgan komponentlariga ega darsliklarni ishlab chiqishni taklif qilinadi.

Sinergetik yondashuvning muhimligi V.A. Andreyevning pedagogika rivojining yangi strategiyalarini izlashda sinergizmning konseptual g'oyalariga tayanish zarurligi ta'kidlab o'tilgan. Ya'ni, sinergetik muxitni loyixalashtirish bir qator tamoyillarni o'z ichiga oladi. Bulardan:

Yaxlitlik prinsipi: Tadqiqotlarning asosida N. Bor tomonidan ochilgan tabiatshunoslikning yaxlitlik (qo'shimchalik) prinsipi yotadi.

Ko'p tarmoqli tadqiqotlarning muhimligi: Muallif mutaxassislarni fundamental tayyorlash uchun ko'p tarmoqli tadqiqotlarning muhimligi haqida xulosa chiqaradi.

Analogik yondashuvlarning kechroq paydo bo'lishi: Pedagogika va psixologiya bo'yicha dissertatsiya tadqiqotlarida pedagogik tizimlarni loyihalashtirish uchun yaxlitlik, qo'shimchalik, invariantlik prinsiplarini tahlil qilishga o'xshash yondashuv keyinroq paydo bo'ldi.

Loyihalashtirish faoliyati -chiziqsiz fikrlash: B.F. Lomovning faqat chiziqli fikrlash yetarli bo'lmagan sohalarida chiziqsiz yondashuvni qo'llash zarurligini ta'kidlagan gaplarini keltiradi. Dj. Jonsning yondashuvi - loyihalashtirish tuzilmasini ko'rish uchun uning yondashuvini qo'llashni taklif qiladi, bu yondashuv uch bosqichdan iborat: divergensiya, transformatsiya va konvergensiya.(1-jadval)

Sinergetika samarali ta'lim muhitlarini yaratish uchun vosita sifatida qo'llanilishi bugungi kun ta'lim oluvchilariga qo'yilgan talablarni inobatga olgan xolda amalga oshiriladi. Sinergetik yondashuv haqiqatning murakkabligi va dinamikasini hisobga olish imkonini beradi, bu talabalarni zamonaviy dunyodagi hayotga tayyorlash uchun muhimdir. Ta'limni insoniylashtirishning muhimligini ta'kidlaydi, bu shaxsning rivojlanishiga, uning ijodiy salohiyatini va tanqidiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirishga yo'naltirilgan bo'lishi kerak.

Divergensiya	Transformatsiya	Konvergensiya
Divergensiya ta'lim tizimining o'zini o'zi tashkil etish qobiliyatini oshiradi, chunki u talabalarining individual xususiyatlarini hisobga olgan holda turli yo'nalishlarda rivojlanish imkonini beradi. Ta'lim mazmuni: O'quv dasturlari va materiallari talabalarining turli qiziqishlari va ehtiyojlarini qondirish uchun turli yo'nalishlarda rivojlanishi mumkin. O'qitish usullari: O'qituvchilar talabalarining turli o'qish uslublari va qobiliyatlarini hisobga olgan holda turli o'qitish usullarini qo'llashlari mumkin. Ta'lim trayektoriyasi: Talabalar o'zlarining qiziqishlari va maqsadlariga muvofiq o'qish trayektoriyasini tanlashlari mumkin. Baholash: Talabalarining bilim va ko'nikmalarini baholash turli mezonlar va usullar orqali amalga oshirilishi mumkin.	Ta'limdagi transformatsiyaning maqsadi ta'lim tizimini zamonaviy talablar va jahon ta'lim tizimiga moslashtirish, talabalarining bilim va ko'nikmalarini oshirish, ularning mustaqil fikrlash, muammolarni hal qilish, ijodiylik va innovatsionlik kabi ko'nikmalarini rivojlantirish, ularni kelajakda muvaffaqiyatli hayot kechirishga tayyorlashdir. Ijtimoiy transformatsiya: jamiyatning tubdan o'zgarishi, rivojlanishi Texnologik transformatsiya: texnologiyalarning tez rivojlanishi va jamiyatga ta'siri Shaxsiy transformatsiya: insonning o'z-o'zini anglashi, ruhiy o'zgarishlar Ta'lim transformatsiyasi: ta'lim tizimining tubdan o'zgarishi, yangilanishi	Ta'limda turli o'qitish va o'rganish shakllarini, masalan, an'anaviy darslar, onlayn darslar, amaliy mashg'ulotlar, loyihaviy ishlar va h.k.ni birlashtirish. Bu ta'limni diversifikatsiyalash va talabalarining turli ehtiyojlarini qondirishga yordam beradi. Ta'limda konvergensiyaning asosiy maqsadi ta'lim tizimini zamonaviy talablar va jahon ta'lim tizimiga moslashtirish, talabalarining bilim va ko'nikmalarini oshirish, ularni kelajakda muvaffaqiyatli hayot kechirishga tayyorlashdir. Sohalarni birlashtirish: Ta'limda turli sohalar, masalan, tabiiy fanlar, gumanitar fanlar, san'at va h.k. o'rtasidagi aloqalarni mustahkamlash. Bu talabalarining kengroq dunyoqarashini shakllantirishga yordam beradi. Texnologiyalarni integratsiyalash: Ta'lim jarayonida turli texnologiyalarni, masalan, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, raqamli platformalar, onlayn o'quv resurslarini birlashtirish. Bu ta'limni samaraliroq va

		qiziqarliroq qilishga yordam beradi.
		Amaliy va nazariy bilimlarni birlashtirish: Ta'limda nazariy bilimlarni amaliy ko'nikmalar bilan bog'lash, talabalarning bilimlarini amalda qo'llash imkonini berish.

1-jadval. Sinergetik muhitni loyihalashtirish tuzilmasi

So'nggi yillarda dunyo tez sur'atlar bilan o'zgarib bormoqda. Bu o'zgarishlar ta'lim tizimining ham rivojlanishini taqozo etadi. Sinergetik yondashuv ta'lim tizimining bu o'zgarishlarga moslashishi uchun yangicha qarashni taklif etadi.

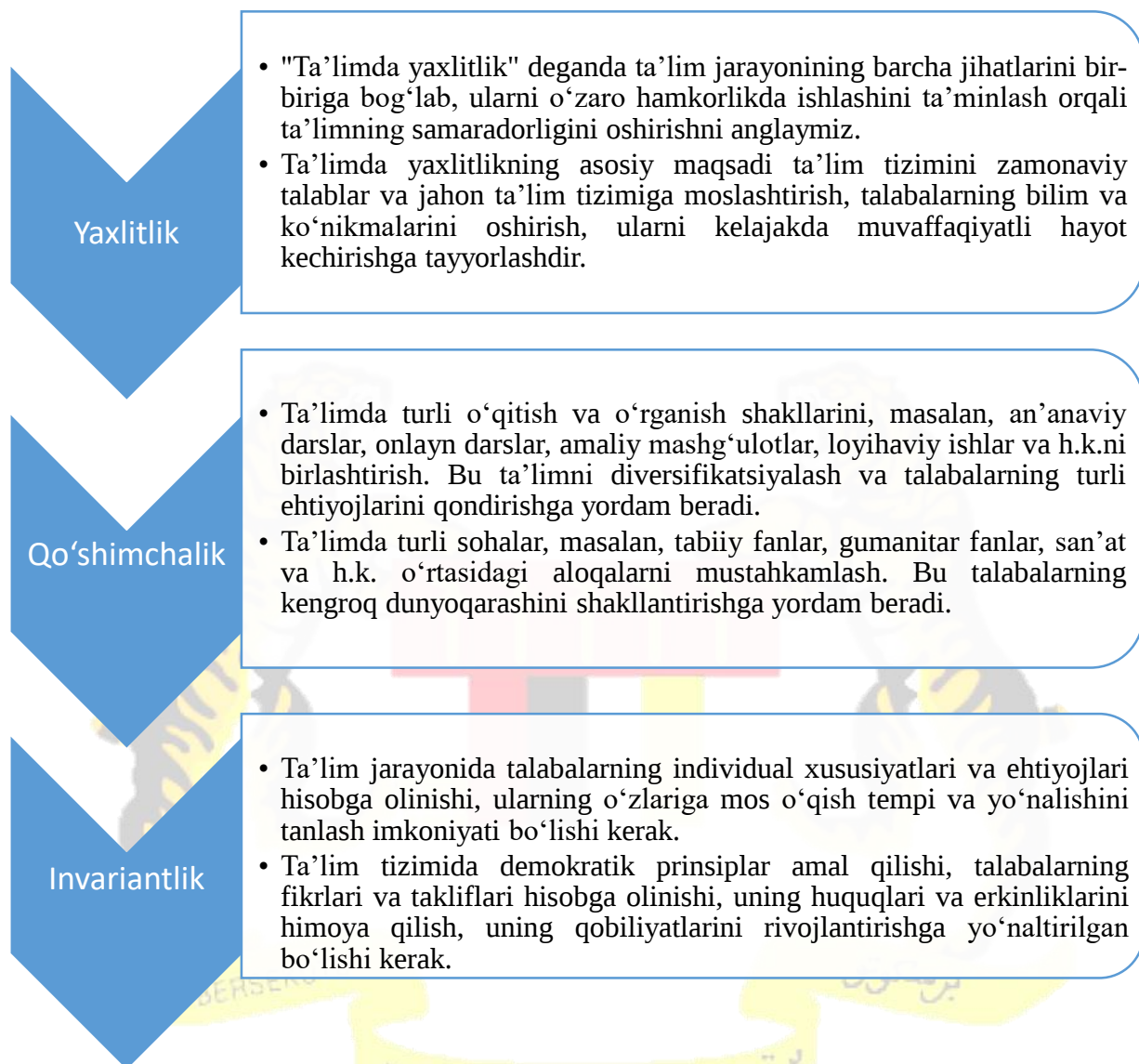
Ilmiy maqolada keltirilgan ilmiy dalillar dunyoni chuqurroq tushunish va samarali ta'lim tizimlarini yaratish uchun ko'p tarmoqli tadqiqotlarning muhimligini ta'kidlaydi. Chunki, sinergetik yondashuv asosida ta'lim tizimi murakkab, o'zaro bog'liq va doimiy ravishda o'zgarib turadigan tizim sifatida ko'riladi.

Shuningdek, maqolada sinergetik muhitni loyihalashtirish - o'quvchilarda sinergetik fikrlash uslubini shakllantirishga qodir bo'lgan samarali ta'lim tizimini yaratish uchun asosiy element ekanligini ta'kidlaydi. Bu degani, ta'lim muhiti talabalarning mustaqil fikrlash, muammolarni hal qilish, ijodiylik va innovatsionlik kabi ko'nikmalarini rivojlantirishga yo'naltirilgan bo'lishi kerak. Sinergetik yondashuv ta'lim tizimining o'zgarib borayotgan dunyoga moslashishi uchun yangicha ko'z qarashni taklif etadi. Ko'p tarmoqli tadqiqotlar, sinergetik muhitni loyihalashtirish va ta'lim tizimining o'zini o'zi tashkil etish qobiliyatini oshirish – bular sinergetik yondashuvning ta'lim tizimining rivojlanishiga hissa qo'shadigan asosiy elementlaridir. Sinergetik muhitning yo'qligi: O'zgarishlarga qaramasdan, ta'limda sinergetik muhit yaratilmagan, bu muammolarning sabablaridan biridir.

Zamonaviy ta'lim tizimidagi muammolarni hal qilish uchun sinergetik yondashuv muhim ahamiyat kasb etadi. Maqolada ta'kidlanishicha, texnologik jihatdan yetarli darajada ta'minlanmaganlik muammosi mavjud. Tabiat, inson va jamiyat haqidagi tizimli bilimlar bilan kognitiv sohani to'ldirishga yo'naltirilgan ta'lim jarayonida ijodiy yondashuv yetishmaydi. Bu muammoni hal qilish uchun pedagogik texnologiyalar yordamida ta'lim jarayonini insoniylashtirish, shuningdek, qat'iy tanlab olingan differentsiatsiyadan voz kechishning muhimligi ta'kidlanadi. Sinergetik muhit vosita sifatida - loyihalashtirishni o'qitish, tarbiyalash va rivojlantirish uchun samarali vosita sifatida taklif qilinadi. Shuningdek, sinergetik muhitning kiritilgan komponentlariga ega darslikni ishlab chiqishni taklif qiladi.

Sinergetik yondashuvning muhimligini ta'kidlash uchun V.A. Andreyevning pedagogika rivojining yangi strategiyalarini izlashda sinergizmning konseptual g'oyalariga tayanish zarurligini ta'kidlagan gaplari keltiriladi. Analogik yondashuvlarning kechroq paydo bo'lishi - pedagogika va psixologiya bo'yicha dissertatsiya tadqiqotlarida pedagogik tizimlarni loyihalashtirish uchun yaxlitlik, qo'shimchalik, invariantlik prinsiplarini tahlil qilishga o'xshash yondashuv keyinroq paydo bo'ldi.

O'quvchilar o'quv jarayonining faol ishtirokchilari bo'lishlari, ma'lumotni mustaqil tahlil qilishlari, gipotezalarni ilgari surishlari va olingan bilimlarni amaliyotda qo'llashlari kerak.

1-rasm. Pedagogik tizimlarni loyihalashtirish prinsiplari

Sinergetik muhitda o'qitishga individual yondashuv alohida ahamiyat kasb etadi, chunki o'quvchilar o'z manfaatlari va qobiliyatlariga muvofiq o'z o'quv yo'lini tanlash imkoniyatiga ega bo'lishlari kerak. Sinergetik muhitda ta'lim jarayonining samaradorligini ta'minlash uchun turli metodlar, shakllar va o'qitish vositalarini optimal tarzda birlashtirish muhimdir.

Sinergetik muhitda o'qitishga individual yondashuvning o'ziga xos xususiyatlari quyidagilarda ko'rsatib o'tilgan bo'lib, inergetik muhitdagi individual yondashuv an'anaviy shaxsga yo'naltirilgan o'qitish metodlaridan farq qiladi, bu yerda bu yondashuv ko'pincha o'quvchining psixofiziologik xususiyatlarini hisobga olgan holda amalga oshirilmaydi.

Синергетик muhitda talaba mustaqil tanlov, ko'nikmalar va reallik algoritmiga ega bo'lib, o'zining psixofiziologik xususiyatlariga muvofiq o'quv trayektoriyasini o'qituvchi tomonidan ta'minlanishi kerak bo'lgan o'qitish vositalari yordamida tanlaydi.

Xulosa qilib, ta'limga sinergetik yondashuvning dolzarbligini aks ettiradi va o'quvchilarda yaxlit dunyoqarash, ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish va murakkab va barqaror bo'lmagan dunyoga moslashish uchun zarur bo'lgan ko'nikmalarni shakllantirishga qodir bo'lgan samaraliroq va insoniylashtirilgan ta'lim tizimini yaratish zarurligini ta'kidlaydi.

Ta'limda loyihalashtirish - individualizatsiya qilishning kuchli vositasi sifatida talabalar tomonidan tanlanishi mumkin bo'lgan turli manfaatlar va murakkablik darajalariga yo'naltirilgan bo'lganda, o'qitishni individualizatsiya qilishning kuchli vositasi hisoblanadi.

Maqolada ta'limga sinergetik yondashuvning dolzarbligini aks ettiradi va o'quvchilarda yaxlit dunyoqarash, ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish va murakkab va barqaror bo'lmagan dunyoga moslashish uchun zarur bo'lgan ko'nikmalarni shakllantirishga qodir bo'lgan samaraliroq va insoniylashtirilgan ta'lim tizimini yaratish zarurligi ta'kidlab o'tilgan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Андреев, В.И. Педагогика творческого саморазвития / В.И.Андреев. - Казань: изд-во Казанского ун-та, 1996. - 568 с.
2. Большой толковый словарь русского языка / сост. и гл. ред. С.А.Кузнецов. - СПб.: Норинт, 1998. - 1536 с.
3. Бочкарев, А.И. Проектирование синергетической среды в образовании: автореф. докт. пед. наук / А.И.Бочкарев. - М., 2000. - 52 с.
4. Виненко, В.Г. Системно-синергетическое моделирование в непрерывном образовании педагога: дис. ... докт. пед. наук / В.Г.Виненко. - Саратов, 2001. - 322 с.
5. Ворожбитова, А.А. Синергетический аспект вузовского образования в свете лингвориторического подхода / А.А.Ворожбитова // Вестник высшей школы. - 1999. - № 2. - С. 22-26.
6. Грачев, В.Д. Философия ума / В. Д. Грачев. - Ставрополь: изд-во СГУ, 1999. - 108 с.
7. Игнатова, В.А. Педагогические аспекты синергетики / В. А. Игнатова // Педагогика. - 2001. - № 8. - С. 26-31.
8. Князева, Е.Н. Синергетический вызов культуре / Е. Н. Князева / Московский международный синергетический форум / <http://www.iph.ras.ru/~mifs>.
9. Князева, Е.Н. Синергетика: начала нелинейного мышления / Е. Н. Князева, С. П. Курдюмов // Общественные науки и современность. 1993. - № 2. - С. 38-47.
10. Князева, Е.Н. Курдюмов С.П. Синергетика и новые подходы к процессу обучения / Е.Н.Князева, С.П.Курдюмов / <http://www.uni-dubna.ru>.

11. Князева, Е.Н. Синергетика как средство интеграции естественнонаучного и гуманитарного образования / Е. Н. Князева, С. П. Курдюмов // Высшее образование в России. - 1994. - № 4. - С. 31-36.

12. Коджаспирова, Г.М. Педагогический словарь: Для студ. высш. и сред. пед. учеб. заведений / Г. М. Коджаспирова, А.Ю.Коджаспиров. - М.: Издательский центр "Академия", 2000. - 176 с.

13. Макарова, Л.Н. Преподаватель высшей школы: индивидуальность, стиль, деятельность: монография: [В 2 ч.] / Л.Н.Макарова. - М: МГПУ, ТГУ им. Г.Р.Державина. - М.: Тамбов: изд-во ТГУ, 2000. - Ч. 2. - 2000. - 142 с.

14. Новейший философский словарь / сост. А.А.Грицанов. - Минск: Изд. В.М.Скакун, 1998. - 896 с.

15. Пригожин, И. Порядок из хаоса: Новый диалог человека с природой: пер. с англ. / под общ. ред. В.И.Аршинова, Ю.Л.Климонтовича и Ю.В. Сачкова / И.Пригожин, И.Стенгерс. - М.: Прогресс, 1986. - 432 с.

INNOVATIVE APPROACH TO ORGANIZING PRIMARY CLASS LESSONS

*Hayitova Lobar Kholmirzaevna**International Innovation University 1st stage master*

Abstract: The article analyzes the features of the development of research skills of primary education teachers. The author gave his opinions and comments on the development of research competences among students of higher educational institutions.

Key words: Primary education, research competencies, development, knowledge, competence, skill, method, technology, specialty.

In recent years, this work of the primary school teacher has acquired particular importance. The emergence of innovative educational institutions, multi-stage programs, differentiation of educational processes, the use of various types of education in primary school - all this forces the teacher to reconsider and analyze his pedagogical activity. The increasing role of the research activity of the primary school teacher in modern conditions requires an understanding of his research abilities from the methodological point of view of dialectical system-integral analysis. This implies considering it in the holistic system of the teacher's professional competence, in the context of the dialectics of the part and the whole, in a significant logical-conceptual and content-functional definition.

From this point of view, the key, systemic categories for understanding the essence of the research qualifications of a primary school teacher are, first of all, such concepts as “teacher's professional competence” , “professional competence”, “professional activity” in the context. It is systematically and meaningfully introduced ... It is these concepts that constitute the categorical apparatus of the research competence of a primary school teacher as a systemic integral phenomenon. In other words, understanding the research competence of a primary school teacher is possible only on the basis of understanding the essence of a number of general categories that are subjective in nature. Thus, all researchers who study the components of professional competence pay attention to its multifaceted, multidimensional and systemic properties.

a harmonious description of research and personal qualities associated with the professional activity of a specialist, that is, reflecting the knowledge, skills, abilities and experience sufficient to carry out a specific type of activity .

As the sources indicate, professional competence directly depends on the abilities and creative self-will of the individual. Professional competence is a combination of a person's general and specific education and knowledge, skills and abilities acquired in practice. Professional competence is the most important indicator of the activity of a

modern teacher. From this point of view, this phenomenon has not gone unnoticed by researchers.

This is evidenced by the variety of definitions of competence in modern pedagogical literature. Despite these efforts, the professional competence of a teacher, being a leading category of pedagogical theory and practice, does not have a clear definition in modern pedagogical consciousness. Taking into account that the process of forming the research skills of a primary school teacher is carried out in the context of lifelong learning (as a specific type of education), we are faced with the need to determine the didactic essence of this process. Only in this case can it be understood as a special didactic space, within the framework of which, in essence, a continuous process of preparation of the teacher for the role of a researcher is carried out. A didactic concept is a system of rules by which the educational process is designed and implemented.

These rules are intended to give it certain objective, substantive and procedural characteristics, as a result of which it can perform the social function expected from education - the formation of a person with a certain type of education. The formation of a primary school teacher capable of becoming a researcher is, in essence, the formation of a researcher-type teacher, a researcher experimenter.

The solution to this problem involves the development of a didactic strategy that reflects the purposeful, content and procedural characteristics of the continuous educational process, taking into account the professional characteristics of the primary school teacher. The specific feature of the primary school teacher is that he is the first to initiate the educational process, creates the basis for the student's acquisition of knowledge and generally sets the standards of educational activity and behavior at school. It is important for the primary school teacher to believe in this ability of young students, as well as to encourage the continuity of teaching and upbringing, for this it is necessary to transfer the results of the study to secondary school teachers. The age characteristics of primary school students determine the characteristics of the teacher's professional competence.

As is known, primary school age is a period of open, trusting attitude to the teacher, his assessments and opinions, children are still playful, emotional and spontaneous. It is important for a primary school teacher to take into account the need of younger students for warm communication, empathy. Therefore, he is required to be able to maintain this feeling and protect the spontaneous emergence of children, to teach younger students to empathize with other people. Younger schoolchildren are ready to morally evaluate their actions if you help them distinguish between the results of actions and their intentions.

The teacher should also work with parents to study the capabilities of children, to create homework for children. However, it would be too simplistic to talk only about the assigned professional role of the primary school teacher and its functional adaptation to

its characteristics. As a subject of pedagogical work, the teacher makes an individual creative contribution not only to the implementation of pedagogical activity, but also to its development and improvement. The analysis shows that the research competence of teachers is the degree to which the teacher's professional training meets all requirements and mastery of research skills, while competence is the degree to which these research requirements are met, that is, the professional and scientific potential of the specialist.

As a result of the analysis, a competent specialist in everyday life is understood as a person who perfectly masters his field, conducts research on innovative developments in the field and is able to apply them in practice, is able to actively act in social life, and is fully familiar with modern information technologies. Thus, the development of research competence of a future primary school teacher is the systematic manifestation of knowledge, skills, abilities, and personal qualities that successfully solve functional tasks that constitute the essence of scientific and research activity. The above approaches, definitions, and descriptions, along with the fact that the content and essence of the definitions indicate the existence of certain requirements for acquiring the teaching profession and becoming a competent specialist in this profession, are the basis for the formation and development of knowledge, skills, abilities, abilities, qualities, and research qualities that are the components of competence and are of scientific importance. It takes into account the need for goal-oriented processes to be studied separately. Along with expressing the need to develop research skills in students of higher educational institutions, it also requires them to develop professional knowledge, work on themselves, continuously improve their skills, and ensure the mastery of innovative teaching technologies. The effectiveness of their mastery is directly related to the following factors: the future teacher's knowledge of one of the foreign languages and its effective use in communication; the ability to express one's thoughts clearly and intelligibly both orally and in writing, to formulate logically and correctly answers to questions relevant to the topic being studied, and to objectively evaluate and explain the answer; Social skills for organizing collaborative activities, the ability to listen to the opinion of a student or students in communication, the formation of subject-subject relationships based on the principles of equality. The first condition for the formation and development of the research competence of a future teacher, in our opinion, is to provide the educational process with methods and means for realizing the subjective position of students in simulated research activities. The most active formation of students' research positions occurs through movement in the context of the educational model

Our study identifies the following methods and tools for implementing the subjective position of students in simulated research activities: reflective positional discussion, reflective-analytical dialogue, reflective seminars, the concept of “research portfolio self-development”, “I am a future teacher-researcher”, modeling research situations, training

exercises and acmeological trainings for professional growth, research design, projective and imitation games; problem-based management of students' independent research activities; development of innovative methods and technologies of the teacher; qualified assistance in analyzing, modeling, designing and implementing the most effective solutions to specific research problems. In managing independent research activities, the researcher creates his own trajectory of development, aimed at the formation and development of his research skills. An important condition for the formation and development of the scientific and research competence of a future teacher is the cooperation of students, university teachers and school teachers.

In conclusion, it can be emphasized that the research competence of a future teacher is manifested in the activities he/she carries out, and if the researcher-student takes an active research position in relation to the activity, if he/she has the motivation, it can be implemented. Based on the motivation "I am a future teacher-researcher", it allowed him/her to engage in "live" motivational activities, which included building a trajectory of his/her own research.

References:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”ги Фармони. – Т.: Адолат, 2017. 112 б.
2. Narbaeva, T.K, Musurmanova, A. «Priority areas of spiritual, moral and physical education of youth in the family». Annals of the Romanian Society for Ceff Biology 25.1 (2021): 6485-6496.
3. Narbaeva, T.K, Musurmanova, A. «Priority areas of spiritual, moral and physical education of youth in the family». Annals of the Romanian Society for Ceff Biology 25.1 (2021): 6485-6496
4. Ожегов С.И. Словарь русского языка. // Под ред. Н. Ю. Шведовой. 3-е издание . – М.: Русский язык, 1990. – С. 928

SUT BEZI SARATONINING MOLEKULAR-GENETIK MARKERLAR VA ULARNING PROGNOTIK AHAMIYATI

*Kurbonova Z.Ch., Turobova M.Y.,
Toshkent Tibbiyot Akademiyasi*

Annotatsiya: Sut bezi saratoni (SBS) ayollar orasida eng keng tarqalgan va o'linga olib keluvchi saraton kasalliklaridan biridir. Bu kasallikni erta bosqichda aniqlash va prognozlashda molekulyar-genetik markerlarning ahamiyati katta. Ushbu tezisda 50 ta SBS bilan og'rigan bemor ustida o'tkazilgan tadqiqot natijalari keltirilgan bo'lib, molekulyar-genetik markerlar, shu jumladan, Her2/neu amplifikatsiyasi, estrogen va progesteron reseptorlari (ER, PR), BRCA1/BRCA2 mutatsiyalari va Ki-67 darajasi tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari markerlarning saratonning agressivligi va davolashga bo'lgan javobni prognoz qilishdagi o'rnini ko'rsatadi. Molekulyar tahlil yordamida bemorlarning individual davolash rejalarini ishlab chiqish va prognozni aniqlash imkoniyati oshadi.

Kalit so'zlar: Sut bezi saratoni, molekulyar markerlar, prognostika, Her2, ER, PR, BRCA1, BRCA2, Ki-67, genetik tahlil, davolash, personalizatsiyalangan tibbiyot.

Nazariy asoslar.

Sut bezi saratoni (SBS) dunyo bo'ylab eng keng tarqalgan saraton turidir va har yili millionlab yangi holatlar aniqlanadi. Molekulyar-genetik markerlar yordamida kasallikni erta bosqichda aniqlash va prognoz qilish imkoniyati oshmoqda. Molekulyar tahlil yordamida saratonning agressivligini, metastaz qilish qobiliyatini va davolashga bo'lgan chidamliligini aniqlash mumkin.

Her2 amplifikatsiyasi SBS ning 20-30% holatlarida uchraydi. Bu marker saratonning yuqori agressivligini ko'rsatadi va trastuzumab kabi maxsus terapiyalar yordamida davolash imkonini beradi. Her2 amplifikatsiyasi bo'lgan bemorlar odatda ko'proq metastaz qilishadi va davolashda maxsus yondashuvlar talab qiladi.

ER va PR reseptorlari ijobiy bo'lgan saratonlar ko'proq gormonal terapiyaga sezgir bo'lib, bu terapiyalar kasallikni yaxshi nazorat qilishga yordam beradi. ER va PR ijobiy natija ko'rsatgan bemorlarda prognoz umuman yaxshi bo'ladi.

BRCA1 va BRCA2 genlaridagi mutatsiyalar nasl bilan o'tadi va yuqori xavfli guruhni tashkil etadi. Ushbu mutatsiyalar SBS ning rivojlanishida katta rol o'ynaydi. BRCA mutatsiyalari aniqlangan bemorlarda profilaktik maslahatlarga e'tibor berish zarur.

Ki-67 proliferatsiya markeridir, uning darajasi yuqori bo'lgan bemorlar ko'proq agressiv kasallik bilan duch keladilar. Ki-67 darajasi yuqori bo'lishi saratonning tez o'sishini va metastaz qilishini ko'rsatadi.

Tadqiqot Metodologiyasi

Ushbu tadqiqotda **prospektiv** va **retrospektiv** metodlar qo'llanilgan. Tadqiqot davomida 50 ta sut bezi saratoniga chalingan bemorlar tahlil qilindi. Har bir bemor uchun molekulyar-genetik markerlar, shu jumladan, Her2 amplifikatsiyasi, ER/PR reseptorlari, BRCA1/BRCA2 mutatsiyalari va Ki-67 darajasi o'rganildi.

- **Bemorlar tanlash:** Tadqiqotda 2022-2023 yillarda SBS bilan tasdiqlangan 50 ta bemor ishtirok etdi.

- **Ma'lumotlar to'plash:** Har bir bemorning klinik va laboratoriya ma'lumotlari, shu jumladan, molekulyar tahlil va genetik tahlillar olib borildi.

- **Statistik tahlil:** Molekulyar markerlar va bemorlarning klinik holatlari o'rtasidagi bog'lanishlar tahlil qilindi. Tahlil natijalari orqali markerlarning prognostik ahamiyati aniqlanishga harakat qilindi.

Tadqiqot natijalari

Tadqiqot natijalari quyidagilarni ko'rsatdi:

1. **Her2 amplifikatsiyasi** bo'lgan bemorlar 30% ni tashkil etdi. Ushbu bemorlarda kasallikning yuqori agressivligi va tez o'sishi kuzatildi.

2. **ER ijobiy** bo'lgan bemorlarda davolashga yaxshi javob qayd etildi, ularning 60% holatida gormonal terapiya yordamida kasallikni nazorat qilishga erishildi.

3. **PR ijobiy** bo'lgan bemorlarda ham gormonal terapiyaga yuqori sezgirlik ko'rsatildi.

4. **BRCA1/BRCA2 mutatsiyalari** aniqlangan bemorlar 20% ni tashkil etdi, va ular profilaktik maslahatlarga muhtoj bo'lishdi. Ushbu bemorlar uchun maxsus genetik maslahatlar berildi.

5. **Ki-67 darajasi** yuqori bo'lgan bemorlarda kasallik tez rivojlanayotganini ko'rsatdi, bu esa davolashda maxsus yondashuvlarni talab qildi.

Tahlil va muhokama.

Tadqiqot natijalari molekulyar-genetik markerlarning prognostik ahamiyatini tasdiqlaydi. **Her2 amplifikatsiyasi** va **Ki-67 darajasi** yuqori bo'lgan bemorlar ko'proq agressiv kasallik bilan duch keladilar va maxsus terapiya talab qiladi. **ER va PR reseptorlari ijobiy** bo'lgan bemorlar esa gormonal terapiyaga yaxshi javob berib, kasallikni nazorat qilish imkoniyati yuqori.

BRCA1/BRCA2 mutatsiyalari aniqlangan bemorlar uchun profilaktik maslahatlarga e'tibor berish kerak, chunki ular yuqori xavfda.

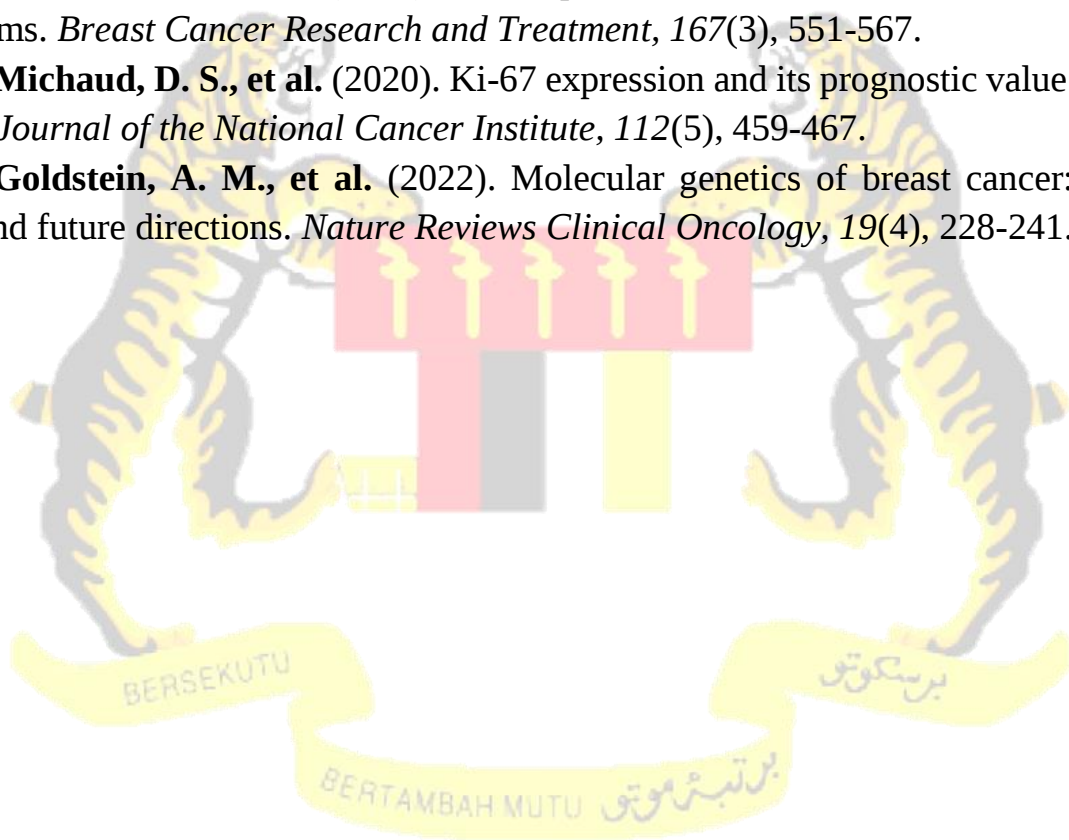
Xulosa.

Sut bezi saratoni diagnostikasida molekulyar-genetik markerlar katta ahamiyatga ega. **Her2 amplifikatsiyasi**, **ER va PR reseptorlari**, **BRCA1/BRCA2 mutatsiyalari**, va **Ki-67 darajasi** saratonning rivojlanish bosqichlarini aniqlashda, uning agressivligini va davolashga bo'lgan javobni prognoz qilishda yordam beradi. Molekulyar tahlil

yordamida personalizatsiyalangan davolash yondashuvlarini ishlab chiqish mumkin, bu esa bemorlarning prognozini yaxshilashga imkon beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR.

1. **Schnitt, S. J., & Bell, D. W.** (2019). Molecular markers in breast cancer: A review. *American Journal of Pathology*, 189(5), 913-923.
2. **Perez, E. A., & Vogel, C. L.** (2020). Personalized medicine in breast cancer: Targeted therapy and molecular profiling. *The Lancet Oncology*, 21(3), 365-375.
3. **Foulkes, W. D., et al.** (2017). Breast cancer genetics and the role of BRCA1/2. *Journal of Clinical Oncology*, 35(16), 1847-1853.
4. **Harbeck, N., et al.** (2018). HER2-positive breast cancer: Current treatment algorithms. *Breast Cancer Research and Treatment*, 167(3), 551-567.
5. **Michaud, D. S., et al.** (2020). Ki-67 expression and its prognostic value in breast cancer. *Journal of the National Cancer Institute*, 112(5), 459-467.
6. **Goldstein, A. M., et al.** (2022). Molecular genetics of breast cancer: Current status and future directions. *Nature Reviews Clinical Oncology*, 19(4), 228-241.

DIFFERENCES BETWEEN EPITHET AND OXYMORON: A LINGUISTIC ANALYSIS

Mamadjanova Maftuna Uktamovna

Phd student, Fergana State university

maftuna.mamadjanova85@mail.ru

+998911064643

Abstract This paper explores the fundamental differences between the stylistic devices epithet and oxymoron. While both contribute to expressiveness in language, they function differently in semantic and syntactic structures. The study examines their linguistic properties, usage in literature, and cognitive impact. By analyzing examples from classic and contemporary texts, the paper highlights how epithets enhance description, whereas oxymorons create paradoxical meanings. Understanding these distinctions provides insight into stylistic choices in literary and rhetorical discourse.

Keywords: epithet, oxymoron, stylistics, semantics, rhetoric, literary devices

Introduction

Stylistic devices enrich language by adding depth and expressiveness. Among them, epithets and oxymorons serve distinct functions. An epithet is an adjective or phrase that characterizes a noun, often adding emotional or evaluative connotations (Leech, 2014). In contrast, an oxymoron is a combination of contradictory terms that produce a paradoxical effect (Crystal, 2019). Despite their similarities in enhancing literary and rhetorical language, their structural and functional differences merit detailed examination.

Materials and Methods

The study employs a comparative linguistic approach, analyzing selected literary works from various periods. Textual analysis is used to examine how epithets and oxymorons are employed in poetry, prose, and rhetorical speech. Examples are drawn from English literature, with a focus on their semantic and syntactic roles. The research also incorporates secondary sources on stylistics and rhetoric to support the analysis.

Results

The analysis reveals key differences in the usage and effect of epithets and oxymorons:

- **Semantic Function:** Epithets emphasize inherent or subjective qualities (e.g., “golden opportunity”), whereas oxymorons juxtapose contradictory terms (e.g., “deafening silence”).

- **Syntactic Structure:** Epithets function as descriptive modifiers, usually adjectives or adjectival phrases, while oxymorons rely on the unexpected pairing of antonymic elements.

- **Cognitive and Emotional Impact:** Epithets evoke emotions and enhance imagery, making descriptions more vivid. Oxymorons, however, create cognitive dissonance, prompting deeper reflection on meaning.

- **Literary Application:** Epithets are prevalent in poetry and prose to create aesthetic beauty, whereas oxymorons often appear in philosophical and dramatic contexts to express paradoxical ideas.

Discussion

These findings align with previous linguistic research on stylistic devices. Leech (2014) emphasizes that epithets reinforce meaning, making them a powerful tool in literary description. Crystal (2019) highlights how oxymorons function as a means of expressing complex or ironic ideas. In literature, Shakespeare frequently employed oxymorons (e.g., “parting is such sweet sorrow”), whereas Homer’s epithets (e.g., “swift-footed Achilles”) illustrate their role in character depiction. The distinct cognitive effects suggest that writers choose these devices depending on their intended stylistic and rhetorical impact.

Conclusion

Epithets and oxymorons both enhance literary and rhetorical texts, yet their functions are fundamentally different. Epithets enrich descriptions by adding expressiveness, while oxymorons create paradoxical meanings that challenge perception. Recognizing these distinctions contributes to a deeper understanding of stylistic choices in literary studies and rhetorical analysis. Future research could explore their cultural variations and psychological effects on readers.

REFERENCES

1. Crystal D. *The Cambridge Encyclopedia of the English Language*. – Cambridge University Press. – 2019
2. Leech G. *A Linguistic Guide to English Poetry*. – Routledge. – 2014
3. Shakespeare W. *Romeo and Juliet*. – 1597
4. Homer. *The Iliad*. – c. 8th century BC

INGLIZ VA O'ZBEK XALQ OG'ZAKI IJODIDA RAQAMLARNING LINGVOKULTUROLOGIK XUSUSIYATLARI

Qodirova Gulsara Umidjon qizi

Mirzo Ulug'bek

nomidagi O'zbekiston Milliy universiteti

Xorijiy Filologiya fakulteti Magistranti

Xorijiy til va adabiyoti: ingliz tili yo'nalishi

+998946680328

gulsaraqodirova446@gmail.com

Annotatsiya. Har bir xalq madaniyatida raqamlarning o'ziga xos lingvokulturologik talqini mavjud. Ingliz va o'zbek xalq og'zaki ijodida (ertaklar, maqollar, topishmoqlar va afsonalar) raqamlar muhim semantik ro'l o'ynaydi va xalqning dunyoqarashi hamda qadriyatlarini aks ettiradi. Ushbu maqolada ingliz va o'zbek tillaridagi raqamlarning mifologik, diniy va madaniy xususiyatlari taqqosiy tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, o'zbek folklorida raqamlarning diniy va mifologik talqini kuchliroq ekanligi, ingliz tilida esa ularning pragmatik hamda estetik vazifasi ko'proq namoyon bo'lishi aniqlangan.

Kalit so'zlar: lingvokulturologiya, xalq o'g'zaki ijodi, ertak, maqol, matal, doston, raqamlar, mifologik, ramz.

Annonation. Each culture has its own linguocultural interpretation of numbers. In English and Uzbek oral folklore (fairy tales, proverbs, riddles, and legends), numbers carry significant semantic weight, reflecting the worldview and values of the people. This article provides a comparative analysis of the mythological, religious, and cultural aspects of numbers in English and Uzbek languages. The research results indicate that in Uzbek folklore, numbers have a stronger religious and mythological interpretation, whereas in English, they serve more pragmatic and aesthetic functions.

Keywords: linguoculturology, folk oral literature, fairy tale, proverb, saying, epic, numbers, mythological, symbol.

Аннотация: Каждая культура имеет свою лингвокультурологическую интерпретацию чисел. В английском и узбекском устном фольклоре (сказках, пословицах, загадках и легендах) числа несут значительную семантическую нагрузку, отражая мировоззрение и ценности народа. В данной статье проводится сравнительный анализ мифологических, религиозных и культурных аспектов чисел в английском и узбекском языках. Результаты исследования показывают, что в узбекском фольклоре числа имеют более выраженную религиозную и мифологическую интерпретацию, тогда как в английском языке они выполняют в большей степени прагматическую и эстетическую функцию.

Ключевые слова: лингвокультуроология, народное устное творчество, сказка, пословица, поговорка, дастан, числа, мифологический, символ.

Xalq og‘zaki ijodi har bir millatning madaniyati va tafakkurining ajralmas qismi bo‘lib, unda milliy qadriyatlar, urf-odatlar hamda mifologik qarashlar aks etadi. Raqamlar esa og‘zaki ijodning muhim tarkibiy qismi sifatida xalq dunyoqarashini shakllantiruvchi omillardan biridir. Ingliz va o‘zbek xalq ertaklari, maqollari va afsonalarida raqamlar ma’lum ramziy ma’noga ega bo‘lib, ular turli madaniy kontekstlarda turlicha talqin qilinadi. Ushbu tadqiqot ingliz va o‘zbek xalq og‘zaki ijodida qo‘llanilgan raqamlarning lingvokulturologik xususiyatlarini tahlil qilishga qaratilgan. Tadqiqotning dolzarbligi shundaki, globalizatsiya davrida til va madaniyat o‘rtasidagi bog‘liqlik yanada chuqur o‘rganilmoqda. Xususan, folklordagi raqamlarning tahlili turli xalqlarning dunyoqarashi, qadriyat tizimi va tarixiy xotirasi haqida muhim ma’lumot beradi. Ushbu ish doirasida ingliz va o‘zbek folkloridagi raqamlarning semantik va pragmatik xususiyatlari o‘rganilib, ularning o‘xshash va farqli jihatlari taqqosiy tahlil qilinadi. Tadqiqotning maqsadi – ingliz va o‘zbek tillaridagi raqamlarning mifologik, diniy va madaniy talqinlarini o‘rganish, ularning xalq og‘zaki ijodidagi o‘rnini aniqlash va lingvokulturologik jihatdan tahlil qilishdir.

O‘zbek xalq og‘zaki ijodida ayniqsa 7 va 40 raqamlari alohida o‘rin tutadi. Ushbu raqamlar ko‘pincha islomiy va mifologik tasavvurlarga asoslanib, turli ertaklar, maqollar va rivoyatlarda qo‘llanadi [5;123]. Masalan, *‘Yetti pir’* – islomiy tasavvuf an‘analari bilan bog‘liq tushuncha bo‘lib, yetti buyuk avliyoni anglatadi *‘Qirq yil g‘am, qirq yil shodlik’* – hayotning o‘zgaruvchanligini ifodalovchi ibora bo‘lib, inson umrining turli bosqichlarini aks ettiradi. *‘Qirq qiz’* – xalq ertagida jasorat va fidoyilik timsoli bo‘lib, 40 raqamining jamoaviy kuch va birdamlik ramzi ekanligini ko‘rsatadi. Shuningdek, o‘zbek maqollarida ham raqamlarning keng qo‘llanilishini ko‘rish mumkin: *‘Yetti o‘lchab, bir kes’* – har qanday ishda oldindan yaxshilab o‘ylab, keyin amalga oshirish kerakligini bildiradi. *‘Besh qo‘l barobar emas’* – hayotdagi notekislik va insonlarning bir-biridan farq qilishini anglatadi.

Ingliz folklorida raqamlarning ahamiyati tog‘risida to‘xtalsak, ingliz xalq og‘zaki ijodida esa 3, 12 va 13 raqamlari keng tarqalgan. Bu raqamlar asosan mifologik, diniy va pragmatik jihatdan ahamiyatli sanaladi. Masalan: *‘The Rule of Three’* – hikoyalarda va ertaklarda uch martalik takrorlanish prinsipini ifodalaydi, bu esa tinglovchi yoki o‘quvchi uchun matnni yaxshiroq tushunishga yordam beradi.

‘Unlucky 13’ – 13 raqami yomon omad bilan bog‘liq bo‘lib, ko‘plab madaniyatlarda salbiy ma’noda qo‘llaniladi. Bu ishonch asosan xristian diniy e’tiqodlaridan kelib chiqqan[1;89]. Ingliz maqollari va iboralarida ham raqamlarning ramziy ma’nosi ko‘rinadi: *‘Third time’s a charm’* – uchinchi urinish odatda muvaffaqiyatli bo‘lishini

ifodalovchi ibora. “*Seven-year itch*” – yetti yildan keyin odamlarning xulq-atvori yoki his-tuyg‘ulari o‘zgarishi mumkinligini anglatadi.

Ertaklarda raqamlarning qo‘llanilishi. O‘zbek xalq ertaklarida 3, 7 va 40 raqamlari keng tarqalgan. Masalan: “*Uch aka-uka*” – oilaviy birdamlik va aka-ukalarning qiyinchiliklarni yengib o‘tishi haqida hikoya qiladi. “*Yetti dev*” – yovuz kuchlar bilan bog‘liq mifologik tasavvurlarni aks ettiradi. “*Qirq qiz*” qahramonlik va jamoaviy kurash motivlarini o‘zida jamlagan ertak [4;45].

Ingliz ertaklarida esa asosan 3 va 12 raqamlari uchraydi: “*Goldilocks and the Three Bears*” – uchta ayiq va qizaloq haqidagi mashhur ertak, bu yerda uch martalik prinsip (uchta stul, uchta kosacha va hokazo) takroriy ravishda qo‘llaniladi. “*The Twelve Dancing Princesses*” – 12 malika va ularning sirlari haqidagi ertak bo‘lib, 12 raqamining marosimiy va ramziy ahamiyatini ko‘rsatadi.

Xulosa qilib shuni aytish joizki, ushbu tadqiqot ingliz va o‘zbek xalq og‘zaki ijodida raqamlarning lingvokulturologik xususiyatlarini tahlil qilishga bag‘ishlandi. O‘rganishlar natijasida har ikki xalq folklorida raqamlarning muhim semantik yuk ko‘tarishi aniqlangan. O‘zbek tilida 7 va 40 raqamlari diniy va mifologik kontekstlarda keng qo‘llanilib, an‘anaviy qadriyatlarni aks ettirsa, ingliz folklorida esa 3, 12 va 13 raqamlari pragmatik hamda estetik ahamiyat kasb etadi. Ingliz tilida raqamlar hikoyalash texnikasining bir qismi sifatida qo‘llanib, mifologik va madaniy jihatdan boy kontekst yaratadi. O‘zbek tilida esa raqamlarning ramziy ma‘nosi asosan diniy tushunchalar va xalq donishmandligiga asoslangan. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, folklordagi raqamlar nafaqat tilshunoslik, balki madaniyat va xalq tafakkurining ajralmas qismi sifatida o‘rganilishi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Anderson J. Numbers in English Folklore and Traditions. Cambridge: Cambridge University Press, 2017, pp. 102-110.
2. Ismoilov U. O‘zbek xalq maqollari va ularning lingvistik xususiyatlari. Toshkent: O‘zFA Nashriyoti, 2018, pp. 45-50.
3. Jalolov S. Til va madaniyat: Lingvokulturologiya asoslari. Toshkent: Fan va Texnologiya Nashriyoti, 2019.
4. White R. Symbolic Meaning of Numbers in Western Culture. Oxford: Oxford University Press, 2016, pp. 90-98.
5. Xudoyberganov M. Folklorda raqamlarning semantik tahlili. Samarqand: SamDU Nashriyoti, 2020.

BESHINCHI SINF ONA TILI DARSLIKLARIDA BERILGAN TOPSHIRIQLI DIKTANTNING O'QUVCHILAR BILIMINI MUSTAHKAMLASH JARAYONIDAGI AFZALLIK TOMONLARI

Xudoyberdiyeva Ug'iloy Qahramon qizi
Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti
Filologiya fakulteti Filologiya va tillarni o'qitish:
o'zbek tili yo'nalishi 4-kurs talabasi

Annotatsiya Ushbu maqolada 5-sinf ona darsliklarining o'quv rejasida mavjud bo'lgan BSB Topshiriqli diktant(25 ball) ning ahamiyati va shu kabi topshiriqlar o'quvchilarga qay darajada bilim egallashlariga asos bo'lishi haqida fikr yuritiladi.

Kalit so'zlar: diktant turlari va ularni sharhlash, topshiriqlarning ketma-ket bajarish tamoyillari, adabiyot darsliklaridagi o'quvchilarga tushunarli bo'lgan „Non hurmati“ matnini tushinish va savollarni tekshirish va baholash konsepsiyasi.

KIRISH

Bugungi kunda o'quvchilarning bilim darajasini aniqlash maqsadida turli mavzudagi diktantlardan foydalanildi. Bu esa o'quvchilarning yozma va og'zaki nutqini o'stirishda yozma nutqning savodli va to'g'ri bo'lishida diktantning zarurligini kengaytirib berishda muhim ahamiyat kasb etadi. SHuningdek, yozma matnda o'quvchiga orfoepik, orfografik, grafik, imlo qonun qoidalari, punktuatsion belgilardan foydalanishga hamda matn muvofiqidan kelib chiqqan holda xatboshilarni qo'yishga va xato qilmasdan yozishga ko'maklashmoqda.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

1 Darhaqiqat, diktantlar nafaqat o'quvchilarning to'g'ri yozish qoidalariga qanchalik amal qilishlarini bilish, balki ularning savodxonlik darajasini, mustaqil fikrlash qobiliyatini, tahlil qila olish darajalarini ham shakllantirish va sinovdan o'tkazish vazifalarini ham bajardi. SHuning uchun diktantlar o'z oldiga qo'yilgan maqsadlariga qarab, avvalo, ikki turga ajratiladi: 1) ta'limiy diktantlar; 2) nazorat diktantlari [1.72].

I. Ta'limiy diktantlar. O'quvchilarning o'tilgan darslarini qay darajada o'zlashtirganlik, mustaqil fikrlash qobiliyatlarining qay darajada rivojlanganligini va o'rganilgan qoidalarni amalda qo'llay olish darajalarini bilish uchun o'tkaziladigan diktantlar ta'limiy diktantlar deyiladi.

Ta'limiy diktantlar nimaga qaratilganligiga qarab quyidagi turlarga bo'linadi:

- a) to'g'ri yozishga qaratilgan yoki orfografik diktantlar;
- b) olingan bilimlarni sinaydigan yoki savodxonlik diktantlari;
- d) nutqini shakllantirishga qaratilgan yoki talaffuz diktantlari.

Ta'limiy diktantlarning mazmuniga ko'ra turlari haqida „Diktantlar to'plami”[1.74]kitobida quyidagi tartibda berilgan.

- *Lug'at diktant
- *Izohli diktant
- *Ta'kidiy diktant
- *Grammatik topshiriqli diktant
- *Saylanma diktant
- *SHarhli diktant
- *Ijodiy diktant
- *Axborot diktant
- *Yoddan yozuv diktanti
- *Erkin diktant
- *Nazorat diktant.

II.Nazorat diktantlari.Diktantlarning bu turi Davlat ta'lim standartlari(DTS) va “Ona tili” fani o'quv dasturi va rejalari asosida o'tkaziladi.Bunday diktantlarga alohida dars soati ajratiladi va diktant natijalari,unga qo'yilgan baholar qayd etib boriladi.Bunday asosiy e'tibor o'quvchilarning o'tilgan darslar bo'yicha olgan bilimlari va ko'nikmalarini tekshirishga qaratiladi.Bunday diktantlar choraklar,o'quv yilining birinchi yarim yilligi va o'quv yilining oxirida o'tkaziladi.

GRAMMATIK TOPSHIRIQLI DIKTANT. Ta'limiy diktantning bu turi asosan morfemik,morfologik va sintaktik tahlillarga asoslangan mavzular doirasida o'tkaziladi.Bunday diktantlar nafaqat bir mavzu doirasidagi matn asosida,balki mashqlar va alohida gaplardan tuzilgan matnlar asosida ham o'tkazilishi mumkin.

Biz esa xuddi shu qolipni saqlagan holda yangi adabiyot darsligida berilgan „Non hurmati” matni bilan tanishgan holda topshiriqli diktantimizni ko'rib chiqamiz.

NON HURMATI

Mirzo Ulug'bek mulozimlari bilan ketayotganida yo'l yoqasida yotgan bir burda nonni ko'rib qolibdi va darrov otdan tushib,uni qo'yniga solibdi.Mulozimlaridan biri:

-Sultonim,nega bizga buyurmay,o'zingiz otdan tushdingiz?-deb so'raganida shunday javob beribdi:

-Nonni birinchi bo'lib men ko'rdim,shunday ekan,uni yerdan olishni boshqa birovga buyurish mening nonga nisbatan hurmatsizligim bo'lar edi.Nonning ulug'ligi oldida mening podsholigim nima bo'libdi?[2.63].

Savollar:

- 1.Ushbu matndan ot so'z turkumiga oid bo'lgan so'zlarni toping va tagiga chizish;
- 2.Ot so'z turkumidagi so'zlarni bo'g'inlarga ajratish;
- 3.Bo'g'inga ajratilgan so'zlarni turlari(ochiq va yopiq bo'g'in)ga ajratish;
- 4.Matndan fonetik hodisaga uchragan so'zlarni topish;

5.Sultonim,mulozim va Ulug‘bek so‘zlarini krill yozuvida yozish.

NATIJALAR

O‘quvchilarga shu kabi topshiriqlarni berishimdan maqsad shuki,bundan avvalgi mavzularni(ot,bo‘g‘in,fonetika,yozuvlar tarixi)takrorlash edi.CHunki o‘quvchilar grammatikaning shu bo‘limlarini o‘rganishda qiyinchilikka duch kelishmoqda.

Baholash tizimi esa 25 ballik shkalada olib boriladi,har bir to‘liq bajarilgan topshiriq uchun 5 balldan beriladi.

Topshiriqli diktantning ahamiyati shundan iboratki,o‘quvchilarning indidual shug‘ullanishi, bilim darajasini oshirish,mavzular bo‘yicha ko‘nikma hosil qilish,xotirada tez saqlab qolish,diqqatli bo‘lish hamda imlo jihatidan ham tushuncha hosil qilishga yordam beradi. Har mavzu yuzasidan shunday topshiriqlarni berish orqali yangi-yangi ko‘nikmalarga ega bo‘lishadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, hozirgi kunda o‘quvchilarning bilim saviyasini oshirish maqsadida turli xil chora-tadbirlar ko‘rib chiqilmoqda.Shu maqsadda o‘quvchilarning fikrlash talabiga asosan darsliklarga turli yangiliklar ya‘ni zamonga va davrga mos mavzular kirib keldi.SHulardan biri mana shu maqolada tahlilga tortilgan topshiriqli diktantdir.Shu kungacha darslik ish-rejalarimizda ko‘zga ko‘ringan va hammaga tanish bo‘lgan;nazorat ishining bir nechta ko‘rinishlari insho, diktant, test va ijodiy bayondan iborat ekanligini kuzatamiz. Mana shunday yangilik bir nechta ko‘zga ko‘rinmay kelgan, ommalashmagan nazorat topshiriqlarimizdan ham foydalansak maqsadga muvofiq bo‘lar edi deb o‘ylayman.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

- 1.Eshonqulova A.Zokirova F. Diktantlar to‘plami „Oltin qalam“nashriyoti Toshkent-2023,70-75 betlar
- 2.Yo‘ydoshev Q.va boshqalar Adabiyot darsligi Toshkent-2024,64-bet
- 3.Bo‘ronova SH.Yusupova G. Diktantlar to‘plami Nukus-2017,13-bet
- 4.Isroilov G.Diktantlarning vazifasiga ko‘ra turlari „Filologiya ufqlari“jurnali
<https://hp.jdpu.uz/index.php/article/view/6557>

LINGUOCULTURAL FEATURES OF THE CONCEPT MONEY IN ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES.

Mansurova Manzurakhon Muradjanovna

Master's degree student,

Department of foreign language and literature,

The National university of Uzbekistan named after

Mirzo Ulugbek

manzuramansurova0@gmail.com +998943170802

Annotation: This thesis examines the linguocultural features of the concept of “money” as represented in the English and Uzbek languages. It analyzes how cultural, historical, and social contexts influence the perception and usage of money-related terms. The research aims to highlight the cultural and linguistic nuances that differentiate the understanding of money in these two languages, providing insights into how language reflects cultural values and practices related to wealth, trade, and economic relationships.

Key words: money, pul, linguocultural features, semantic structure, idiomatic expressions, cultural connotations, intercultural communication

Аннотация: Данное исследование посвящено лингвокультурным особенностям концепции «деньги», представленной в английском и узбекском языках. Анализируется, как культурные, исторические и социальные контексты влияют на восприятие и использование терминов, связанных с деньгами. Цель работы - выделить когнитивные и лингвистические нюансы, которые различают понимание денег в этих двух языках, предоставляя представление о том, как язык отражает культурные ценности и практики, связанные с богатством, торговлей и экономическими отношениями.

Ключевые слова: лингвокультурные особенности, деньги, семантические структуры, идиоматические выражения, культурные коннотации, межкультурная коммуникация

Annotatsiya: Ushbu dissertatsiya ingliz tilidagi “money” va o’zbek tilidagi “pul” atamaları orqali pulning lingvomadaniy jihatlarini tadqiq qiladi. U madaniy, ijtimoiy va

iqtisodiy omillar pulni har ikki tilda qanday tasavvur qilinishiga va tilshunoslik jihatidan qanday ifodalanishiga ta'sir qilayotganiga bog'liq bo'ladi. Semantik tuzilmalar, idiomatik ifodalar va pul bilan bog'liq madaniy konnotatsiyalarni o'rganib, ushbu tadqiqot til farqlarining ahamiyatini va ularning madaniyataro munosabatlarga ta'sirini qo'llab-quvvatlaydi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, ingliz tili individualizm va moddiy manfaatlariga qaratilgan bo'lsa, o'zbek tili ijtimoiy munosabatlar va jamoaviy moslashuvlarga ahamiyat beradigan kollektivist fikrni ifodalaydi.

Kalit so'zlar: lingvomadaniy jihatlar, pul, semantik tuzilmalar, idiomatik ifodalar, madaniy konnotatsiyalar, madanayatlarda munosabatlar.

Money, as a pivotal economic instrument, embodies not only a means of exchange but also deep-seated cultural values and social norms. The languages in which money is discussed often reflect the underlying cultural ethos surrounding economics, commerce, and societal interactions. This thesis aims to explore the linguocultural features of money in English-speaking contexts as represented by the term “money” and its Uzbek counterpart “pul”. By examining how these terms are imbued with various cultural meanings and connotations, this study seeks to contribute to the broader field of sociolinguistics and intercultural communication.

The study of money as a linguistic and cultural phenomenon has garnered attention from various disciplines, including sociolinguistics, anthropology, and cultural studies. Researchers like Lakoff and Johnson [5:48] have argued that metaphors concerning money reflect broader societal values and beliefs. In the context of post-Soviet Central Asia, scholars such as Babajanova [2:126] and Gafurova [3:45] have focused on the linguistic representation of money in Uzbek, pointing out significant differences between Uzbek and Russian terms for economic concepts.

This study employs a comparative qualitative analysis of the linguistic features associated with “money” in English and “pul” in Uzbek. Data is collected from various sources, including dictionaries, economic texts, and native speakers' discourse. Through a linguistic lens, this thesis examines idioms, phrases, and semantic representations

related to money in both languages. A sociolinguistic approach is taken to interpret how cultural background influences the usage and perception of money terminology.

Despite the fact that the majority of scientists prefer to use such language expressive means as proverbs, sayings, aphorisms as research material, the results obtained through studying the concept of “money” are unique in their own way. Thus, the research carried out by Korbuto [4:10] is based on the material of Russian proverbs and fairy tales, representing the traditional historical, which means the base layer of the concept “money”. The presence of abstract properties (“*money is wealth*”), which form the core of the concept “money”, is characteristic of the traditional Russian language consciousness. In contrast to the historical, stable layer of the concept, the current layer of the concept “money” is subject to change, which allows the linguists to study the representation dynamics of the considered concept in Russian [4:12]. Mayorenko [5:155] explores the conceptualization of the concept “money” in the lexical and phraseological corpus of Russian, English, and French; defines the general and specific characteristics of attitudes toward money in Russian, English and French linguistic and cultural societies in the process of their actualization in lexical units, idioms and aphorisms.

In English, “money” encompasses various meanings, including currency, wealth, and financial resources. It serves both as a countable noun (e.g., “*two dollars*”) and as an uncountable noun (e.g., “*I need money*”). The English language also features numerous idioms and phrases involving money, such as “*money talks*,” “*money makes the world go round*,” and “*easy come, easy go*”. These expressions reflect a cultural emphasis on wealth accumulation, transactional relationships, and social power dynamics [1:35]

In contrast, the Uzbek term “pul” carries both immediate and broader cultural connotations. While it primarily refers to money in a general sense, “pul” also represents social status, honor, and communal relationships. Thus, in Uzbek culture, the notion of money extends beyond mere currency and encompasses values such as respectability, community harmony, and reciprocity [3:45]. Unique idiomatic expressions involving “pul”, such as “*pul topmoq*” (*to earn money*) and “*pulni sarflash*” (*to spend money*),

highlight the cultural context in which economic activities are viewed as part of social interactions.

The linguistic features associated with money in both languages illuminate cultural values and norms. In English-speaking cultures, the frequent use of money-related idioms suggests a focus on individualism and materialism. The phrase "*time is money*" underscores a societal drive for productivity and economic efficiency [7:175]. Conversely, the Uzbek understanding of "pul" reflects a collectivist mindset where social relationships and communal values are prioritized over mere financial gain. The significance attached to "pul" in social settings emphasizes the importance of maintaining good relationships through financial means, as seen in the cultural practice of gift-giving.

The comparative analysis of the term "money" in English and "pul" in Uzbek reveals profound linguocultural differences that shape how these concepts are understood and communicated. As a vital component of daily life, money serves as a lens through which cultural values and societal norms can be examined. This study highlights the importance of acknowledging these linguocultural features for effective intercultural communication and understanding. Future research could expand upon this foundation by exploring additional linguistic dimensions of economic terms across different languages and cultures, thereby enriching the discourse surrounding linguocultural studies.

REFERENCES

1. Baker, M. (2010). In Other Words: A Coursebook on Translation. Routledge. 35-40
2. Babajanova, R. (2015). Linguistic Features of Economic Concepts in Uzbek: A Comparative Study. Tashkent University Press, 125-126
3. Gafurova, S. (2018). Cultural Aspects of Financial Language in Uzbekistan. Journal of Central Asian Studies, 12(3), 45-48.
4. Korbut, A. Yu., & Li Huizi (2015). Comparative Analysis of the Representatives of the Concept "Money" in Russian and Chinese (traditional layer). Bulletin of Chelyabinsk State University. Philology. Art criticism, 10 (365), 113-115

5. Lakoff, G., & Johnson, M. (1980). *Metaphors We Live By*. University of Chicago Press.48-49
6. Mayorenko, I. A. (2005). *Conceptualization of the Concept of "Money" in the Lexical System and the Fund of Stable Units of Russian, English and French Languages*. (Unpublished candidate of philology dissertation). Kuban State University. Krasnodar.154-159
7. Searle, J. R. (2015). *Expression and Meaning: Studies in the Theory of Speech Acts*. Cambridge University Press.174-180.

BOLALAR PSIXOLOGIYASI VA PSIXODIAGNOSTIKASI***Tursunova Madinabonu Rustamjon qizi****Qo‘qon universiteti Andijon filiali I bosqich 109- guruh talabasi
yoqutoybotirova1@gmail.com****Tursunova Muattarxon Muzaffar Qizi****Qo‘qon universiteti Andijon filiali I bosqich 109- guruh talabasi
tursunovamuattaroy94@gmail.com***ANNOTATSIYA**

Xalqimiz azal-azaldan “Sog‘ tanda – sog‘lom aql” deb bejiz aytmagan.

Sog‘lom va barkamol avlodni voyaga yetkazish orzusi aynan mustaqillik bilan bog‘liq ezgu intilish bo‘lgani bois istiqlolning birinchi kunlaridan boshlab uni amalga oshirish eng ustuvor vazifalarimizdan biri bo‘lib kelmoqda. Ta‘kidlash joizki, Yangi O‘zbekistonimizda o‘sib kelayotgan yosh avlodni jamiyatning haqiqiy tayanchi va suyanchig‘iga aylantirish masalasiga e‘tibor kuchayib bormoqda. Men bu risolamda bolalar psixologiyasi va psixodiagnostikasi to‘grisidagi fikrlarim bilan o‘rtoqlashmoqchiman.

Kalit so‘zlar : psixosomatika, psixologik xarakter, psixodiagnostika, empatiya, empatik tinglash, stress, individual-psixologik xususiyat, oila.

Ilmiy rahbar: Mirzaxodjayeva Mohinurxon Saloxidinovna, oliy toifali o‘qituvchi.

Ta‘lim tizimining boshlang‘ich shakli bo‘lgan maktabgacha ta‘lim muassasalari tarbiyachilari, fundamental bilim maskani – maktab o‘qituvchilari hamda yosh onalar bolalarning psixologik xususiyatlarini va psixodiagnostikasini chuqur bilishlari lozim. Hozirgi tezlik davrida ota-onalar o‘z farzandlari bilan shug‘ullanishga vaqt ajratish tugul, ularning borligini unutib qo‘yayotgandek – ulardagi fiziologik o‘zgarishlar, yoshga doir mutatsiya jarayonlari, ularning atrofidagilar bilan munosabatlari yoki atrofdagilarning bolalarga munosabati va bu munosabatlarning salbiy yoki ijobiy ta‘sirlari haqida qayg‘urish darajasida tarbiyalanmaganliklari ayanchli holatdir. O‘z holiga tashlab qo‘yilgan bola turli psixik o‘zgarishlar iskanjasiga tushib qolishi tabiiy. Ko‘pincha bu o‘zgarishlar salbiy tus olishi ham sir emas. Bunda , albatta, tibbiyot yordamga keladi.

Bolaning holatini kuzatish, kasallik belgilarini aniqlash, to'g'ri tashxis qo'yish to'g'ri davolashdagi juda muhim omil hisoblanadi.

Tibbiyot – inson salomatligi va kasalliklari, kasalliklarning oldini olish va ularni davolash, shuningdek, salomatlikni mustahkamlash haqidagi fan. Tibbiyot va psixologiyaning o'zaro hamkorligi natijasida **psixosomatika** – psixologik omillarning salomatlikka ta'siri va ularni keltirib chiqaruvchi kasalliklarini o'rganuvchi yo'nalish paydo bo'ladi. Bolalarda uchraydigan bir qancha kasalliklarning manbai psixologik xarakterga egadir. Masalan, tadqiqotlarning ko'rsatishicha bronxial astma bilan og'rikan kasallarning ko'pchiligida bolaligidan ota-onalari emotsiyalarni erkin ifodalash, tashabbus ko'rsatish imkoniyatini chegaralaganlar. Qo'rqqulik, o'z fikrini erkin namoyon eta olmaslik, nutqdagi muammolarning ham sabachisi bolalikdan ota-ona tomonidan o'tkazilgan qattiq tazyiq natijasidir.

Odatda, onalar farzandlariga biror narsani keltirishni buyurganlarida o'zlaridan kelib chiqqan holda harakat kutadilar. Shunga ko'ra farzandi bu vazifani tez va oson bajarishini kutishadi.

Empatiya – grekcha “rahmdillik, ko'ngilchanglik hissi” ma'nolarini bildirib, Empatik tinglash chuqur terapiya va davolovchi ta'sirga ega. Chunki “empatik tinglash” farzandingizga “ruhiy tin olish” imkonini beradi.

Kuzatuvlarga qaraganda, og'ir ahvolda qolgan kishilarga ular bilan empatik aloqa o'rnatgan kishilar qolganlarga nisbatan ko'proq yordam bera oladi. Farzandingiz yoningizga yig'lab, kulib, hayajonlanib kelganida siz o'sha paytdagi holatingizdan kelib chiqib emas, “Men farzandimning o'rnida bo'lsam, mana shu holatda onamdan nimani kutgan bo'lardim?”, deb fikrlashingiz farzandingizga nisbatan empatik munosabatning misoli bo'la oladi.

Tibbiyot nuqtayi nazaridan aytishim mumkinki, bolaga tashqi muhitning ta'siri uning embrion davridan boshlanadi. Onaning homiladorlik davridagi holati, ya'ni stresslar, charchoqlar homilaga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Bolaning ona qornida paydo bo'lgandan tug'ilgunga qadar bo'ladigan o'zgarishlar homilaning prenatal ichki rivojlanishini tashkil qiladi. Har bir davr ona qornida bo'lajak farzandning rivojlanish

bosqichiga tegishli atama bilan nomlanadi. Ona qornida rivojlanish oʻrtacha 38 hafta davom etadi va 3 bosqichga, yaʼni zigota, embrion va homila bosqichiga boʻlinadi. Sogʻlom ona – sogʻlom bola. Shunday ekan, ayollarimiz salomatligiga katta eʼtibor qaratishimiz kerak.

Shu asnoda aytib oʻtishim joizki, bolalar psixologik holatini toʻgʻri tashxislash davolashning boshlangʻich nuqtasidir. Shunday ekan, birinchi navbatda bizda “psixodiagnostika”ga ehtiyoj tugʻiladi.

Psixodiagnostika – psixologik diagnoz qoʻyish haqidagi fan.

“Psixodiagnostika” termini dastlab psixatriyada German Rorshaxning (1921-yil) shu nomli asari nashr etilgach, keng qoʻllanilib, tez orada tibbiyot sohasi chegaralaridan chiqdi. **“Diagnoz”** termini normal taraqqiyotdan ogʻish va uni aniqlash sifatida tushunila boshlagan.

Psixologik diagnoz – (“diagnosis” grekcha aniqlash, bilish degan maʼnoni anglatadi) – shaxs individual-psixologik xususiyatlarning ayni vaqtdagi holatiga baho berish, rivojlanishni oldindan aytib berish, yaʼni prognoz qilish va tavsiyalar ishlab chiqishga qaratilgan psixolog faoliyatining soʻngi natijasidir.

Hozirgi zamon psixologik diagnostikasining maqsadi - insonlar va guruhlar oʻrtasidagi psixologik farqlarni qayd qilish hamda yoritib berishdir. Masalan, texnik va tafakkur jihatidan 10 yoshli bola oʻz tengdoshidan farq qilishi mumkin.

Diagnostika qilinayotgan belgilar tadqiqot vazifalaridan kelib chiqib, turlicha psixologik farqlarni oʻz ichiga oladi:

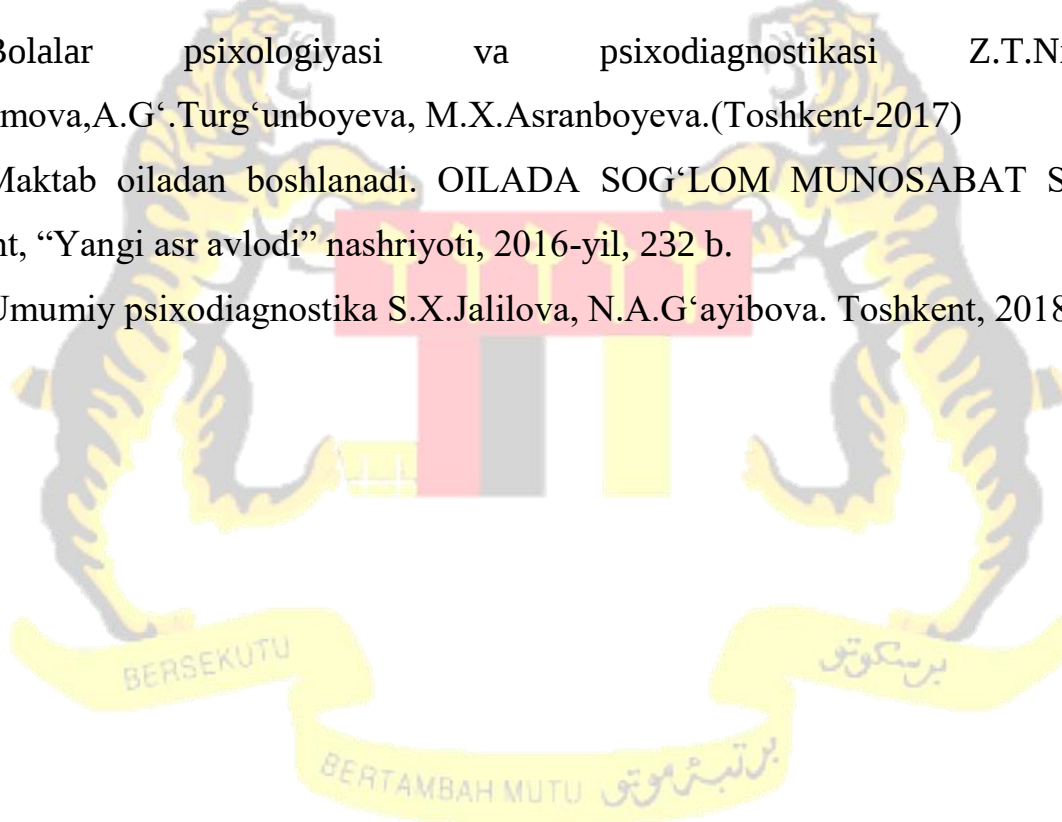
- Yosh boʻyicha
- Maʼlumotiga koʻra.
- Madaniy darajasiga koʻra.
- Psixik holatlariga qarab.
- Genetik, psixofiziologik xususiyatlari boʻyicha.

Shunday qilib, biz bolaning ruhiyati va psixodiagnostikasi haqida bir qator tushunchalarga ega boʻldik.

Maktabgacha ta'lim muassasasidagi tarbiyachi bolalarning psixik rivojlanish qonuniyatlarini yaxshi bilishi bilan bir qatorda psixodiagnostik uslublarni o'tkazishni ham bilishi zarur. O'yinchoqdan diagnostik qurol sifatida foydalanish uning tevarak-atrofidagi hodisalarni bilishga intilishi va faollik darajasi hamda predmetlardan foydalanishda amaliy ko'nikmalarning mavjudligini aniqlash imkonini beradi. Bunda bola bilan mashg'ulotlar olib borayotgan mutaxassis qo'l ostidagi har qanday imkondan unumli foydalana bilishi maqsadga muvofiqdir. Xulosa qilib aytsek, farzandlarimizning psixik salomatligi jismoniy barkamollik sari olib boruvchi eng to'g'ri yo'l.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Bolalar psixologiyasi va psixodiagnostikasi Z.T.Nishanova, G.K.Alimova, A.G'.Turg'unboyeva, M.X.Asranboyeva. (Toshkent-2017)
2. Maktab oiladan boshlanadi. OILADA SOG'LOM MUNOSABAT SIRLARI. Toshkent, "Yangi asr avlodi" nashriyoti, 2016-yil, 232 b.
3. Umumiy psixodiagnostika S.X.Jalilova, N.A.G'ayibova. Toshkent, 2018-yil.

BOJXONA XODIMLARINING MEHNAT FAOLIYATIDA MOLIYAVIY RAG‘BATLANTIRILISHNING O‘RNI

Choriqulova Gulzoda Roziq qizi

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti magistranti

gulzodachoriqulova4@gmail.com

R.O.Xolbekov

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti professori

Annotatsiya: Mazkur maqolada bojxona organlari xodimlarining xizmat samaradorligini oshirishda rag‘batlantirish motivatsion omil sifatida tahlil qilinadi. Xodimlarning mehnat unumdorligi, kasbiy o‘ssishi va xizmat intizomini mustahkamlashda motivatsiyaning o‘rni va uning asosiy turlari yoritib beriladi. Rag‘batlantirishning moddiy va ma‘naviy shakllari, ularning bojxona xodimlari faoliyatiga ta‘siri, shuningdek, samarali rag‘batlantirish tizimini shakllantirish bo‘yicha tavsiyalar bayon etiladi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, xodimlarni rag‘batlantirish tizimini takomillashtirish ularning ishga bo‘lgan qiziqishini oshirish, korrupsiya xavfini kamaytirish va umumiy xizmat sifatini yaxshilashga xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar: *motivatsiya, rag‘batlantirish, bojxona xodimlari, xizmat samaradorligi, moddiy va ma‘naviy rag‘batlantirish, mehnat unumdorligi.*

Bugungi kunda bojxona organlari xodimlarining mehnat unumdorligi mamlakat iqtisodiyotining rivojlanishida muhim omil hisoblanadi. Bunda xodimlarning xizmat samaradorligini oshirish, ularning kasbiy ko‘nikmalarini rivojlantirish va ularni doimiy ravishda rag‘batlantirish asosiy vazifalardan biridir.

Xususan, bojxona sohasida xizmat ko‘rsatish jarayonlari tez o‘zgarib turuvchi qonunlar, texnologiyalar va global tashqi savdo shartlariga moslashishni talab qiladi. Shu sababli, xodimlarning mehnat unumdorligini oshirishda motivatsiyaning roli ayniqsa muhimdir.

Bojxona tizimida rag'batlantirishning moddiy va ma'naviy shakllaridan foydalanish xodimlarning kasbiy faoliyatga bo'lgan qiziqishini oshirish, ular o'rtasida sog'lom raqobat muhitini yaratish, intizom va mas'uliyat darajasini kuchaytirish, eng muhimi, korrupsiyaviy holatlarning oldini olishga xizmat qiladi. Moddiy rag'batlantirish xodimlarning iqtisodiy manfaatlarini ta'minlasa, ma'naviy rag'bat ularning kasbiy qoniqishini oshirib, motivatsiyasini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Bojxona tizimida xodimlarni ijtimoiy himoya qilish quyidagilar orqali ta'minlanadi:

- sog'lig'ini saqlash;
- mehnatiga haq to'lash;
- uy-joy maydoni bilan ta'minlash;
- mol-mulkiga yetkazilgan zararning o'rnini qoplash;
- xizmat majburiyatlarini bajarish chog'ida transport vositalaridan imtiyozli foydalanish;
- davlat pensiya ta'minoti;
- davlat sug'urtasi;
- ijtimoiy yordam ko'rsatish;
- qonun hujjatlarida nazarda tutilgan boshqa chora-tadbirlar.

Bojxona organlari xodimlari qonunchilikda belgilangan namunadagi bepul kiyim-kechak bilan ta'minlanadilar

Bojxona organlarining polkovnik va general tarkibi maxsus unvonlariga ega bo'lgan, xizmat davrida o'zini ijobiy tomondan namoyon qilgan, bojxona organlarida yigirma yil va undan ortiq xizmat qilgan xodimlariga xizmatdan bo'shashida, ularni bo'shatishni amalga oshirayotgan boshliqlar buyrug'i bilan bayram kunlari belgilangan xizmat formasini kiyib yurish huquqi berilishi mumkin.

Xuddi shu boshliqlar tomonidan ular jinoyat sodir etgan yoki bojxona organlari sha'niga dog' tushuruvchi xatoga yo'l qo'yganliklari sababli xizmat formasini kiyib yurish huquqidan mahrum etilishi mumkin.

Bojxona organlari xodimlari va pensionerlari sanatoriy-kurort sharoitida davolanish uchun yilida bir marta imtiyozli yo'llanmalar bilan ta'minlanadilar.

Xizmat yili, pedagogik ish staji, shuningdek ilmiy unvoni va darajasi mavjudligi uchun xodimlarga ustamalar to‘lanadi.

Pedagogik ish staji, shuningdek ilmiy unvoni va darajasi mavjudligi uchun to‘lanadigan ustama miqdorlari qonun hujjatlariga muvofiq belgilanadi.

Xizmat yili uchun ustama bojxona organi xodimining, shu jumladan mutaxassis, yordamchi va xizmat ko‘rsatuvchi xodimlarning xizmat yillariga muvofiq, oylik lavozim va maxsus unvon maoshlariga nisbatan quyidagi foizlarda belgilanadi:

- ikki yildan besh yilga qadar — 5 foiz;
- besh yildan o‘n yilga qadar — 10 foiz;
- o‘n yildan o‘n besh yilga qadar — 15 foiz;
- o‘n besh yildan yigirma yilga qadar — 20 foiz;
- yigirma yildan yigirma besh yilga qadar — 30 foiz;
- yigirma besh yildan yuqori — 40 foiz.

Xizmat yili uchun ustama respublika budjeti va O‘zbekiston Respublikasi Davlat bojxona qo‘mitasining Moddiy yordam, ijtimoiy himoya, bojxona organlarini rivojlantirish va ko‘zda tutilmagan xarajatlar maxsus jamg‘armasi mablag‘lari hisobidan to‘lanadi.

Xizmat yili uchun ustamani to‘lash maqsadida xizmat muddatini hisoblash tartibi DBQ raisi tomonidan belgilanadi.

Xizmat vazifalarini vijdonan bajarib kelayotgan, yuksak kasbiy tayyorgarlik darajasiga erishgan, yuqori ma‘naviy-axloqiy fazilatlariga ega bo‘lgan, shuningdek o‘z faoliyatida yuqori natijalarni ko‘rsatgan xodimlarga “uchinchi toifali mutaxassis”, “ikkinchi toifali mutaxassis”, “birinchi toifali mutaxassis”, “usta” malaka darajalari beriladi.

Malaka darajalari uchun quyidagi miqdorda Davlat budjeti mablag‘lari hisobidan lavozim maoshiga nisbatan har oylik qo‘shimcha to‘lov to‘lanadi:

- “uchinchi toifali mutaxassis” — 15 foiz;
- “ikkinchi toifali mutaxassis” — 20 foiz;
- “birinchi toifali mutaxassis” — 30 foiz;

“usta” — 40 foiz.

Xodimlarga Davlat budjeti mablagʻlari hisobidan quyidagi har oylik ustamalar toʻlanadi:

a) ish yuklama hajmi va xizmat sharoitlarini hisobga olgan holda:

toifadan tashqari bojxona postlarida — lavozim maoshining 40 foizi miqdorida;

birinchi toifali bojxona postlarida — lavozim maoshining 35 foizi miqdorida;

ikkinchi toifali bojxona postlarida — lavozim maoshining 30 foizi miqdorida;

b) bojxona postining toifasidan qatʻiy nazar, alohida xizmat sharoitlaridagi bojxona postlarida xizmatni oʻtayotganlik uchun kinologiya guruhlariga – lavozim maoshining 20 foizi miqdorida;

v) chegara bojxona postlaridagi inspeksion koʻrik majmualari (skaner) bilan ishlash guruhleri xodimlariga boshqa ustamalarga qoʻshimcha ravishda zararli mehnat sharoitlari uchun lavozim maoshining 40 foizi miqdorida.

Yuqorida keltirilganlardan shuni anglash mumkinki, bojxona sohasiga oid qonun xujjatlari va normalari orqali xodimlarni ragʻbatlantirish mexanizmini tartibga solish xodimlar orasida sogʻlom muhitni shakllantirib, ragʻbatlantirish choralari toʻgʻri qoʻllanilishiga hamda xodimlarning ishga boʻlgan motivatsiyasi oshishiga olib keladi.

Foydanilgan adabiyotlar

1. Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 27-apreldagi “Oʻzbekiston Respublikasi Davlat bojxona xizmati organlarining faoliyatini tashkil etish toʻgʻrisida” PF-122-son Farmoni.

2. Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 12-apreldagi “Oʻzbekiston Respublikasi Davlat bojxona xizmati organlarining faoliyatini tashkil etish toʻgʻrisida” PQ-3665-son qarori.

3. Oʻzbekiston Respublikasining 2018-yil 10-oktyabrdagi “Davlat bojxona xizmati toʻgʻrisida”gi Oʻzbekiston Respublikasi Qonuniga oʻzgartish va qoʻshimchalar kiritish haqida”gi OʻRQ-502-son Qonuni.

4. <https://uza.uz/oz/posts/davlat-byudjetiga-undirilgan-bojxona-tolovlari-otgan->

[yilga-nisbatan-8-foizga-oshdi_674591](#)

5. <https://lex.uz/docs/6600413>

THE ESSENCE OF RELATIONS BETWEEN HIGHER EDUCATION AND LABOR MARKET

Author: *Firdavs Ibrokhimov,*
Center for the Research on the Development of Higher Education

Introduction. Uzbekistan is rapidly moving towards market economy. This involves the transformation of all sectors according to the principles of supply and demand. Higher education is an important sector that supplies labor market with professionals. Improving the mechanisms of transforming higher education programs according to labor market demands helps to efficiently supply labor market with skillful workforce.

Literature review

Modern labor market has been evolving due to the integration of technology into the industry. The transformations in the current century is a good testimony to this. Labor market is directly related to the market economy as a phenomenon. In the feudal ages there was not labor market, because labor couldn't be sold and bought at market price. The advent of market economy ushered the emergence of labor market by the following ways:

a) The division of labor allowed the creation of new professions with their own skill sets and competencies.

b) the emancipation of peasants made labor a commodity on its own.

There are several definitions of labor market, which all refer to supply and demand of components intrinsic to labor:

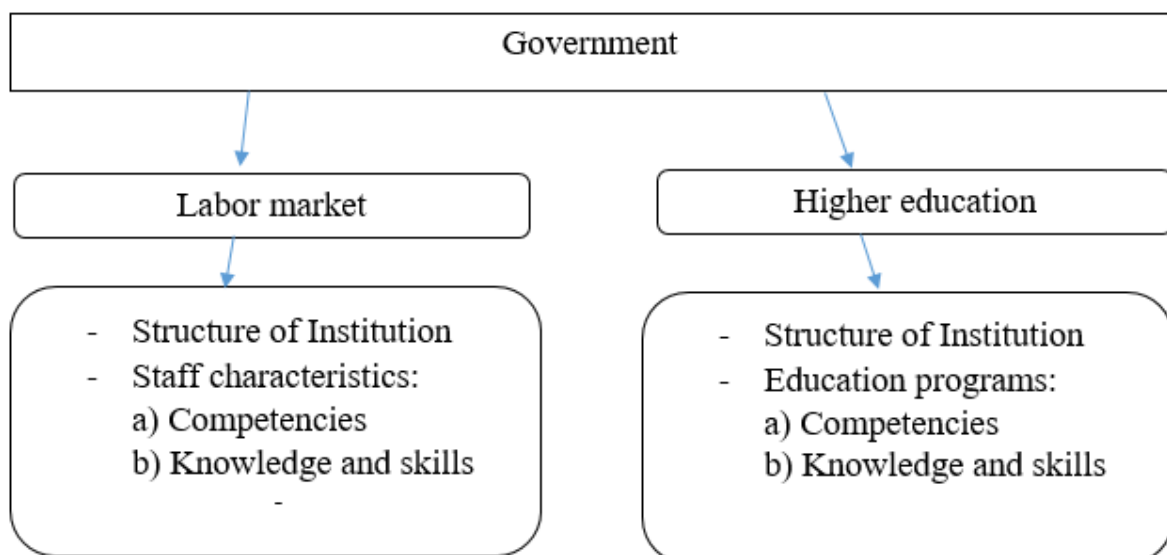
“The labor market refers to the supply of and demand for labor. Employees provide the supply and employers provide the demand” (Investopedia. 2024).

“When you talk about the labour market, you are referring to all the people who are able to work and want jobs in a country or area, in relation to the number of jobs there are available in that country or area” (Collins Online Dictionary).

It can be seen that all definitions of labor market have something to do with supply and demand. Supply and demand for labor determines the level and amount of

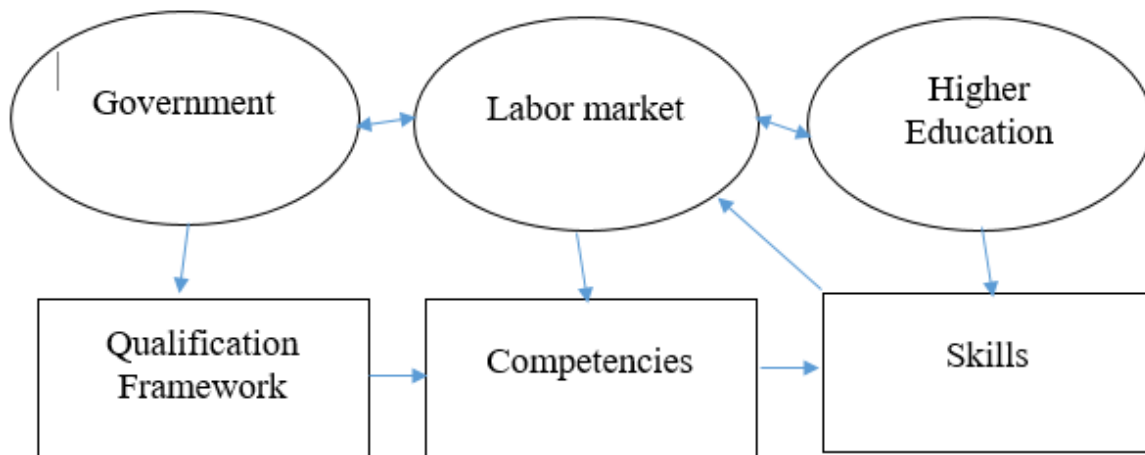
competencies, the characteristics and quality of skill sets and the amount of wage and the qualification frameworks. So it is important to note that the main duty of modern higher education is to supply personnel according to the dynamics of labor market. There are different types of government involvement in this process according mainly to the extent of state involvement into economic and educational matters.

In planned economy, it is the government, that determines everything from the number of required specialists to the content of required skills into the labor market. This known to make higher education rigid and unresponsive with uniform curricula and academic administration (Structure 1).

Form 1. The relations between higher education and labor market in planned economy

On the other hand, in the market economy it is the labor market that gives loose directions into how higher education must prepare future workforce, The role of government is more of a mediator than a determinant in this systems (Form 2).

Form 2. The relations between higher education and labor market in market economy

Conclusion. It is of utmost importance to transform higher education according to healthy economic processes in the labor market. Currently, it is not surprising that Labor market is seen as a tool of diversification in higher education settings.

References

1. Collins Dictionary. LABOUR MARKET definition and meaning. Retrieved from <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/labour-market>
2. **Investopedia (2024).** Labor Market Explained: Theories and Who Is Included. Retrieved online from <https://www.investopedia.com/terms/l/labor-market.asp#:~:text=Key%20Takeaways-,The%20labor%20market%20refers%20to%20the%20supply%20of%20and%20demand,the%20economy%20as%20a%20whole.>
3. Kuraev, Alex. (2015). Soviet higher education: an alternative construct to the western university paradigm. Higher Education. 71. 10.1007/s10734-015-9895-5.

O'ZBEKISTON TARIXI DAVRLARINING ILMIY O'RGANILISHI

*Abdazov Orifjon Baxtiyorovich**Aniq va ijtimoiy fanlar universiteti magistranti*

O'zbekiston tarixining eng qadimgi, qadimgi va ilk o'rta asrlar davrlari tarixi, arxeologik materiallar va yozma manbalardagi Markaziy Osiyo tarixiga tegishli ma'lumotlarning ilmiy muomalaga yetarli darajada kiritilmaganligi tufayli ushbu davrlar tarixiga oid bir qator masalalar hamon o'z yechimini topgan emas. Shuning uchun amalga oshirilgan tadqiqotlarda so'ngi yillarda arxeologiyada qo'lga kiritilgan yangi natijalarni va dunyo olimlarining ilmiy natijalaridan foydalangan holda turli tillarda bitilgan yozma manbalardagi ma'lumotlarni taqqoslash va ularga tanqidiy qarash asosida yechimsiz qolgan yoki ilmiy munozaraga sabab bo'lib kelayotgan masalalarga aniqlik kiritish ko'zda tutilgan.

Ilmiy tadqiqot uslublari samarali natijalar berishi uchun bo'lim xodimlari o'z vazifasini bajarishda arxeologik izlanishlardagi va yozma manbalardagi ma'lumotlardan to'g'ri foydalanish hamda o'zbek tiliga tarjima qilishda rus va boshqa tillardagi mavjud asarlardan foydalanish, imkon darajasida ularni asliyat bilan solishtirish, ulardagi noaniqlik yoki xatoliklarga e'tibor berib, ularni bartaraf etish ko'zda tutilgan. Buni amalga oshirishda arxeologiyada qo'lga kiritilgan ilmiy natijalarini tarixiy nuqtai nazardan talqin qilinishi juda muxim ahamiyatga ega.

Tarix institutining asosiy va eng dastlabki bo'limlaridan biri "Qadimgi va o'rta asr tarixi" bo'limi hisoblanadi. Bo'lim tashkil etilgan vaqtida unga O'zbekiston tarixining zarbast olimlaridan biri Yahyo G'ulomov boshchilik qilgan¹.

Mazkur bo'lim 1998-yil tashkil etilgan. Bo'lim "O'zbekistonning moddiy madaniyati va qadimgi tarixi", "Qadimgi va o'rta asrlar" bo'limi kabi nomlarda faoliyat yuritgan. 2020-yil 8-iyundan "Qadimgi davr tarixi" bo'limi deb qayta tashkil etilgan. Bo'limni turli yillarda yetuk mutaxassislar: tarix fanlari doktori, professor Rustam Suleymanov (1998–2003), akademik Yuriy Fyodorovich Buryakov (2004–2012), 2013-

¹ Ziyoev H. Tarix instituti 60 yoshda. – Toshkent, 2003. – V. 3.

yili "O'rta asrlar bo'limi" bilan birlashtirilgandan so'ng, tarix fanlari doktori Azimxo'ja Muzaffarovich Ataxo'djaev (2016–2020) boshqargan. 2020-yili "Qadimgi davr bo'limi" nomi bilan qayta tashkil etilgandan boshlab unga tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) Dilmurod Normurodov rahbarlik qilib keldi. 2022-yildan bo'limni tarix fanlari nomzodi Feruza Shomukaramova boshqarib kelmoqda. Bo'lim faoliyati asosan, qadimiy davr tarixi, migratsiyalar, antropogenez jarayoni, ilk sivilizatsiyalar, qadimgi va o'rta asr shaharlari hamda davlatchilik tarixi kabi yo'nalishlarda olib boriladi. Hozirda bo'lim xodimlari asosan, qadimiy davr tarixiga oid, jumladan, sivilizatsiya va davlatchilik tarixi, qadimgi shaharlarning shakllanishi, ekologiya va qadimgi sivilizatsiyalarning o'zaro munosabatlari, arxeologik yodgorliklarni zamonaviy texnologiyalar yordamida tadqiq etish, ijtimoiy munosabatlar, ibtidoiy davrda mulkchilik va boshqaruv xususiyatlari kabi mavzularda ilmiy tadqiqotlar olib bormoqda. Bo'lim faoliyati davomida tarixiy tadqiqotlarga turli yondosh fanlar sohasida erishilgan yutuqlarni amaliyotga joriy qilishga alohida e'tibor qaratilmoqda.

Institut tadqiqot yo'nalishlaridan yana biri bu tarixshunoslik edi. Tarixshunoslikni O'zbekistonda ilmiy yo'nalish sifatida rivojlantirish XX asrning 60-yillari oxiriga to'g'ri keldi. Bunda O'zbekiston FA Tarix institutida "Tarixshunoslik, manbashunoslik va arxeologiya" bo'limi tashkil etilishi katta ahamiyat kasb etdi. Uning birinchi rahbari taniqli olim B. V. Lunin edi. 1989-yilda O'zR FA Tarix institutida bo'lim tashkil etilganining 20 yilligi munosabati bilan O'rta Osiyo va Qozog'iston tarixshunoslari ishtirokida dastlabki mintaqalararo "Tarixshunoslik o'qishlari" tashkil etildi va o'tkazildi. 1993-yil 27-28-oktyabr kunlari O'zbekiston Respublikasi Fanlar Akademiyasining 50 yilligi munosabati bilan "Tarixshunoslik va manbashunoslik" bo'limi tomonidan "Mustaqillik davri O'zbekiston tarixshunosligi" mavzusida ikkinchi mintaqalararo "Tarixshunoslik o'qishlari" tashkil etildi va o'tkazildi. 2003-yil 3-4-dekabr kunlari bo'lim tomonidan "O'zbekistonda tarix fani: taraqqiyot yutuqlari va muammolari" mavzusida uchinchi "Tarixshunoslik o'qishlari" o'tkazildi. An'anaviy bo'lib ulgurgan, to'rtinchi "Tarixshunoslik o'qishlari" 2006-yil 4-5-dekabr kunlari bo'lib o'tdi va B. V. Luninning 100 yilligiga bag'ishlandi. Beshinchi "Tarixshunoslik o'qishlari" 2010-yil dekabr oyida

bo'lib o'tdi va O'zbekiston Respublikasi Mustaqilligining 20 yilligiga bag'ishlandi. O'qish materiallari 2011 -yilda chop etildi².

1943-yilda "Etnografiya" bo'limi tashkil etilgan. Mazkur bo'lim keyingi yillarda "O'zbek xalqi etnografiyasi" va "Etnogenez va etnik tarix" nomlari bilan faoliyat olib borgan. 2020-yil 8-iyundan boshlab "Etnologiya va antropologiya" markazi sifatida faoliyat yuritib kelmoqda. O'zbek xalqining etnik tarixi, tarixiy etnografiyasi va zamonaviy etnografik jarayonlar yo'nalishlarida samarali ilmiy tadqiqotlar olib borildi. Jumladan, 1940–1960-yillarda o'zbek xalqining etnik tarixi va tarixiy etnografiyasi, 1950–1980-yillarda sovetlar davri etnografiyasi, 1990–2000-yillarda o'zbek xalqining etnik tarixi, etnomadaniyati va milliy xususiyatlari tadqiq etildi. 2000–2010-yillarda Ozbekistonda yashovchi turli diasporalar etnologiyasi o'rganildi. So'nggi yillarda o'zbek millati tarixi, etnik hamda madaniy o'zlikni anglash, zamonaviy o'zbek qishlog'i, diasporologiya, etnoekologik madaniyat va iqtisodiy antropologiya ilmiy muammolari doirasida tadqiqotlar olib borildi. Hozirda markazda rejali ilmiy tadqiqotlar yonalishida "O'zbeklar: etnik tarix, madaniyat va an'analar (qadimdan to hozirga qadar)" uch jildlik monografiya nashrga tayyorlanmoqda. Shuningdek, zamonaviy shahar antropologiyasi, madaniy antropologiya, tibbiy antropologiya va vizual antropologiya, gender tadqiqotlar, ekologik madaniyat, bioetik madaniyat, marosim iqtisodiyoti, diasporologiya hamda ziyorat turizmi yo'nalishlarida ilmiy izlanishlar olib borilmoqda.

2005-yildan markazda har ikki yilda bir marta "Akademik Karim Shoniyozov o'qishlari" turkumida ilmiy anjumanlarni o'tkazish yaxshi an'anaga aylangan. Hozirga qadar O'zbekiston Milliy universiteti, Alisher Navoiy nomidagi O'zbek tili va adabiyoti universiteti, Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti, Namangan davlat universiteti va Qarshi davlat universiteti bilan hamkorlikda jami 8 ta ilmiy anjuman o'tkazildi. O'tkazilgan yig'inlar asosan, etnologiya fanining nazariy-uslubiy muammolari, Markaziy Osiyodadagi an'anaviy va zamonaviy etnoma'daniy jarayonlar, o'zbek xalqining etnogenezi va etnik tarixi, milliy hamda mahalliy madaniyatlarning yo'nalishlariga bag'ishlandi. Shuningdek, anjuman materiallari tarzida 6 ta ilmiy to'plam nashr etildi.

² Istoriograficheskie chteniya – 2011. Sbornik materialov konferensii. – Tashkent: Yangi nashr, 2011. – 426.

Markaz etnologlari tomonidan o'zbek xalqining milliy madaniy merosini jahon miqyosida keng targ'ib etish borasida ham samarali amaliy ishlar olib bormoqda. Jumladan, markaz xodimlarining ilmiy tadqiqotlari asosida "Boysun madaniy muhiti", "Navro'z" va "Palov madaniyati va an'analari" UNESCOning "Insoniyat nomoddiy madaniy merosi representativ ro'yxati"ga kiritildi. Shuningdek, "O'zbekiston nomoddiy madaniy merosi ob'yektlari ro'yxati" shakllantirildi.

Markazda xorijiy ilmiy-tadqiqot markazlari va universitetlar bilan doimiy ilmiy hamkorlik aloqalar yo'lga qo'yilgan. Jumladan, 2015–2021-yillarda Tyubengen (Germaniya) universiteti bilan hamkorlikda "Wolkswagen" fondining "Sirdaryo havzasi aholisining ijtimoiy va ekologik madaniyati tarixi" va 2019-yildan Fransiya Ijtimoiy fanlar akademiyasi bilan birgalikda Yevropa Ittifoqining "Markaziy Osiyoda marosim iqtisodiyoti" xalqaro ilmiy loyihalari bajarildi. 2017–2020-yillarda markazning 9 nafar ilmiy xodim va doktorantlari Yevropa Ittifoqining "Erasmus+" loyihasi doirasida Luven katolik universiteti (Belgiya)da ilmiy stajirovkada bo'ldi. Shuningdek, 2000–2021-yillarda o'zbek xalqi etnologiyasi va antropologiyasini o'rganish maqsadida AQSh, Avstraliya, Buyuk Britaniya, Italiya, Germaniya, Janubiy Koreya, Xitoy, Turkiya, Fransiya, Yaponiyadan 30 ta tadqiqotchi hamda doktorantlari markazning yetakchi olimlari ilmiy rahbarligida O'zbekistonda uzoq va qisqa muddatli stajirovka o'tashdi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Ziyoev H. Tarix instituti 60 yoshda. – Toshkent, 2003. – V. 3.
2. Istoriograficheskie chteniya – 2011. Sbornik materialov konferensii. – Tashkent: Yangi nashr, 2011. – 426.
3. Shirinov T.Sh., Berdimuradov A., Pardayev M.H. Mustaqillik yillarida arxeologiya fanini taraqqiyoti. DMKU -37, Samarqand.: 2010.

KOMBINATSIYALANGAN ISSIQLIK ELEKTR STANSIYALARINING QUYOSH QURILMALARI VA ENERGIYA SAQLASH VOSITALARI

Azamov Islomxo'ja Rustamxo'ja o'g'li

Toshkent davlat texnika universiteti Qo'qon filiali

Islombekazamov097@gmail.com

Annotatsiya: Energiyaga bo'lgan talabning ortib borishi va yoqilg'i zahiralarining kamayishi natijasida toza va qayta tiklanadigan energiya manbalariga bo'lgan e'tiborning oshishiga olib keldi. Quyosh energiyasi issiqlik va elektr energiyasini ishlab chiqarishda ishonchli variant sifatida qaralmoqda.

Bugungi kunda, turli sohalarda va sanoatda qazilma yoqilg'ilardan haddan tashqari foydalanish iqlim o'zgarishi va global isish kabi katta o'zgarishlarga sabab bo'lmoqda. Shuning uchun toza yoqilg'i va energiya manbalaridan foydalanish juda muhim ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: energiya, kollektor, konsentrator, eksnergik yo'qotish, ekssergoekologik tahlil, porobolik konsentrator, gibrid tizim, reflektor.

KIRISH. Isitish tizimlaridan an'anaviy ko'mir, gaz va suyuq yoqilg'ilarda ishlaydigan issiqlik chiqarish uskunalari bilan birgalikda, quyosh energiyasidan foydalanish mumkin. O'zbekiston sharoitida isitish tizimlari uchun quyosh energiyasidan foydalanish maqsadga muvofiq. Quyosh radiatsiyasi deyarli tuganmas va ekologik toza energiya manbai hisoblanadi.

Yer atmosferasidan tashqarida 1 m^2 sirtga tik ravishda quyoshning 1370 Vt yorug'lik energiyasi tushadi. Bu kattalik quyosh doimiysi deb ataladi. Yer sirtidagi o'rtacha quyosh radiatsiyasi, atmosferada yutilish(isroflar) hisobiga, $E_0=800 \text{ Vt/m}^2$ gacha kamayadi.

So'nggi yillarda quyosh kollektorlaridan foydalanish, ularning maqbul o'lchamlari va yuqori issiqlik samaradorligi tufayli, asosan, maishiy va sanoat miqyosida keng tarqalmoqda. Quyosh kollektorlar ikki asosiy turga bo'linadi: konsentratsiyalangan va konsentratsiyalanmagan kollektorlar. Konsentratsiyalanmagan kollektorlarning chiqish issiqlik diapazoni konsentratsiyalangan kollektorlarning chiqish diapazonidan kichikroq. Shuning uchun, yuqori harorat talab qilinadigan ba'zi hollarda, quyosh likopchalari va

parabolik truba kollektorlar kabi konsentratsiyalangan kollektorlar qo'llaniladi. Quyosh kollektorlarining energiya ishlab chiqarish darajasi qabul qilingan nurlanish intensivligi bilan bevosita bog'liq. Shuning uchun, geografik joylashuvni aniqlash muhim masala hisoblanadi. Boshqa tomondan, har bir geografik hudud o'ziga xos iqlimga ega. Ushbu iqlim esa shamol tezligi va namlik darajasi kabi atmosferaviy sharoitlarni belgilaydi hamda kollektorning samaradorligiga ta'sir qiladi.

Shuning uchun ko'proq energiya to'plash uchun katta yuzali maydonlar kerak bo'ladi, energiya zichligini(harorat) oshirish uchun esa energiyani kichik yuzaga yig'ish kerak. Buning uchun maxsus qurilmalar – quyosh nurlarini to'plovchi konsentratorlardan foydalaniladi. Yer sirtiga parallel tushayotgan quyosh nurlarini to'plab beruvchi qurilmalar quyosh konsentratorlari deb yuritiladi. Quyosh qurilmalardagi turli xil jarayonlarni hisoblash, tahlil qilish va modellashtirish uchun asosan quyidagi muhim kattaliklar orqali amalga oshiriladi.

$$Re = \frac{\omega l}{\nu} - \text{Reynolds soni}; \quad Nu = \frac{\alpha l}{\lambda} - \text{Nusselt soni}; \quad Pr = \frac{\mu C_p}{\lambda} = \frac{\nu}{a} - \text{Prandtl soni};$$

$$Eu = \frac{\Delta p}{\rho \omega^2} - \text{Euler soni}; \quad Pe = Re Pr = \frac{\omega l}{a} - \text{Pekle soni}; \quad Gr = g \beta \Delta t \frac{l^3}{\nu^2} - \text{Grasgof soni};$$

$$St = \frac{Nu}{Pe} = \frac{\alpha}{C_p \rho \omega} - \text{Stanton soni}; \quad Ra = Gr Pr = g \beta \Delta t \frac{l^3}{\nu a} - \text{Releya soni}; \quad F_0 = \frac{a \tau}{l^2} - \text{Furye soni}$$

$$Bi = \frac{\alpha l}{\lambda_c} - \text{Bio soni}.$$

ADABIYOTLAR TAHLILI. Shu nuqtai nazardan, ayrim tadqiqotlar kollektorlarning samaradorligini optimallashtirish uchun chiqish harorati, issiqlik samaradorligi, energiya tahlili, eksergiya tahlili, iqtisodiy va ekologik omillarni o'z ichiga olgan parametrlarni o'rgangan. Quyida ushbu sohada olib borilgan ayrim tadqiqotlar ko'rib chiqiladi.

M.Nourpour Integratsiyalashgan quyosh kombinatsiyalangan siklli tizimlarini tadqiq qilgan. Tizim komponentlarining energiya yo'qotishlarini kamaytirish orqali umumiy samaradorlikni oshirish imkoniyatini baholagan.

V.Wang PV/T gibrid tizimiga quyosh kollektorlarini qo'llash orqali issiqlik va elektr tannarxini kamaytirish mumkunligini tadqiq qilgan.

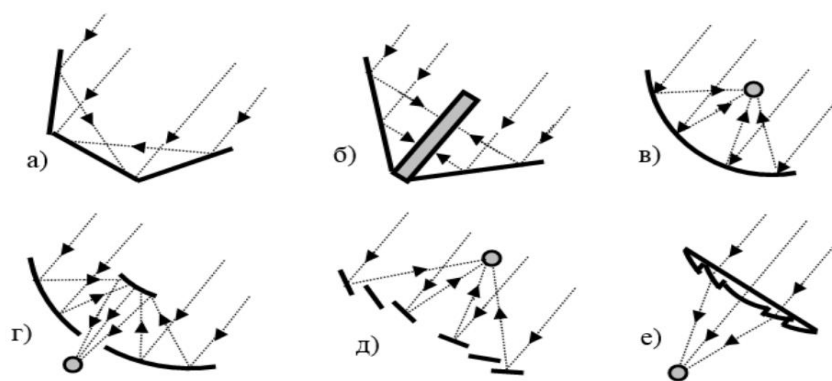
Kizilkan va boshqalar Turkiyaning Isparta shahridagi muzqaymoq ishlab chiqarish sanoatida parabolik kollektorlarning ishlashini o'rgandi.

Tadqiqotning maqsadi kollektorning haroratidan foydalanib, muzqaymoq aralashmasini isitish va so'ngra sorbentli sovutish sikli orqali kerakli sovutishni ta'minlash edi. Eksergiya, energiya va ekologik tahlildan tashqari, 85,81 kVt quvvatga ega tizim taqdim etildi, bu esa zavodning elektr energiyasi sarfini 98,56% ga kamaytirishga imkon berdi.

H.Montazeri Quyoshga asoslangan trigeneratsiya tizimlarida yo'qotishlarning katta qismi texnologik yaxshilash talab qiladigan komponentlarga to'g'ri kelishini aniqlagan.

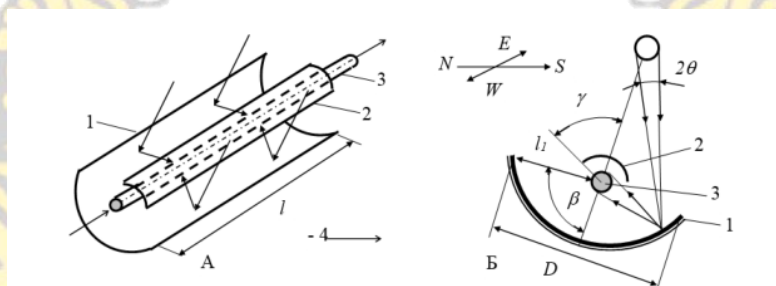
Parabolik quyosh kollektorlarining ishlashini o'rganish bo'yicha ko'plab raqamli va eksperimental tadqiqotlar olib borilgan. Bu tadqiqotlar turli jihatlarni, jumladan, raqamli modellashtirish, optimallashtirish, eksperimental ma'lumotlar yig'ish, energiya, eksergiya, iqtisodiy va ekologik tahlillar hamda iqlim sharoitlarini o'z ichiga oladi.

Biz turli iqlim sharoitlari uchun parabolik quyosh kollektorining tuzilishi, ishlashi va turlarini ko'rib chiqamiz.

1-rasm. Turli xil konsentratorlarning ko'ndalang kesim sxemalari:

a-yassi; b-konussimon; v-parabolali; g-parabolali ikkilamchi
qaytargich bilan; d-Frenel konsentrator; ye-Frenel linza

2-rasm.Parabolali konsentrator

3-rasm. Diametri 2 m bo'lgan yaxlit konsentrator

4-rasm. O‘zbekistonda va Fransiyada qurilgan katta quyosh Sandonlari

Parabolosilindrik konsentratorining asosiy qismlari quyidagilardan iborat:

Paraboloik reflector, issiqlik qabul qiluvchi quvuri, issiqlik uzatuvchi suyuqlik (HTF), tayanch qismi, kuzatuv tizimi.

Konsentrator uchun uchun issiqlik va ekssergiya samaradorligi hisoblab chiqilgan bo‘lib, zanglamaydigan po‘latdan yasalgan reflektorli konsentrator maksimal 12,44% issiqlik samaradorligiga erishgan, akril oyna reflektori esa 10,66% samaradorligiga erishgan. Natijalarni hisobga olgan holda konsentrator reflektori uchun zanglamaydigan po‘lat akril oynaga nisbatan yaxshi material sifatida takidlab o‘tilgan. Quyosh konsentratorlari va energiya jamlovchi qurilmalarni issiqlik elektr stansiyalarda qo‘llash an‘anaviy tizimlardan ko‘ra ancha samaraliroq hisoblanadi. Bunday tizimdagi ekssergik yo‘qotishlarni kamaytirish va ekssergoekologik tahlil qilish orqali esa yoqilg‘i ishlatish koefitsientini oshirish va CO_2 gazini kamaytirishga olib keladi.

Xulosa

Tadqiqot natijalariga ko‘ra, quyosh tizimlari va issiqlik saqlash qurilmalari foydalanish samaradorlikni 82-85% gacha oshiradi va bunday tizimlarni an‘anaviy issiqlik elektr stansiyalariga nisbatan raqobatbardosh qiladi. Gibridd tizimlarda quyosh qurilmalari ishlatilishi karbonat angidrid chiqindilarini 30-40% ga kamaytiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Seyed Farhan Moosavian, Daryoosh Borzuei, Abolfazl Ahmadi Energy, exergy, environmental and economic analysis of the parabolic solar collector with life cycle assessment for different climate conditions.

2. Nourpour, M., Manesh, M. K. K., Pirozfar, A., & Delpisheh, M. (2021). Exergy, exergoeconomic, exergoenvironmental, energy-based assessment and advanced exergy-based analysis of an integrated solar combined cycle power plant. *Energy & Environment*.
3. Wang, J., Chen, Y., & Lior, N. (2019). Exergo-economic analysis method and optimization of a novel photovoltaic/thermal solar-assisted hybrid combined cooling, heating and power system. *Energy Conversion and Management*.
4. E. Prakash and A. Rai, "Energetic and exergetic analysis of solar PTC with different reflector material," *Int. J. Mech. Eng. Technol.*, vol. 8, pp. 1–8, Oct. 2017.

ПОНЯТИЕ КУЛЬТУРНОЙ ЗНАЧИМОСТИ СЛОВА

*Мамаджанова Севарахон Холмирза кизи**Университет информационных технологий и менеджмента Кашкадарьинского
района, магистрант 1-го курса.*sevaraxon493@gmail.com

+99899 819 21 38

Аннотация В статье рассматривается понятие культурной значимости слова и его роль в лингвистических исследованиях. Анализируется влияние исторических, социальных и культурных факторов на семантические изменения в русском языке. Применяются методы сравнительно-исторического, семантического и этимологического анализа. Исследование демонстрирует, как язык формирует и отражает культурные ценности общества.

Ключевые слова: культурная значимость, семантические изменения, язык и культура, историческая лексикология, эволюция значений.

Введение

Культурная значимость слова представляет собой важный аспект лингвистики, отражающий взаимосвязь языка и культуры. Каждое слово не только передает лексическое значение, но и несёт в себе исторический, социальный и культурный контекст. Изучение данной темы позволяет глубже понять механизмы языковой эволюции и роль культуры в развитии словарного состава.

Методы

Исследование базируется на методах сравнительно-исторического анализа, семантического исследования и этимологии. Используются материалы из толковых, этимологических и исторических словарей русского языка³. Применяется контекстуальный анализ литературных и публицистических источников, позволяющий проследить изменения значений ключевых лексем в различные исторические периоды.

Результаты

Исторические процессы оказывают существенное влияние на семантическую эволюцию русской лексики. Например, слово «благодать» в дохристианский период означало естественную щедрость природы, тогда как с приходом христианства приобрело религиозное значение⁴. В эпоху Петра I в русский язык вошло множество заимствований, изменивших культурный облик языка

³ Фасмер М. Этимологический словарь русского языка. – М.: Прогресс, 1964

⁴ Ушаков Д.Н. Толковый словарь русского языка. – М.: Гос. изд-во иностр. и нац. словарей, 1935

(“кампания”, “офицер”). В советский период значительные идеологические трансформации отразились в изменении смыслов слов, таких как “товарищ” и “враг народа”⁵.

Обсуждение

Культурная значимость слова определяется его ролью в ментальном лексиконе носителей языка. Лексика формирует и фиксирует представления о национальной идентичности и историческом развитии общества. Например, современные исследования показывают, что возрождение архаичных значений некоторых слов свидетельствует о стремлении общества к восстановлению традиционных ценностей⁶. Глобализация также вносит изменения в язык, вводя новые слова и изменяя существующие семантические структуры.

Заключение

Таким образом, культурная значимость слова является неотъемлемой частью лингвистических и культурологических исследований. Анализ семантических изменений помогает понять эволюцию языка и его связь с обществом. Будущие исследования могут быть направлены на более детальный анализ отдельных тематических групп лексики и их влияния на национальную культуру.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ:

1. Фасмер М. Этимологический словарь русского языка. – М.: Прогресс, 1964.
2. Ушаков Д.Н. Толковый словарь русского языка. – М.: Гос. изд-во иностр. и нац. словарей, 1935.
3. Даль В.И. Толковый словарь живого великорусского языка. – СПб.: Изд-во АН СССР, 1863.
4. Караулов Ю.Н. Русский язык и языковая личность. – М.: Наука, 1987.

⁵ Даль В.И. Толковый словарь живого великорусского языка. – СПб.: Изд-во АН СССР, 1863

⁶ Караулов Ю.Н. Русский язык и языковая личность. – М.: Наука, 1987

BYUDJET TASHKILOTLARIDA NOMOLIYAVIY AKTIVLAR HISOBI

*Xolmurodova Durdon Otamurod qizi¹**Abdualilova Dilnoz Abdusattorovna²*¹ Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti magistranti,durdonaxolmurodova20@gmail.com² Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti, dilnoz.abdualilova.84@mail.ru

Annotatsiya: Ushbu tezisdagi byudjet tashkilotlarida nomoliyaviy aktivlarning hisobi ya'ni uning nazariy asoslari, iqtisodiy mazmuni, nomoliyaviy aktivlarning byudjet tashkilotlaridagi ahamiyati haqida qisqacha malumot yoritilgan.

Kalit so'zlar: Nomoliyaviy aktivlar, asosiy vosita, tovar moddiy xazina, nomoddiy aktivlar.

Abstract: This thesis provides a brief overview of the accounting of non-financial assets in budgetary organizations, namely its theoretical foundations, economic content, and the importance of non-financial assets in budgetary organizations.

Keywords: Non-financial assets, fixed assets, inventory, intangible assets

Аннотация: В данной дипломной работе освещен расчет нефинансовых активов в бюджетных организациях, то есть его теоретические основы, экономическое содержание, а также значение финансовых активов в бюджетных организациях.

Ключевые слова: Нефинансовые активы, основные средства, запасы, нематериальный актив.

KIRISH

Mamlakatimizda ijtimoiy-iqtisodiy islohotlarni amalga oshirish masalasi hozirgi kunda amalga oshirilayotgan tub o'zgarishlarning negizi hisoblanib, ushbu o'zgarishlar barcha sohalarni qamrab olgan holda o'z samarasini berib kelmayotgani sir emas. Jumladan, davlat sektorida ham islohotlarning amalga oshirilayotganligi bu sohada tashkiliy-uslubiy jihatdan normativ-huquqiy bazani yanada takomillashtirish, xorij tajribasini chuqur o'rgangan holda milliy iqtisodiyotimizga halqaro standartlar talablarini joriy etishni taqozo etmoqda. Mamlakatimiz byudjet tizimida mablag'lardan oqilona va samarali foydalanish borasida amalga oshirilayotgan chora-tadbirlar talablaridan kelib chiqib byudjet tashkilotlarida asosiy vositalar hisobi va nazoratini bosqichma-bosqich isloh qilib borish zamon talabi hisoblanadi.

Asosiy qism: Byudjet tashkilotlarida nomoliyaviy aktivlar hisobi alohida tashkil etiladi. Tashkilotlar o'zlarining zimmlariga yuklatilgan vazifalarni bajarish bilan bog'liq bo'lgan faoliyatlarini amalga oshirishi, shuningdek, ishlab chiqarish (ishlar bajarish, xizmatlar ko'rsatish) jarayonida foydalaniladigan, qiymatidan qat'iy nazar 1

yildan ortiq xizmat qilish muddatiga ega bo'lgan moddiy aktivlarni buxgalteriya hisobida asosiy vositalar tarkibida hisobga oladi va aks ettiradi.

.Asosiy vositalar – qonunchilikka muvofiq zimmasiga yuklatilgan vazifalarni amalga oshirish maqsadida tashkilot tomonidan uzoq vaqt davomida (bir yildan ortiq) foydalanadigan, shuningdek, ijaraga berishi mumkin bo'lgan moddiy aktivlardir. Asosiy vositalarning analitik hisobi AV-6-son shakldagi va AV-8-son shakldagi inventar kartochkalarda yuritiladi. Kartochkalar har bir inventar ob'yekt(predmet) bo'yicha yuritiladi. Bir turdagi predmetlar AV-9-son shakldagi kartochkalarda hisobga olinadi. AV-6, AV-8 va AV-9-son shakldagi inventar kartochkalari AV-10-son shakldagi asosiy vositalar hisobi bo'yicha inventar kartochkalar ro'yxatida xatlashdan o'tkaziladi. Ushbu ro'yxat bir nusxada yuritiladi. Undagi yozuvlar asosiy vositalarni guruhlariga bo'lib, kartochkalar ochilgan yilni ko'rsatib amalga oshiriladi. Har bir guruh uchun tegishli miqdorda sahifa ajratiladi. Raqamlash har bir guruh bo'yicha 1 dan boshlanadi. Asosiy vositalar hisobdan chiqarilganda va joydan-joyga ko'chirilganda xatlash ro'yxatining "Izoh" grafasida memorial orderning sanasi (kun, oy, yil) hamda raqami ko'rsatiladi. O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi tomonidan asosiy fondlarni qayta baholash chog'ida indeks usulini qo'llash uchun 31 dekabrga qadar navbatdagi qayta baholash bo'yicha tegishli indekslar ishlab chiqiladi va rasmiy ravishda ommaviy axborot vositalarida e'lon qilinadi. Asosiy vositalarning butligi ustidan nazoratni yo'lga qo'yish va ularni hisobini tashkil etish uchun har bir ob'yekt (predmet)ga, kutubxona fondlaridan tashqari, sakkiz belgidan (asosiy vositalar ko'p bo'lgan hollarda, ushbu belgilar soni ham ko'paytirilishi mumkin) iborat inventar raqami beriladi.

Nomoddiy aktivlar - tashkilot tomonidan ulardan ishlab chiqarish, ishlar bajarish, xizmatlar ko'rsatish yoki tovarlarni sotish jarayonida foydalanish maqsadida yoxud ma'muriy va boshqa funksiyalarni amalga oshirish uchun uzoq muddat mobaynida tutib turiladigan, moddiy-ashyoviy mazmunga ega bo'lmagan mol-mulk ob'yektlaridir. Aktivlarni buxgalteriya hisobiga nomoddiy aktivlar sifatida qabul qilishda bir vaqtning o'zida quyidagi shartlar bajarilishi kerak:

- moddiy-ashyoviy tuzilish (shakl)ga ega bo'lmazligi;
- aktivlardan mahsulot ishlab chiqarishda, ishlar bajarish yoki xizmatlar ko'rsatishda yoxud korxonaning ma'muriy va boshqa funksiyalari uchun uzoq muddat, ya'ni davomiyligi 12 oydan yuqori foydali xizmat muddati yoki agar u 12 oydan oshadigan bo'lsa, oddiy operatsion sikl mobaynida foydalanish.
- korxona ushbu aktivni keyinchalik qayta sotishni mo'ljallamaydi;
- ishonchlilik, ya'ni korxonada aktiv va unga bo'lgan mutlaq huquqning mavjudligini tasdiqlovchi tegishli ravishda rasmiylashtirilgan hujjatlar

(patentlar, guvohnomalar, boshqa muhofaza qiluvchi hujjatlar, patent, tovar belgisidan voz kechish (sotib olish) shartnomasi)ning mavjudligi;

Nomoddiy aktivlarga yuqoridagi talablarga javob beruvchi quyidagi ob'ektlar kiritilishi mumkin:

- patent egasining ixtiro, sanoat namunalari va foydali modellarga bo'lgan mutlaq huquqi;
- muallif yoki boshqa huquq egasining kompyuterlar uchun dasturlar va ma'lumotlar bazalariga bo'lgan mutlaq huquqi;
- muallif yoki boshqa huquq egasining integral mikrosxemalarning topologiyalariga bo'lgan mutloq huquqi;
- huquqi, shuningdek tovar ishlab chiqarilgan joy nomidan foydalanish huquqi;
- huquq egasining seleksiya yutuqlariga bo'lgan mutlaq huquqi;
- gudvill tabiiy huquq egasining tovar belgisi va xizmat ko'rsatish belgisiga bo'lgan mutlaq resurslardan foydalanish huquqi, ya'ni yer osti boyliklari, atrof-muhitdagi boshqa resurslar, atrof-muhit to'g'risidagi geologik va boshqa ma'lumotlar va shu kabilardan foydalanish huquqi; yer uchastkasidan foydalanish huquqi;

Tovar-moddiy zaxiralar - keyinchalik sotish maqsadida normal faoliyat yuritish jarayonida tutib turiladigan va ishlab chiqarish jarayonida mavjud bo'lgan, shuningdek mahsulot ishlab chiqarish, ishlarni bajarish yoki xizmatlar ko'rsatish jarayonida yoxud ma'muriy va ijtimoiy-madaniy vazifalarni amalga oshirish uchun foydalaniladigan moddiy aktivlardir. Tovar-moddiy zaxiralarga xizmat qilish muddati bir yildan ortiq bo'lmagan yoki bir operatsion sikl mobaynida foydalaniladigan molmulklar, jumladan, qurilish – ta'mirlash materiallari, oziq-ovqat mahsulotlari, yoqilg'i va yonilg'ilar, ozuqa va yem-hashak, tara (idish)lar, qishloq xo'jalik mahsulotlari va ishlab chiqarish buyumlari, o'stiruvdagi va boquvdagi chorva mollari, o'quv, ilmiy va boshqa maqsadlar uchun materiallar hamda laboratoriya sinovida bo'lgan, uzoq vaqt foydalaniladigan materiallar, shartnoma asosida bajariladigan ilmiy-tadqiqot ishlari uchun maxsus asbob-uskunalar va boshqalar qiradi. Xizmat muddati va qiymatidan qat'i nazar quyidagi inventar va xo'jalik anjomlari tovar - moddiy zaxiralar tarkibiga kiritiladi:

a) maxsus asboblari va moslamalar (muayyan buyumlarni turkumli va ommaviy ishlab chiqarish yoki yakka tartibdagi buyurtmani tayyorlash uchun mo'ljallangan maqsadli vazifadagi asboblari va moslamalar); b) maxsus va sanitariya kiyimlari, maxsus poyabzal; v) ko'rpa-to'shaklar; g) yozuv-chizuv anjomlari (kalkulyatorlar, stol ustiga qo'yiladigan asboblari va hokazo); d) oshxona inventari, shuningdek sochiq-dasturxonlar; y) ularni barpo etish xarajatlari qurilish-montaj ishlarining tannarxiga kiritiladigan vaqtinchalik (titulda bo'lmagan) inshootlar, moslamalar va qurilmalar va

boshqalar. Tovar moddiy zaxiralr o'rnatilgan me'yorini aniqlash uchun belgilangan ko'rsatkichlar(1.1- jadval).

1.1-jadval

Tovar moddiy zaxiralr o'rnatilgan me'yorini aniqlash uchun belgilangan ko'rsatkichlar(1.1- jadval).⁷

t/r	Tovar –moddiy zaxiralari nomi	Belgilangan kun me'yorlari
1	Oziq-ovqat maxsulotlari (mavsumiy tayyorlashdan tashqari)	15kun
2	Mavsumda tayyorlanadigan oziq-ovqat maxsulotlari	150 kun
3	Dori-darmonlar, reaktivlar, bog'lash materiallari va dorixona anjomlari	60 kun
4	Barcha Budget tashkilotlari uchun yoqilg'i (bolalar va davolash tashkilotlaridan tashqari)	75 kun
5	Bolalar davolash tashkilotlari uchun yoqilg'i	90 kun
6	Xo'jalik va kontselyariya materiallari	45 kun
7	O'quv ilmiy va boshqa maxsus maqsadlar uchun materiallar	120 kun
8	Ozuqa va em xashak	120 kun
9	Qurilish ta'mirlash materiallari	45 kun

Xulosa va takliflar

Nomoliyaviy aktivlar harakati to'g'risida hisobot tashkilotning hisobot yili mobaynidagi nomoliyaviy aktivlari (asosiy vositalari, Nomoliyaviy aktivlari va tovarmoddiy zaxiralari)ning mavjudligi va harakati to'g'risidagi ma'lumotlarni umumlashtirish va tahlil qilish uchun tuziladi. Mazkur ma'lumotlar natijasida byudjet tashkilotining kelajakdagi xarajatlar smetasiga mablag'lar rejalashtirilishida zaruriy ma'lumotlarni olish imkonini yaratadi. Jumladan asosiy vositalarning har bir turi bo'yicha qoldiq qiymatini tahlil qilish natijasida kelgusi moliya yili uchun byudjet tashkilotiga zaruriy asosiy vositalarga mablag'lar rejalashtirishda yetarlicha ma'lumotlar bazasi shakllanadi.

Bundan tashqari, odatda, nomoddiy aktivlarning kutilayotgan ma'naviy eskirganligini oqlash mumkin emasligi sababli, nomoddiy aktivlarning butun hayot aylanishi davomida foyda miqdorini ishonchli hisoblash mumkin emas. Nomoddiy

⁷ O'zbekiston Respublikasi Davlat budjetini tuzish va ijro etish qoidalari" (O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligida 2002 yil 14 martda 1111-son bilan ro'yxatga olingan) ma'lumotdan foydalanib muallif tomonidan tuzilgan

aktivlarning qiymatini ma'lum bir taxmin qilinadigan davr uchun (atigi bir necha yil) foyda miqdoridan foydalangan holda hisoblash to'g'ri bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. “Byudjet tashkilotlarida buxgalteriya hisobi to'g'risida”gi yo'riqnoma (22.12.2010 yil, №2169-son)
2. O'zbekiston Respublikasining “Buxgalteriya hisobi to'g'risida”gi 13.04.2016 yildagi O'RQ-404-sonli Qonuni. (qo'shimchalar bilan
3. “Byudjyet tashkilotlarida buxgalteriya hisobi to'g'risida”gi Yo'riqnoma O'z.R tomonidan 2010 yil 22 dyekabrda № 2169-son bilan ro'yhatdan o'tgan;
4. O'zbekiston Respublikasi Byudjet hisobining standarti (1-sonli BHS) “Hisob siyosati”ga (ro'yxat raqami 2853, 2016-yil 27-dekabr
5. O'zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi, 306-modda. (Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 31.12.2022-y., 03/22/812/1145-son)
6. Tuychiev, A. J., Ostonokulov, A. A., Ibragimov, K. S., & Tursunov, A. S. (2019). Byudjet tashkilotlarida byudjet hisobi. Darslik. T. :“IQTISOD MOLIYA, 390.
7. Team Kissflow. Choosing Fixed Asset Depreciation Method for Your Organization. Updated on 17 Oct 2023 <https://kissflow.com/finance/asset-management/fixed-asset-depreciation-methods/>
8. Kurbanov Z.N., Nazarov A.K. Sovershenstvovanie ucheta amortizatsionnix otchisleniy osnovnix sredstv. Economics: Yesterday, Today and Tomorrow. 2022, Vol. 12, Is. 8A
9. Kuldasheva M., Ostonokulov A. “Moliya” ilmiy jurnali. 2013 yil 4-son. 23-27-betlar

NEMIS TILINI O'QITISHDA MUAMMOLI O'QISH METODINING AHAMIYATI

Nishanova Viloyat Narjigitovna

*O'zbekiston davlat jahon tillari
universiteti tayanch doktoranti*

Annotatsiya: Til o'rganishda samarali metodlarni qo'llash muhim ahamiyatga ega. Xususan, nemis tilini o'rganuvchilar uchun muammoli o'qish metodidan foydalanish ularning muloqot ko'nikmalarini rivojlantirishda samarali vosita bo'lishi mumkin. Talabalarni o'qitishda qo'llaniladigan eng muhim metodlardan biri kitob ustida ishlashdir. Bu metodning afzalligi shundaki, u kitobxonga axborotni uning o'ziga xos sur'atda va qulay vaqtda olishini ta'minlaydi. Ushbu maqolada muammoli o'qish metodi, va uning dars jarayonida qo'llanilishi, tarixi, bosqichlari, nemis tilini o'qitishda muammoli o'qish metodining ahamiyati yoritiladi.

Kalit so'zlar: Nemis tili, o'qish, muammoli o'qish, ko'nikma, metodika.

Chet tillarni o'qitishda muammoli o'qish metodi alohida o'rin tutadi, chunki bu metod orqali o'quvchida o'qish ko'nikmasi bilan birgalikda gapirish ko'nikmasi ham yaxshi rivojlanadi. Shunday ekan muammoli o'qish texnologiyasining chet tillarni o'qitishdagi ahamiyati yuqoridir.

Muammoli o'qitish texnologiyasi amerikalik faylasuf, psixolog, va pedagog Jon Dyui (John Dewey) nazariy qoidalariga asoslanadi va XX asrning 20-30-yillarida tarqala boshlagan. Ushbu metodning asosi shundaki, o'quvchilarda muammoli vaziyatlar yaratilib ularni mustaqil fikrlash va muammolarni hal qilishga yo'naltiriladi. Bu esa ularning ijobiy qobiliyatlarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Muammoli ta'lim uzoq tarixga ega, ammo u XX asrga kelibgina ilmiy-nazariy jihatdan bir qator asoslangan didaktik tizimga aylanib, o'qitish amaliyotiga qo'llana boshlandi. Yuqorida aytganimizdek amerikalik pedagog, faylasuf Jon Dyui bolaga tayyor bilim berish yo'sinini keskin tanqid qildi va o'zgacha o'qitish modelini taklif qildi. Unda o'qituvchilar o'quvchilar faoliyatini shunday tashkil etdiki, ular o'z oldilariga qo'yilgan muammoni yechish asnosida ham bilim oladilar, ham olgan bilimlarini amaliyotga qo'llashga o'rganadilar. Muammoli ta'limning yutuqlari: o'quvchilar bilimni o'z xarakatlari bilan mustaqil egallashadi; ma'suliyat tuyg'usi qaro topadi. Bu tizimning afzalliklari esa o'quvchilar bilish faoliyatini boshqarish imkoniyatining ozligi; ko'zda tutilgan o'quv maqsadiga erishish uchun ko'p vaqt sarflanishi; birvarakayiga barcha o'quvchini nazorat qilish imkoniyati yo'qligi ko'zga tashlanadi.

Muammoli o'qish metodi bir necha bosqichlarda amalga oshishi mumkin.

1 O'quv muammosini tayyorlash bosqichi bu o'qituvchi tomonidan

tayyorlanadigan tadbiridir.

2 O'quv muammosini anglash bosqichi. Bu bosqichda o'quvchilarning oldingi bilimlari faollashtiriladi, ya'ni esga tushiriladi. Muammoni yechishga yordam beradigan bunday tayyorgarliksiz o'quvchilar ishga kirisha olmaydilar. 3 Muammoli vaziyat yaratish bosqichi. Bu muammoli ta'limdagi eng murakkab bosqich bo'lib, o'quvchi oldiga qo'yilgan o'quv muammosini yechishda bor bilimlar yetarli emasligini anglab, yangi bilim olish kerakligini anglab olishi kerak.

4 Muammoli vaziyatdan chiqishga urinish bosqichi.

5 Muammoni hal qilish bosqichi.

6 Topilgan yechimni to'g'riligini asoslash bosqichi. Adabiy ta'limda bu bosqich darslik, lug'atlar, ilmiy yoki badiiy asarlarga tayanish hamda boshqa mantiqiy operatsiyalar orqali amalga oshirilishi mumkin.

Muammoli ta'lim bosqichlarining har birida o'qituvchi va o'quvchilar faoliyatidan kelib chiqqan holda muammoli o'qitishning quyidagi bir necha darajasi borligi qayd etiladi.⁸

Talabalarning darsda faol ishtirok etishini muammoli o'qish metodi ta'minlaydi va mantiqiy tafakkur va tahlil qilish qobiliyatini rivojlantiradi. Darsni qiziqarli, samarali tashkil qiladi. O'qish ko'nikmasi bilan birga gapirish ko'nikmasi ham rivojlanib boradi.

Muammoli o'qish metodi talabalarni faollikka undab, ularning bilimlarini o'zlashtirish darajasini oshiradi, bu usul ta'lim sifati va samaradorligini oshirish uchun zamonaviy ta'lim tizimida keng qo'llanilishi lozim. Chet tillarni o'qitishda ham o'qituvchilar bu metoddan keng foydalanishi ko'zda tutiladi. Ushbu metod Bloom taksonomiyasiga tayanib, talabalarni yuqori darajadagi kognitiv faoliyatga jalb qiladi.

Muammoli o'qish metodi Vygotskiyning ijtimoiy-madaniy ta'lim nazariyasiga ham asoslanadi. Uning fikricha, insonning bilim va ko'nikmalari ijtimoiy muhit ta'sirida shakllanadi. Shuning uchun muammoli o'qish jarayonida talabalar bir-biri bilan muloqot qilishlari muhim hisoblanadi. Bu metod til o'rganishning kommunikativ yondashuviga ham mos keladi, chunki u tilni tabiiy muhitda o'rganishga imkon yaratadi⁹.

Nemis tilini o'qitishda muammoli o'qish metodining afzalliklari:

- **Faol ishtirokni rag'batlantirish** – O'quvchilar dars davomida matn mazmunini chuqur tahlil qiladi va o'z fikrlarini bildiradi.

- **Kontekstual yondashuv** – Muammoli vaziyatlar real hayotiy holatlarga asoslangan bo'lib, bu tilni tabiiy ravishda o'rganishga yordam beradi.

⁸ S.To'rayeva. "Adabiyot o'qitishda muammoli ta'limni qo'llash imkoniyatlari" 2020

⁹ Bloom B. S. Ta'lim maqsadlari toksanomiyasi 1956-B. 56.

- **Mustaqil va tanqidiy fikrlashni rivojlantirish** – O‘quvchilar matnni o‘qibgina qolmay, undagi asosiy fikrlarni tahlil qilib, ularni og‘zaki shaklda ifodalashga xarakat qilishadi.

- **Qiziquvchanlikni oshirish** – Muammoli o‘qish metodi orqali o‘quvchilar dars jarayonida faollashadi, bu esa ularning qiziquvchanligini oshirishga xizmat qiladi.

- **O‘quvchilarga mavzuga oid matn taqdim etiladi.**

Matndan kelib chiqib, muammoli savollar beriladi. Talabalar savollar bo‘yicha muhokama olib boradilar va muammoli matn asosida dialog yoki rol o‘yin tashkil etiladi. Talabalar real vaziyatda muammoni yechish uchun nemis tilida muloqot qilishga undaladi, natijada o‘quvchilarning til kompetensiyasi rivojlanadi.

Muammoga asoslangan yozma va og‘zaki topshiriqlar beriladi, talabalar muammoga javob topish maqsadida essey yoki nutq tayyorlaydilar.

O‘z fikrlarini aniq va tushunarli ifodalashga harakat qilib, muammo yechimiga yo‘naltirilgan taqdimot va loyihalar ishlab chiqadilar.

Muammoli o‘qish metodi bilan bog‘liq dars ishlanmalari muammoli o‘qish metodini nemis tilini o‘qitishda qo‘llash uchun dars rejalarini quyidagi tartibda ishlab chiqish mumkin:

Darsning boshlang‘ich bosqichi – O‘quvchilarga mavzuga oid tayanch bilimlar beriladi va ularning oldingi bilimlari faollashtiriladi.

Muammoli vaziyat yaratish – O‘quvchilarga matn yoki holat taqdim qilinadi, ularga yechim topish vazifasi yuklatiladi.

Munozara va muhokama – Talabalar muammoni hal qilish uchun fikr almashadilar va o‘z dalillarini ilgari suradilar.

Xulosa chiqarish va taqdimot – O‘quvchilar o‘z yechimlarini taqdim etadilar va natijalarni muhokama qiladilar.

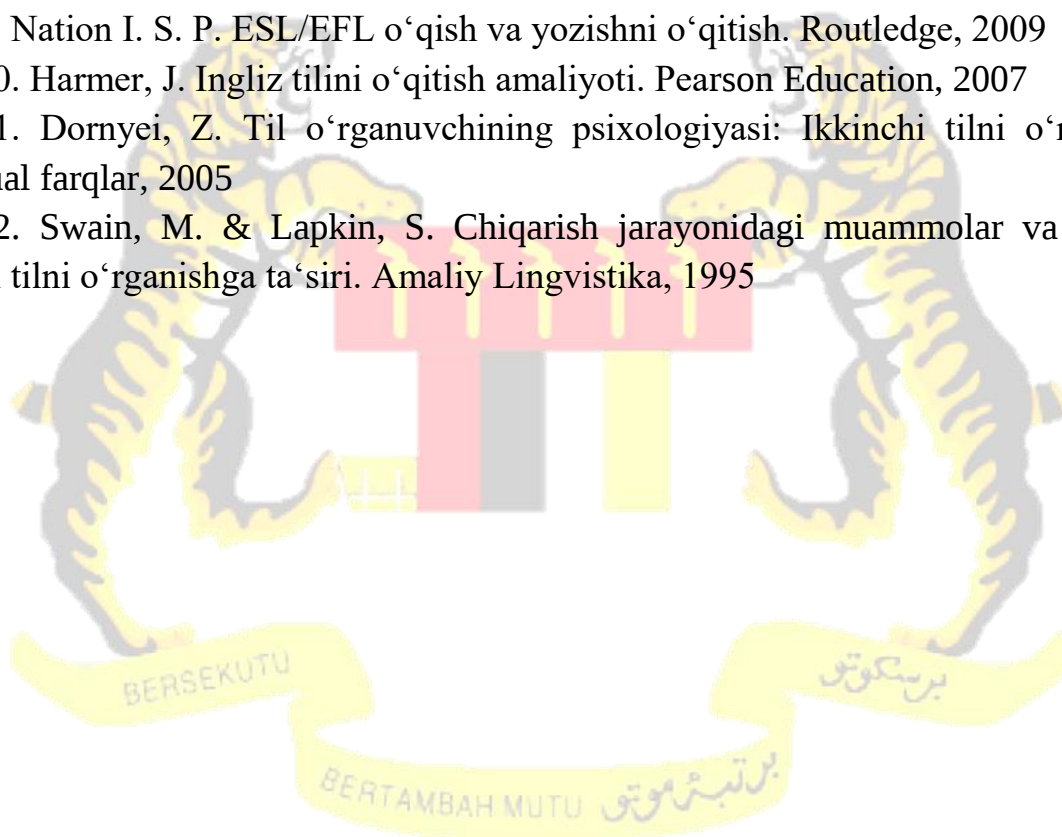
Xulosa

Muammoli o‘qish metodi nemis tilini o‘rganuvchilar uchun samarali vosita bo‘lib, ularning mustaqil fikrlashini rivojlantiradi va og‘zaki nutq ko‘nikmalarini shakllantirishga yordam beradi. Ushbu metodni ta‘lim jarayoniga integratsiya qilish orqali o‘quvchilarning til bilish darajasini sezilarli darajada oshirish mumkin. Shu bilan birga, ularning tanqidiy fikrlash, mustaqil qaror qabul qilish va ijodiy yondashuv qobiliyatlari ham rivojlanadi.

ADABIYOTLAR:

1. Eshmuhammedov R . J. Innovatsion texnologiya yordamida ta‘lim samarali oshirish yo‘llari Toshkent, 2004
2. Yo‘ldoshev J. Yangi pedagogik texnologiyalar yo‘nalishlari muammolari xalq ta‘limi, 1999

3. Farberman B.X. Ilg'or pedagogik texnologiyalar. Toshkent, o'z. R. F.A. 2000
4. Bloom B. S. Ta'lim maqsadlari taksonomiyasi: Ta'lim maqsadlarini tasniflash. – Longman, 1956
5. Vygotsky, L. S Jamiyatdagi ong: Yuqori psixologik jarayonlarning rivojlanishi. Harvard University Press, 1978
6. Richards, J.C, & Rodgers, T.S Til o'qitishdagi yondashuvlar va metodlar. Cambridge University Press, 2001
7. S. To'rayeva "Adabiyot o'qitishda muammoli ta'limni qo'llash imkoniyatlari" 2020
8. Krashen, S. D. Ikkinchi tilni o'rganishda tamoyillar va amaliyot. Pergamon Press. 1982
9. Nation I. S. P. ESL/EFL o'qish va yozishni o'qitish. Routledge, 2009
10. Harmer, J. Ingliz tilini o'qitish amaliyoti. Pearson Education, 2007
11. Dornyei, Z. Til o'rganuvchining psixologiyasi: Ikkinchi tilni o'rganishda individual farqlar, 2005
12. Swain, M. & Lapkin, S. Chiqarish jarayonidagi muammolar va ularning ikkinchi tilni o'rganishga ta'siri. Amaliy Lingvistika, 1995

THE HISTORICAL DEVELOPMENT OF LINGUOCULTUROLOGY IN LINGUISTICS

Ismonjonova Janona Abdullaziz qizi

Master's degree student,

Department of English philology,

The National university of Uzbekistan named after

Mirzo Ulugbek

jismonjonova@gmail.com+998998436113

Annotation: Linguoculturology is a rapidly developing interdisciplinary field at the intersection of linguistics and cultural studies. This article examines the historical development of linguoculturology, tracing its origins from early linguistic and anthropological theories to its establishment as an independent discipline. The study explores key scholars, concepts, and methodologies that have shaped linguoculturology emphasizing its relevance in modern linguistic research.

Key words: linguoculturology, cultural, linguisticrelativity, language and culture, linguistic anthropology.

Аннотация: Лингвокультурология — это быстроразвивающаяся междисциплинарная область на стыке лингвистики и культурологи. В данной статье рассматривается историческое развитие лингвокультурологии, начиная с ранних лингвистических и антропологических теорий и заканчивая её становлением как самостоятельной дисциплины. Исследуются ключевые учёные, концепции и методологии, повлиявшие на формирование лингвокультурологии, а также её значение в современной лингвистике.

Ключевые слова: лингвокультурология, культурная лингвистика, лингвистическая относительность, язык и культура, лингвистическая антропология.

Annotatsiya: Lingvokulturologiya – bu tilshunoslik va madaniyatshunoslikning kesishgan nuqtasida tez rivojlanayotgan fanlararo sohadir. Ushbu maqolada lingvokulturologiyaning tarixiy rivojlanishi, uning dastlabki lingvistik va antropologik nazariyalardan mustaqil fan sifatida shakllanishiga qadar bo'lgan bosqichlari tahlil qilinadi. Tadqiqotda lingvokulturologiyaning rivojlanishiga hissa qo'shgan asosiy olimlar, tushunchalar va metodologiyalar o'rganiladi hamda uning zamonaviy lingvistik tadqiqotlardagi ahamiyati ta'kidlanadi.

Kalit so'zlar: lingvikulturologiya, madaniy tilshunoslik, lingvistik nisbiylik, til va madaniyat, lingvistik antropologiya.

Linguoculturology is an interdisciplinary field that explores the relationship between language and culture. The development of this discipline has been influenced by linguistic anthropology, cultural linguistics, and the concept of linguistic relativity [5; 56]. Early linguistic theories suggested that language reflects the worldview of its speakers, an idea further developed in the 20th century [7; 89].

Understanding the historical evolution of linguoculturology helps to identify its main theoretical foundations and methodologies. This study aims to trace the historical development of linguoculturology, focusing on its key contributors and theoretical perspectives.

This research is based on a qualitative analysis of linguistic and cultural studies literature. A historical approach is used to trace the evolution of linguoculturology, while a comparative method is applied to analyze its development across different linguistic traditions [6; 34]. Key academic sources, including works by Wilhelm von Humboldt, Edward Sapir, Benjamin Whorf, and contemporary scholars, are examined.

The roots of linguoculturology can be traced back to the works of Wilhelm von Humboldt, who emphasized the interconnection between language and worldview [1; 45]. His idea laid the foundation for the study of linguistic relativity, which later became a crucial concept in linguoculturology.

In the early 20th century, Edward Sapir and Benjamin Whorf developed the Sapir-Whorf Hypothesis, which argues that language shapes thought and perception [5; 56, 7; 89]. Their work highlighted the role of language in constructing cultural identity.

The second half of the 20th century, Russian scholars such as Vladimir Vorobyov and Valery Maslova played a significant role in defining linguoculturology as a distinct discipline [3; 112, 6; 134]. They emphasized the need for interdisciplinary approaches combining linguistics, cultural studies, and semiotics.

Today, linguoculturology is widely applied in cross-cultural communication, translation studies, and sociolinguistics, reflecting its growing importance in globalization and multilingual contexts.

The development of linguoculturology demonstrates how linguistic and cultural studies have evolved together. Early theories on linguistic relativity provided the basis for understanding how language encodes cultural knowledge. Later, cultural linguistics expanded this understanding by analyzing specific linguistic expressions tied to cultural values [2; 78].

Modern linguoculturology integrates perspectives from anthropology, psychology, and semiotics, making it a highly interdisciplinary field. The increasing importance of globalization has further emphasized the need to study language and culture as interconnected systems [3; 112].

While significant progress has been made, challenges remain in defining universal methodologies for linguoculturological research. Future studies may focus on digital linguoculture, exploring how language and culture interact in online communication.

Linguoculturology has developed from early linguistic and anthropological theories into a well-established interdisciplinary field [4; 98]. Influential scholars like Humboldt, Sapir, Whorf, and Lotman have contributed to shaping its theoretical framework. The field continues to evolve, adapting to modern linguistic challenges in an increasingly globalized world. Further research in linguoculturology can help bridge cultural gaps and improve cross-cultural communication, making it an essential area of study in contemporary linguistics.

REFERENCES

1. Humboldt, W. Von. (1836). On Language: The Diversity of Human Language-Structure and its Influence on the Mental Development of Mankind. Cambridge University Press.
2. Lotman, Y. M. (1990). Universe of the Mind: A Semiotic Theory of Culture. Indiana University Press.
3. Maslova, V. A. (2001). Introduction to Linguoculturology. Minsk State Linguistic University Press.
4. Maslova V. A. (2005). Cultural Linguistics and National Mentality. Moscow State University Press.
5. Sapir, E. (1992). Language: an Introduction to the Study of Speech. Harcourt, Brace.
6. Vorobyov, V. V. (1997). Linguoculturology: Theory and Methods. Moscow State University Press.
7. Whorf, B. L. (1956). Language, Thought, and Reality: Selected Writings of Benjamin Lee Whorf. MIT Press.

ОЦЕНКА И УПРАВЛЕНИЕ РИСКАМИ В ПРОЕКТАХ СТРОИТЕЛЬСТВА ЭНЕРГЕТИЧЕСКИХ ОБЪЕКТОВ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН

Махматкулов Ж.Б

студент магистратуры

Университета цифровой экономики и агротехнологии

Аннотация: Данная работа посвящена вопросам оценки и управления рисками в проектах строительства энергетических объектов в Республике Узбекистан. С увеличением спроса на энергетические ресурсы возникает необходимость строительства новых объектов и модернизации существующей инфраструктуры. Строительство энергетических объектов является одной из самых капиталоемких и рискованных отраслей, где эффективное управление рисками, связанными с геологическими, технологическими, финансовыми, экологическими и правовыми факторами, играет решающую роль. В работе рассмотрены международные и национальные методологии оценки и управления рисками, а также предложены рекомендации по совершенствованию этих процессов в энергетическом секторе Узбекистана.

Ключевые слова: энергетические объекты, оценка рисков, управление рисками, проекты, PMBOK, ISO 31000, симуляция Монте-Карло, SWOT-анализ, финансовые риски, технологические риски, экологические риски, правовые риски, Узбекистан, энергетический сектор, управление рисками.

Оценка и управление рисками в проектах строительства энергетических объектов в Республике Узбекистан является одним из приоритетных направлений для экономики страны. В связи с ростом спроса на энергетические ресурсы возникает необходимость строительства новых объектов и модернизации существующей инфраструктуры. Строительство энергетических объектов – это одна из наиболее капиталоемких и рискованных сфер, где эффективное управление рисками, связанными с геологическими, технологическими, финансовыми, экологическими и правовыми факторами, играет решающую роль в успешной реализации проектов. Согласно данным Международного энергетического агентства (IEA), значительный рост спроса на электроэнергию открывает новую эру в энергопотреблении, и его стремительное увеличение прогнозируется до 2027 года. Электрификация зданий, транспорта и промышленности, а также растущий спрос на кондиционеры и дата-центры указывают на переход к глобальной экономике, основанной на электроэнергии[1].

В Узбекистане также наблюдается рост спроса на энергетические ресурсы, что делает строительство новых объектов и модернизацию инфраструктуры стратегически важной задачей. Строительство энергетических объектов требует значительных инвестиций и сопровождается высокими рисками. Международная практика показывает, что строительные проекты часто сталкиваются с увеличением бюджета и сроков реализации. В данной сфере особенно важно эффективно управлять рисками, связанными с геологическими, технологическими, финансовыми, экологическими и правовыми аспектами.

В Узбекистане актуальной задачей является выявление, оценка и минимизация ключевых рисков при реализации энергетических проектов. Данный вопрос приобретает особую значимость в контексте развития энергетического сектора, повышения инвестиционной привлекательности, обеспечения экологической устойчивости и совершенствования законодательной базы.

Вопрос оценки и управления рисками в проектах строительства энергетических объектов в Республике Узбекистан является актуальной темой и широко обсуждается. Ж.Ш. Тухтабоев и А.Х. Ёшбоев подчеркивают важность системного подхода в оценке рисков. По их мнению, для успешной реализации проектов необходимо проводить точный и комплексный анализ рисков[2].

Кроме того, Т.Ф. Ганиев делает акцент на различных принципах и методах идентификации и оценки рисков в проектах. Он считает, что для эффективного управления рисками в проектах необходимо внедрение современных методологий[3].

С другой стороны, М.Т. Носиров отмечает, что оценка и управление рисками играют важную роль в повышении устойчивости и конкурентоспособности предприятий. По его мнению, инновационный подход и совершенствование механизмов предотвращения рисков позволяют повысить эффективность проектов[4].

Таким образом, существуют различные подходы к решению данной проблемы, каждый из которых имеет свои преимущества и ограничения. Взаимосвязь таких факторов, как системный подход к управлению рисками, применение современных методологий и совершенствование механизмов, играет ключевую роль в успешной реализации проектов.

Строительство энергетических объектов является одной из стратегических отраслей экономики Узбекистана. Успех проектов во многом зависит от точной оценки рисков и эффективных механизмов управления ими. Основываясь на международном опыте и мировых стандартах, совершенствование методологии оценки и управления рисками является актуальной задачей.

Существуют международные методологии оценки и управления рисками:

- PMBOK (Project Management Body of Knowledge) – предполагает систематическую оценку и минимизацию рисков через стандарты управления проектами[5].
- ISO 31000 (Risk Management - Principles and Guidelines) – является глобальным стандартом управления рисками, предлагая всесторонний подход к их оценке[6].
- Monte Carlo Simulation – используется для определения вероятностных сценариев в строительстве и финансовом моделировании.
- SWOT-анализ – метод оценки сильных и слабых сторон проекта, а также его возможностей и угроз.

В Узбекистане данные методологии адаптируются с учетом местных условий. Например, “UzbekEnergo” и другие национальные компании стремятся внедрить систему управления рисками на основе стандарта ISO 31000.

Мировой опыт показывает, что основные риски в проектах строительства энергетических объектов включают финансовые, технические, экологические и правовые риски. Такие страны, как Индия, Китай и Германия, разработали комплексные стратегии управления рисками для их минимизации. Например, в Германии метод моделирования Монте-Карло применяется в проектах оффшорной ветроэнергетики[7]. В Узбекистане аналогичные подходы используются в проектах, финансируемых Международной финансовой корпорацией (IFC) и Всемирным банком.

Внедрение усовершенствованных моделей управления рисками в Узбекистане позволило успешно спроектировать объекты возобновляемой энергетики мощностью 2 ГВт. В частности, на солнечных электростанциях "Навои-2" и "Самарканд" была внедрена контрактная модель EPC+F (Engineering, Procurement, Construction + Finance), что помогло снизить финансовые и технические риски[8]. Совершенствование стандартов управления рисками, осуществляемое Министерством энергетики Республики Узбекистан, позволило заранее выявлять возможные угрозы в проектах[9].

Международные стандарты оценки и управления рисками имеют важное значение для энергетического сектора Узбекистана. В этом контексте совершенствование процессов оценки и управления рисками в строительных проектах энергетических объектов требует реализации мероприятий в нескольких направлениях.

Во-первых, гармонизация методологий ISO 31000 и PMBOK с национальными стандартами позволит привести процессы оценки и управления рисками в соответствие с международными стандартами.

Во-вторых, широкое внедрение метода моделирования Монте-Карло в энергетических проектах поможет более точно оценивать риски и принимать оптимальные решения.

В-третьих, автоматизация мониторинга рисков при строительстве энергетических объектов благодаря внедрению цифровых технологий создаст возможность контролировать риски в режиме реального времени.

В-четвертых, совершенствование стратегий управления финансовыми рисками за счет стандартизации процессов бюджетирования и финансового моделирования повысит эффективность реализации проектов.

В-пятых, повышение квалификации кадров и внедрение специальных учебных программ по управлению рисками являются одними из ключевых факторов успешной реализации проектов.

Таким образом, совершенствование процессов оценки и управления рисками в строительных проектах энергетических объектов Узбекистана позволит повысить их эффективность и устойчивость.

Использованная литература

1. <https://www.iea.org/reports/electricity-2025>
2. To'xtaboyev J.SH., Yoshboyev A.X. Risklarni boshqarish. Innovatsion rivojlanish nashriyot matbaa uyi. 2021
3. G'aniyev T.F. Loyiha risklarini boshqarish usullari // Academic Research in Educational Sciences. Volume 3 | Issue 5 | 2022
4. Nosirov M.T. Korxonalarda risklarni boshqarish mexanizmini takomillashtirish // International scientific-practical conference «Green economy - the economy of the future: innovations, investments and prospects» APRIL 24, 2024
5. Project Management Institute (PMI). *A Guide to the Project Management Body of Knowledge (PMBOK Guide)*, 7th Edition, 2021.
6. International Organization for Standardization (ISO). *ISO 31000:2018 Risk Management – Guidelines*.
7. Monte Carlo Risk Analysis in Energy Sector Investments: Case Studies from Germany and China. *Journal of Energy Economics*, 2022.
8. World Bank. *Uzbekistan Renewable Energy Project Implementation Report*, 2023.
9. Министерство энергетики Республики Узбекистан. Отчёт за 2023 год по управлению рисками в проектах строительства энергетических объектов.

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕХАНИЗМА ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ФОНДОВОГО РЫНКА

Пулатов Улугбек Ханизович

*Наманганский инженерно-технологический институт,
докторант кафедры «Бухгалтерский учёт и аудит».*

Аннотация: В статье рассматриваются ключевые направления совершенствования механизма функционирования фондового рынка в условиях цифровизации и глобализации. На основе анализа текущего состояния рынка ценных бумаг в Узбекистане и международного опыта обоснована необходимость модернизации инфраструктуры, институциональной среды и регуляторной базы. Предложены меры по повышению эффективности, прозрачности и инвестиционной привлекательности фондового рынка.

Ключевые слова: фондовый рынок, регулирование, инвестиции, цифровизация, инфраструктура, институциональная среда, Узбекистан

Введение. Фондовый рынок играет важную роль в современной финансовой системе, выступая посредником между владельцами капитала и предприятиями, нуждающимися в инвестициях. Эффективное функционирование фондового рынка способствует экономическому росту, увеличению занятости и инновационному развитию.

Актуальность темы обусловлена необходимостью формирования эффективного механизма мобилизации и перераспределения капитала в условиях активного перехода к рыночной экономике и роста инвестиционной активности. В Узбекистане фондовый рынок находится на стадии формирования, испытывая влияние институциональных и инфраструктурных ограничений, а также слабого уровня инвестиционной культуры. Совершенствование его механизмов является важным условием повышения конкурентоспособности экономики и интеграции в глобальную финансовую систему.

Степень разработанности проблемы в отечественной и зарубежной литературе варьируется. В работах таких исследователей, как Дж. Стиглиц, М. Миллер, Р. Ла Порте, подчёркивается значимость правового и институционального обеспечения фондовых рынков. В Узбекистане исследования в данной области сосредоточены на прикладных аспектах: регулировании, листинге, развитии инфраструктуры. Однако системное исследование механизма функционирования с учётом цифровых и международных трансформаций остаётся актуальным.

Целью настоящего исследования является разработка предложений по совершенствованию механизма функционирования фондового рынка Узбекистана на основе анализа существующих проблем и международного опыта.

Для достижения поставленной цели в работе решаются следующие задачи:

- выявить теоретические основы функционирования фондового рынка;
- проанализировать текущее состояние фондового рынка Узбекистана;
- изучить международный опыт и практики регулирования фондовых рынков;
- предложить направления институционального, нормативного и цифрового усовершенствования.

Методологическую основу исследования составляют сравнительный анализ, методы статистического и институционального анализа, элементы системного и структурного подхода. Фондовый рынок играет важную роль в современной финансовой системе, выступая посредником между владельцами капитала и предприятиями, нуждающимися в инвестициях. Эффективное функционирование фондового рынка способствует экономическому росту, увеличению занятости и инновационному развитию.

Для Узбекистана развитие фондового рынка приобретает особую актуальность в условиях перехода к открытой рыночной экономике. Однако ряд проблем — недостаточная ликвидность, ограниченность инструментов, слабая институциональная база — сдерживают его потенциал. Цель настоящей статьи — выявить и обосновать направления совершенствования механизма функционирования фондового рынка на основе анализа международного опыта и специфики национальной экономики.

Теоретико-методологические основы функционирования фондового рынка.

Фондовый рынок — это совокупность экономических отношений между инвесторами, эмитентами и посредниками по поводу выпуска и обращения ценных бумаг. Ключевыми функциями являются мобилизация капитала, перераспределение ресурсов, управление рисками и обеспечение ликвидности.

Механизм функционирования фондового рынка включает:

- **Институциональную среду** (регуляторы, биржи, депозитарии, клиринговые центры);
- **Нормативно-правовую базу** (законы о рынке ценных бумаг, корпоративном управлении, защите инвесторов);
- **Техническую и цифровую инфраструктуру**;
- **Поведенческую составляющую** (доверие, инвестиционная культура, мотивация участников).

Эффективность фондового рынка оценивается по таким критериям, как ликвидность, прозрачность, глубина рынка, участие институциональных инвесторов, степень интеграции в мировую финансовую систему.

Анализ текущего состояния фондового рынка Узбекистана.

Основные показатели и инфраструктура. Фондовый рынок Узбекистана представлен Ташкентской республиканской фондовой биржей (UZSE), Центральным депозитарием, брокерами и дилерами. На 2024 год капитализация рынка составила менее 10% ВВП, что значительно ниже показателей развивающихся стран. Среднедневной объем торгов на UZSE в 2023 году составлял около 12 млрд сумов, тогда как в 2019 году — не более 1,8 млрд сумов, что говорит о положительной динамике. Однако в международном сравнении данные остаются скромными: капитализация фондового рынка Казахстана в 2023 году превышала 20% ВВП, Турции — около 25%, а в странах ОЭСР — в среднем более 100%.

По состоянию на конец 2023 года:

- Количество листинговых компаний: 134
- Объем размещения новых ценных бумаг (IPO/SPO): 275 млрд сумов
- Количество зарегистрированных брокеров: 44
- Доля физических лиц в объеме торгов: 29%

Проблемы развития.

- **Низкая ликвидность:** ограниченный круг инвесторов, слабый вторичный рынок;
- **Слабая цифровизация:** устаревшие торговые платформы и отсутствие онлайн-доступа;
- **Регуляторные барьеры:** сложные процедуры листинга, отсутствие законодательства по новым инструментам;
- **Низкий уровень доверия:** слабое корпоративное управление, непрозрачность эмитентов;
- **Ограниченность инфраструктуры:** недостаток маркет-мейкеров, отсутствуют хеджевые и пенсионные фонды.

Позитивные изменения.

- Создание Агентства по развитию рынка капитала;
- Внедрение системы централизованного учета ценных бумаг;
- Запуск пилотных проектов цифровой торговли и образовательных платформ.

Международный опыт.

США: зрелая рыночная система. В США фондовый рынок контролируется SEC и FINRA. Высокий уровень цифровизации (NASDAQ, NYSE), развитие альтернативных торговых систем, широкое использование ETF и деривативов.

Капитализация фондового рынка США превышает 160% ВВП. Особое внимание уделяется защите прав инвесторов и прозрачности.

Китай: управляемая либерализация. Фондовые биржи Шанхая и Шэньчжэня развиваются под контролем государства. Капитализация фондового рынка Китая в 2023 году составила более 13 трлн долларов, или около 90% ВВП. Создание площадки STAR Market стимулировало приток инвестиций в инновационные компании. Китай активно внедряет блокчейн и цифровой юань в финансовые операции.

Казахстан: адаптация в условиях переходной экономики. Пример создания AIX (Astana International Exchange) с использованием английского права, международных стандартов раскрытия информации и листинга. Биржа успешно привлекла иностранных инвесторов и обеспечила листинг национальных компаний (Казатомпром, КазМунайГаз). Капитализация AIX на 2023 год составила около 3,7 млрд долларов США.

Направления совершенствования фондового рынка Узбекистана.

Совершенствование институциональной среды.

- Укрепление роли Агентства по рынку капитала;
- Создание независимого органа регулирования с единым окном для инвесторов;
- Развитие институтов маркет-мейкеров, инвестиционных и пенсионных фондов.

Модернизация инфраструктуры

- Создание цифровой платформы для торговли и регистрации сделок;
- Внедрение блокчейн-технологий для учета и безопасности;
- Автоматизация отчетности эмитентов и раскрытия информации.

Повышение инвестиционной культуры

- Проведение программ финансовой грамотности;
- Внедрение онлайн-приложений для розничных инвесторов;
- Создание стимулов для долгосрочных инвестиций (налоговые льготы, субсидии).

Гармонизация законодательства

- Принятие законов о цифровых активах и токенизации;
- Упрощение процедур IPO и листинга;
- Приведение стандартов раскрытия в соответствие с МСФО и рекомендациями IOSCO.

Углубление международной интеграции

- Сотрудничество с международными биржами и депозитариями;

- Привлечение иностранных брокеров и рейтинговых агентств;
- Обеспечение трансграничной торговли ценными бумагами.

Заключение. Совершенствование механизма функционирования фондового рынка Узбекистана требует комплексного подхода, включающего институциональные, инфраструктурные и поведенческие меры. Международный опыт подтверждает, что успех возможен при условии цифровизации процессов, повышения прозрачности и создания условий для массового участия инвесторов. Для достижения устойчивого развития фондового рынка необходимо:

- обеспечить стабильность и предсказуемость нормативно-правовой среды;
- модернизировать рыночную инфраструктуру с использованием современных цифровых технологий;
- повысить уровень доверия инвесторов через прозрачность и качество корпоративного управления;
- активизировать участие частного капитала и институциональных инвесторов;
- обеспечить синхронизацию с международными стандартами и углубить финансовую интеграцию.

Только в случае последовательного и системного подхода можно создать эффективный, устойчивый и конкурентоспособный фондовый рынок, способствующий долгосрочному экономическому росту Узбекистана.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ.

1. Ла Порта Р., Лопес-де-Силанес Ф., Шлейфер А., Вишни Р. Правовые детерминанты внешнего финансирования // *Journal of Finance*. 1997. Т. 52. №3. С. 1131–1150.
2. Стиглиц Дж. Финансовые рынки и развитие // *Oxford Review of Economic Policy*. 1989. Т. 5. №4. С. 55–68.
3. Мишкин Ф. Экономика денег, банковского дела и финансовых рынков. – М.: Вильямс, 2008. – 987 с.
4. Левин Р. Финансы и рост: теория и эмпирика // *Справочник по экономическому росту*. 2005. Т. 1. С. 865–934.
5. Агентство по развитию рынка капитала Республики Узбекистан. Отчёт о развитии фондового рынка за 2023 год. – Ташкент, 2024. – 48 с.
6. Всемирный банк. Глобальный доклад о развитии финансовой системы: Финансовая инклюзия. – Вашингтон: World Bank, 2022. – 120 с.
7. Организация экономического сотрудничества и развития (ОЭСР). Обзор фондового рынка Узбекистана. – Париж: OECD Publishing, 2023. – 92 с.

8. Азиатский банк развития. Развитие рынка капитала в Узбекистане: проблемы политики и регулирования. – Манила: ADB, 2022. – 75 с.
9. Государственный комитет Республики Узбекистан по статистике. Ежегодный статистический обзор за 2023 год. – Ташкент: Госкомстат, 2024. – 312 с.
10. Ташкентская фондовая биржа. Официальный сайт – www.uzse.uz

ОЦЕНКА ПРОГНОСТИЧЕСКИХ КРИТЕРИЕВ РАЗВИТИЯ ПРЕЭКЛАМПСИИ

Нажмутдинова Д.К.¹, Таджитдинова К.Э.²

*¹Профессор кафедры Акушерства и
гинекологии в семейной медицине ТМА, ²магистр*

АКТУАЛЬНОСТЬ ТЕМЫ

Преэклампсия (ПЭ) является одной из ведущих причин материнской и перинатальной смертности, а ранняя диагностика данного осложнения остается важной задачей современной акушерской практики. Одним из перспективных методов прогнозирования ПЭ является оценка пульсационного индекса (ПИ) маточной артерии на ранних сроках беременности, особенно у женщин с гипертензивными нарушениями в анамнезе. Определение прогностической значимости этих показателей позволит своевременно идентифицировать группы высокого риска и внедрить эффективные стратегии профилактики.

ЦЕЛЬ ИССЛЕДОВАНИЯ

Оценка прогностических критериев развития ПЭ у беременных группы риска путем анализа пульсационного индекса маточной артерии и среднего артериального давления (АД) на ранних сроках беременности.

ЗАДАЧИ ИССЛЕДОВАНИЯ

1. Провести сравнительный анализ пульсационного индекса маточной артерии у беременных с материнскими факторами риска ПЭ и здоровых женщин.
2. Изучить течение и исход беременности у женщин с повышенным средним АД и гипертензивными нарушениями в анамнезе.
3. Оценить взаимосвязь повышенного ПИ маточной артерии на ранних сроках беременности с развитием ПЭ.

МЕТОДЫ ИССЛЕДОВАНИЯ

Использованы клинико-лабораторные методы (сбор анамнеза, общий и гинекологический осмотр, измерение среднего АД), инструментальные методы (ультразвуковая доплерометрия маточных артерий с измерением ПИ), а также статистический анализ (оценка средних величин, применение критерия Фишера).

ОБЪЕКТ ИССЛЕДОВАНИЯ

1. **Группа 1 (n = 30):** беременные с материнскими факторами риска ПЭ и повышенным средним АД.
2. **Группа 2 (n = 30):** беременные с материнскими факторами риска ПЭ и повышенными значениями ПИ маточной артерии.

3. **Контрольная группа (n = 20):** здоровые беременные без факторов риска.

Исследование проводилось в течение одного года.

РЕЗУЛЬТАТЫ ИССЛЕДОВАНИЯ

Статистический анализ показал, что у беременных с материнскими факторами риска и повышенными значениями ПИ на ранних сроках вероятность развития ПЭ была значительно выше по сравнению с контрольной группой ($p < 0,05$ по критерию Фишера). В группе с повышенным средним АД частота развития ПЭ составила 43,3% (13 из 30), тогда как в группе с повышенным ПИ данный показатель достиг 56,7% (17 из 30). В контрольной группе преэклампсия не была выявлена. Среднее АД в группе 1 составило $135,2 \pm 7,5$ мм рт. ст., а в группе 2 – $128,6 \pm 6,9$ мм рт. ст. Средний ПИ в группе 2 оказался значительно выше ($2,35 \pm 0,4$), чем в контрольной группе ($1,45 \pm 0,3$, $p < 0,01$). Данные подтверждают, что сочетание материнских факторов риска с изменениями сосудистого сопротивления в маточной артерии на ранних сроках беременности является значимым предиктором развития ПЭ.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Оценка пульсационного индекса маточной артерии в сочетании с материнскими факторами риска и средним АД на ранних сроках беременности позволяет более точно прогнозировать развитие ПЭ. Включение данных показателей в программы скрининга беременности способствует своевременному выявлению групп риска и принятию превентивных мер для снижения неблагоприятных исходов беременности.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ:

1. The Role of Mitochondrial Dysfunction in Preeclampsia: Causative Factor or Collateral Damage?/ A. Smith [et al.]// Am J Hypertens. 2021.- Vol. 34, №5.- P 442-452
2. Lemoine E, Granger JP, Karumanchi SA. Preeclampsia: Pathophysiology, Challenges, and Perspectives/ S. Rana [et al.]// Circ Res. 2019.- Vol. 124, №7.- P. 1094-1112
3. The International Federation of Gynecology and Obstetrics (FIGO) initiative on pre-eclampsia: A pragmatic guide for first-trimester screening and prevention/ L. Poon [et al.]// Int J Gynaecol Obstet.- 2019.- Vol. 1, №1.- P. 1-33
4. E. Szczerba, T. Maciejewski, A. Fijalkowska Non-obstetric complications in preeclampsia/ K. Pankiewicz [et al.]// Prz Menopauzalny. 2019.- Vol. 18, №1.- P. 99-109
5. Staff, A.C. The two-stage placental model of preeclampsia: An update/ A.C. Staff// J Reprod Immunol.- 2019.- Vol. 134, №1.- P. 1-10

6. Chaemsaitong, P. First trimester preeclampsia screening and prediction/ P. Chaemsaitong, D. Sahota, L. Poon// Am J Obstet Gynecol. 2022.- Vol. 226, №2.-P.1071-1097

7. Screening for pre-eclampsia by maternal factors and biomarkers at 11-13 weeks' gestation/ M. Tan [et al.]// Ultrasound Obstet Gynecol.-2018.- Vol. 52, №2.-P. 186-195

8. Use of uterine artery Doppler ultrasonography to predict pre-eclampsia and intrauterine growth restriction: a systematic review and bivariable meta-analysis/J. Cnossen [et al.]// CMAJ.-2008.- Vol. 178, №6.-P.701-711

9. Gestational week-specific of uterine artery Doppler indices in predicting preeclampsia: a hospital-based retrospective cohort study/j. Wu [et al.]// BMC Pregnancy Childbirth.-2021.- Vol. 21, №1.-P.843

10. Гареев, Е.М. Основы математико-статистической обработки медико-биологической информации/ Е.М. Гареев. - Уфа: Изд-во ГОУ ВПО «Башгосмедуниверситет Розддрава», 2009. - 346 с

11. Алтынник Н. А., Медведев М. В., Козлова О. И., Ли-сюткина Е. В., Лютая Е. Д. Ранняя пренатальная диагностика синдрома Патау // Вестник ВолгГМУ. - 2013. - Выпуск 2 (46). - С. 76-78

12. Медведев М. В., Алтынник Н. А. «Сверим наши часы». I. Протокол первого скринингового ультразвукового исследования в 11-14 недель беременности // Пренат. диагн. - 2013. - Т. 12 (4). - С. 293-301.

13. Медведев М. В., Князев П. В. К вопросу о более широком применении оценки кривых скоростей кровотока в маточных артериях в 11-14 недель беременности для выделения группы высокого риска по преэклампсии и задержке роста плода // Пренат. диагн. - 2015. - Т. 14 (1). - С. 24-25.

14. Князев П. В., Медведев М. В. Нормативные значения пульсационного индекса в маточных артериях в 11 - 14 недель беременности // Вестник медицинского стоматологического института. - 2015. - № 1 (32). - С. 9-11.

GUMANITAR FANLAR ILMIY MARKAZLARINING SHAKLLANISHI

*Abdazov Orifjon Baxtiyorovich**Aniq va ijtimoiy fanlar universiteti magistranti*

Ma'lumki, mustaqillik yillarida O'zbekistonda tarix fani va uni tadqiq qilish, o'qitish uni bugungi kun talablari asosida yosh avlodga yetkazib berishga qaratilgan tadbirlar va tarixni xolisona o'rganish boshlandi. Mustaqillik yillarida O'zbekiston tarixining turli davr va bosqichlarini o'qitishga alohida e'tibor berildi. O'zbekiston tarixi, ajdodlarimiz madaniy merosi, ularning jahon sivilizatsiyasi taraqqiyotiga qo'shgan hissasini o'rganish, targ'ib etish hamda ta'lim-tarbiya sohasida undan keng foydalanish o'sib kelayotgan avlodni barkamol shaxs sifatida tarbiyalashda muhim ahamiyat kasb etadi.

O'zbekistonda bu davrda qator ilmiy tadqiqot institutlari tashkil qilindi. Ilmiy muassasalar orasida O'zbek Davlat ilmiy tadqiqot instituti (UzNII), Butunittifoq Paxtachilik ilmiy tekshirish instituti (Soyuz NIXI) kabilar bor edi. Yirik ilmiy kuchlarni o'zida birlashtirgan O'rta Osiyo Davlat universiteti (SAGU)da O'zbekistonning tabiiy boyliklari, iqlim va tuproq xususiyatlari, hayvonot va o'simliklar dunyosi keng o'rganila boshladi. Agar 1932-yilda O'zbekiston hududida 32 ta ilmiy-tadqiqot muassasalari tashkil etilgan bo'lsa, 1939-yilda ularning soni 62 taga yetgan¹⁰.

Ilmiy-tadqiqot ishlarini umumiy muvofiqlashtirishni 1940 yil yanvarda tashkil qilingan SSSR Fanlar akademiyasining O'zbekiston filiali (O'zFAN) amalga oshirdi. Urushning boshlanish vaqtiga kelib SSSR Fanlar akademiyasining O'zbekiston filiali tarkibiga Geologiya, Energetika, Kimyo institutlari, Botanika va tuproqshunoslik instituti, Til, adabiyot va tarix instituti, Iqtisodiy tadqiqotlar byurosi, Fizika-matematika sektori va boshqa ilmiy bo'linmalar kirardi. 1943 yil noyabrda O'zFAN bazasida O'zbekiston SSR Fanlar akademiyasi tashkil topdi. 1944-yilda akademiya tarkibida 818 nafar ilmiy va ilmiy-texnik xodimlar bor edi. Oliy ta'lim tizimida ham olimlarning yirik

¹⁰ Abdullaev X.M. 40 let sovetskoy nauki v Uzbekistane. – Tashkent, 1958. – S. 41.

otryadi ishlardi. Ular pedagoglik faoliyati qatorida samarali ijodiy tadqiqotlar bilan ham shug'ullanishgan¹¹.

O'zbekiston olimlari faoliyatidagi asosiy yo'nalishlardan biri iqtisodiyotni urush davriga moslab, qayta qurishda ishtirok etish, mudofaa ahamiyatiga ega bo'lgan mahalliy xomashyoni o'rganish va o'zlashtirish, yangi resurslarni izlab topish va ulardan foydalanish, korxonalar va dehqonchilik xo'jaliklariga amaliy, ilmiy-texnikaviy yordam ko'rsatishdan iborat edi. Masalan, O'rta Osiyo industrial instituti va SAGU (O'rta Osiyo Davlat universiteti) xodimlari Angren ko'miridan, kauchukli o'simlik va alinutlardan faollik bilan foydalanish yuzasidan tadqiqot ishlari olib bordilar. Agrar ixtisosligidagi institutlarning olimlari hosildorlikni oshirish va yangi qishloq xo'jalik ekinlarini joriy qilish, chorvachilik mahsulotlarini ko'paytirish usullarini ishlab chiqdilar.

1935-yildan boshlab O'rta Osiyo arxeologiyasining rivojlanishida o'ziga xos ilmiy yuksalish davri boshlangan edi. Bu asosan tadqiqot olib borilayotgan hududlar, ishlar miqyosining kengayishi, qo'yilayotgan vazifalarning ulkanligi va erishilgan natijalarning salmoqli ekanligida namoyon bo'ldi. 1936-yilda S.P.Tolstov, Ya.G'.G'ulomov faol ishtirok etgan Xorazm ekspeditsiyasining keng miqyosidagi ishlari asta-sekin fan olamiga Xorazmning qdimgi sivilizatsiyasi va uning o'ziga xos tarixiy jihatlari ma'lum bo'lib bordi.

Tarix va arxeologiya instituti va boshqa ilmiy muassasalar arxeologlarning faoliyatiga nazar solinsa, arxeologiya fan sifatida ko'p jihatdan aynan Tarix instituti dargohida shakllandi va rivojlanib bordi. Bu davr yirik ilmiy kashfiyotlar, O'zbekistonning barcha tarixiy-madaniy mintaqalarida eng qadimgi davrlardan so'nggi o'rta asrlargacha bo'lgan davrni qamrab olgan fan, bir maqsadga yo'naltirilgan holda materiallar to'plash, qazishmalar olib borish davr bo'ldi. Institut faoliyat olib borgan dastlabki o'n yilliklarda arxeologiya materiallari va faktlarning ko'pligi fanning manbaviy ta'minlanish balansini keskin o'zgartirib yubordi. Agar dastlabki davrda tarix sohasining manbalari tavsifida yozma manbalar birinchi o'rinda turgan bo'lsa, tarixiy

¹¹ O'zbekiston tarixi (1917-1991 yillar). K. 2. O'zbekiston 1939-1991 yillarda. – Toshkent: O'zbekiston. NMIU, 2019. – B. 246.

tadqiqotlarda mana shu manbalarga suyanilgan bo'lsa, endi arxeologlar tomonidan qo'lga kiritilgan ashyolar hisobiga moddiy manbalarning nufuzi va ahamiyati ortib bordi¹².

Xulosa qilib aytganda, garchi urush yillari bo'lishiga qaramasdan O'zbekiston ilm-fani tarixida tub burilishi va o'zgarishlar aynan mazkur yillarga to'g'ri keldi. O'zbekiston Fanlar Akademiyasining tuzilishi respublikada ilm-fan va uning turli yo'nalishlarda rivojlanishi uchun asos bo'lib xizmat qildi. Respublika bo'ylab Akademiyaning turli tarmoq institutlari tashkil qilinib ilm yo'nalishi minglab kadrlar tayyorlash jarayoni yo'lga qo'yila boshladi. Olimlar o'z vazifalari va mehnatlarini O'zbekiston Fanlar akademiyasida ilm-fanni rivojlantirishga qaratdi. Olimlar akademiya faoliyati ko'lamini kengaytirishga va faollashtirishga alohida e'tibor berdi. Fanlar akademiyasi tarkibida yangi ilmiy yo'nalishlar va sohalar ochiildi. ilmiy-tadqiqot institutlari tashkil etishda shaxsan jonbozlik ko'rsatdi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Abdullaev X.M. 40 let sovetskoy nauki v Uzbekistane. – Tashkent, 1958. – S. 41.
2. O'zbekiston tarixi (1917-1991 yillar). K. 2. O'zbekiston 1939-1991 yillarda. – Toshkent: O'zbekiston. NMIU, 2019. – B. 246.
3. Shirinov T.Sh., Berdimuradov A., Pardayev M.H. Mustaqillik yillarida arxeologiya fanini taraqqiyoti. ĐMKU -37, Samarqand.: 2010.

¹² Shirinov T.Sh., Berdimuradov A., Pardayev M.H. Mustaqillik yillarida arxeologiya fanini taraqqiyoti. ĐMKU -37, Samarqand.: 2010.

SPORTCHILAR FAOLIYATIDA O‘ZINI-O‘ZI PSIXOLOGIK BOSHQARISHING AHAMIYATI
<i>Raxmonova Go‘zal Bobir qizi</i>
3-6-bet
TA’LIMDA SINERGETIK MUHITNI LOYIHALASHTIRISH
<i>Muqumova Dilrabo Inatovna</i>
7-14-bet
INNOVATIVE APPROACH TO ORGANIZING PRIMARY CLASS LESSONS
<i>Hayitova Lobar Kholmiraevna</i>
15-18-bet
SUT BEZI SARATONINING MOLEKULYAR-GENETIK MARKERLAR VA ULARNING PROGNOSTIK AHAMIYATI
<i>Kurbonova Z.Ch., Turobova M.Y.</i>
19-21-bet
DIFFERENCES BETWEEN EPITHET AND OXYMORON: A LINGUISTIC ANALYSIS
<i>Mamadjanova Maftuna Uktamovna</i>
22-23-bet
INGLIZ VA O‘ZBEK XALQ OG‘ZAKI IJODIDA RAQAMLARNING LINGVOKULTUROLOGIK XUSUSIYATLARI
<i>Qodirova Gulsara Umidjon qizi</i>
24-26-bet
Beshinchi sinf ona tili darsliklarida berilgan Topshiriqli diktantning o‘quvchilar bilimini mustahkamlash jarayonidagi afzallik tomonlari
<i>Xudoyberdiyeva Ug‘iloy Qahramon qizi</i>
27-29-bet
LINGUOCULTURAL FEATURES OF THE CONCEPT MONEY IN ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES
<i>Mansurova Manzurakhon Muradjanovna</i>
30-34-bet
BOLALAR PSIXOLOGIYASI VA PSIXODIAGNOSTIKASI
<i>Tursunova Madinabonu Rustamjon qizi, Tursunova Muattarxon Muzaffar qizi</i>
35-38-bet
BOJXONA XODIMLARINING MEHNAT FAOLIYATIDA MOLIYAVIY RAG‘BATLANTIRILISHNING O‘RNI
<i>Choriqulova Gulzoda Roziq qizi, R.O.Xolbekov</i>
39-43-bet
THE ESSENCE OF RELATIONS BETWEEN HIGHER EDUCATION AND LABOR MARKET
<i>Firdavs Ibrokhimov</i>
44-46-bet
O‘ZBEKISTON TARIXI DAVRLARINING ILMIY O‘RGANILISHI

<i>Abdazov Orifjon Baxtiyorovich</i>
47-50-bet
KOMBINATSIYALANGAN ISSIQLIK ELEKTR STANSIYALARINING QUYOSH QURILMALARI VA ENERGIYA SAQLASH VOSITALARI
<i>Azamov Islomxo'ja Rustamxo'ja o'g'li</i>
51-56-bet
ПОНЯТИЕ КУЛЬТУРНОЙ ЗНАЧИМОСТИ СЛОВА
<i>Мамаджанова Севарахон Холмирза кизи</i>
57-58-bet
BYUDJET TASHKILOTLARIDA NOMOLIYAVIY AKTIVLAR HISOB
<i>Xolmurodova Durdona Otamurod qizi, Abdujalilova Dilnoz Abdusattorovna</i>
59-63-bet
NEMIS TILINI O'QITISHDA MUAMMOLI O'QISH METODINING AHAMIYATI
<i>Nishanova Viloyat Narjigitovna</i>
64-67-bet
THE HISTORICAL DEVELOPMENT OF LINGUOCULTUROLOGY IN LINGUISTICS
<i>Ismonjonova Janona Abdullaziz qizi</i>
68-70-bet
ОЦЕНКА И УПРАВЛЕНИЕ РИСКАМИ В ПРОЕКТАХ СТРОИТЕЛЬСТВА ЭНЕРГЕТИЧЕСКИХ ОБЪЕКТОВ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН
<i>Махматкулов Ж.Б</i>
71-74-bet
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕХАНИЗМА ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ФОНДОВОГО РЫНКА
<i>Пулатов Улугбек Ханизович</i>
75-80-bet
ОЦЕНКА ПРОГНОСТИЧЕСКИХ КРИТЕРИЕВ РАЗВИТИЯ ПРЕКЛАМПСИИ
<i>Нажмутдинова Д.К., Таджитдинова К.Э.</i>
81-83-bet
GUMANITAR FANLAR ILMIY MARKAZLARINING SHAKLLANISHI
<i>Abdazov Orifjon Baxtiyorovich</i>
84-86-bet

